FREMTIDENS BOLDERSLEV

- baggrund

TITELBLAD

Titel:	FREMTIDENS BOLDERSLEV - en udviklingsplan
Tema:	”Landsbyer i udkantsdanmark under pres”
Periode:	01.02.15 - 27.05.15
Gruppe:	1
Vejledere:	Lea Louise Holst Laursen Niels Agerholm
Oplag:	8
Sideantal:	35 (+ 23 siders appendiks)

MSc04-Urb
Arkitektur & Design
Aalborg Universitet

Mads Noermark Andersen

Steven Hansen

ARKITEKTUR & DESIGN

Aabenraa
Kommune

BOLDERSLEV
- fremtidens by!

INDHOLDSFORTEGNELSE

6 Executive Summary

7 Synopsis

8 Læsevejledning

9 Intro

10 Udkantsdanmark - stedets potentiale

17 Social kapital

22 Borgerinddragelse

29 UDVIKLINGSPLAN

30 Refleksion

34 Litteraturliste

35 Illustrationsliste

36 APPENDIKS

36 A - Tidsplan, speciale

37 B - ”Fremtidsplan - Bolderslev Lokalråd 2010”

55 C - Borgerworkshops, invitation

56 D - Borgerworkshops, programmer

EXECUTIVE SUMMARY

"Future Bolderslev – A Development Plan" is a Master Thesis Project by Mads Noermark Andersen and Steven Hansen at Aalborg University, Dept. of Architecture & Design with specialization in Urban Design. The project deals with a development plan for the village Bolderslev, in corporation with Aabenraa Municipality, the local village council and the citizens.

The problem area of the project is the structural changes in the western world, where an increased centralization towards the bigger cities and the consequences as in depopulation in the remote areas and rural districts. The changes have especially impacted the rural areas which are left with a huge readjustment and a search for a new livelihood within the increasing globally oriented service and knowledge based society. In a Danish context these challenges has hit the headlines, both politically, in the planning profession and in the media, where words as "udkantsdanmark" has become a normative term on the issue.

The point of departure for the master thesis is the village Bolderslev in southern Jutland, where the municipality and the citizens of the village is requesting a development plan for the village with the aim to identify the potentials for development that is present and initiatives that supports these potentials.

METHOD

The preparation for the development plan has its basis within the hermeneutical approach on based on theoretical analysis´ together with study of tendencies in society. The field of investigation has been campaigns by Realdania that seeks to find solution to the development challenges in the rural areas in Denmark with an approach based on specific resources and potentials that every areas possesses.

The Master Thesis project has the same approach as Realdanias projects in seeking to identify the specific resources and development potentials and with this background design concrete solutions. The projects seek to development more sustainable solutions through the existing resources i.e. using what is already there.

The specific local potentials in Bolderslev are identified through a citizen involvement process, where citizens through planned workshops could contribute with identification of needs and solutions. Furthermore a phenomenological survey and inspection of the village has contributed to the area of study.

RESULTS

The analysis and the citizens involvement process identifies the social capital as a development potential that manifests on different levels of the local community. The social capital is made use of through the content of the development plan, that seeks to increase the empowerment and through development proposals that is designed so it can be realized by the community. Furthermore the physical initiatives are designed to increase the sense of community and the social capital.

The development proposals for Bolderslev are explained through four strategies: "Open Bolderslev", "better internal connections", "create meeting places" and "more value in nature". The strategies are incorporated in the new village centre as well as the existing green areas. Furthermore infrastructural initiatives are incorporated in order to increase safety and mobility issues for pedestrians and bicyclists.

SYNOPSIS

”Fremtidens Bolderslev – en udviklingsplan” er et afgangsprojekt af Mads Noermark Andersen og Steven Hansen ved Aalborg Universitet, Institut for Arkitektur & Design med specialiseringen Urban Design. Projektet omhandler udarbejdelsen af en udviklingsplan for landsbyen Bolderslev i et samarbejde med Aabenraa Kommune, byens lokalråd og borgere.

Planens problemfelt er de strukturændringer i den vestlige verden, hvor der opleves en øget centralisering imod de større byer og de konsekvenser, der opleves gennem en affolkning af yderområderne og landdistrikterne. Disse forandringer har især ramt yderområderne, som står overfor en stor omstilling og skal finde nye grundlag at eksistere på i et stigende globalt orienteret videns- og servicesamfund. I en dansk kontekst er disse udfordringer kommet på dagsordnen både politisk, planlægningsfagligt samt i medierne, hvor ord som udkantsdanmark er blevet et begreb på problemstillingen.

Projektet arbejder med landsbyen Bolderslev i Sønderjylland, hvor der fra borgernes og kommunens side ønskes en udviklingsplan med formål at identificere de udviklingspotentialer, der er for byens fremtid, samt konkrete initiativer understøtternde disse.

METODE

Udarbejdelsen af udviklingsplanen har udgangspunkt i en hermeneutisk tilgang på baggrund af teoretiske og samfundstendensmæssige undersøgelser. Undersøgelsesfeltets basis har været Realdanias forskellige kampagner, som søger at finde løsninger på de udviklingsmæssige udfordringer, der er i yderområderne i Danmark gennem et udgangspunkt i de stedsbundne ressourcer og potentialer, ethvert område besidder.

Projektet har i lighed med tilgangen i Realdanias projekter søgt at identificere Bolderslevs ressourcer og udviklingspotentialer og igennem dem at tage udgangspunkt for mere konkrete udviklingsinitiativer. Projektet forsøger med denne tilgang at skabe mere bæredygtige løsninger ved at anvende de allerede eksisterende ressourcer.

De stedsbundne potentialer for Bolderslev er forsøgt synliggjort gennem en borgerinddragelsesproces, hvor borgerne gennem nøje tilrettelagte workshops kunne bidrage med både behovs- og løsningsidentificering. Derudover har en fænomenologisk besigtigelse og analyse af byen bidraget i arbejdet.

RESULTAT

Analyser og borgerinddragelse identificerer et stedsbunden udviklingspotentiale i den sociale kapital, som manifesterer sig på forskellige niveauer, i byen. Den sociale kapital forsøges udnyttet via planens indhold, som skal skabe mere empowerment samt gennem initiativer, som er realiserbare på borgernes initiativ. Ydermere søger de fysiske initiativer at facilitere og styrke fællesskabet og den sociale kapital i byen yderligere.

Udviklingsinitiativerne for Bolderslev er fortalt gennem fire strategier: ”Åbn Bolderslev”, ”Bedre interne forbindelser”, ”Skab mødesteder” og ”Mere naturværdi”. Strategierne indarbejdes i byens nye bymidte samt de eksisterende grønne arealer. Derudover er der indarbejdet infrastrukturelle initiativer, som øger sikkerheden og mobiliteten for cyklister og gående.

LÆSEVEJLEDNING

Dette specialeprojekt præsenteres i to dele:

1. Intern rapport:
Akademisk og teoretisk baggrund.
Refleksion, konklusion og formalia.

2. Ekstern rapport:
Udviklingsplanen.

Efter krav fra Aabenraa Kommune om, at udviklingsplanen skal kunne fungere som en særskilt og individuel publikation, er denne præsenteret for sig og dermed mulig at aflevere til kommunen i den udgave, som her er præsenteret.

Den interne rapport indeholder de akademiske og teoretiske overvejelser, refleksioner over projektet og processen samt bilag, som ikke har relevans for udviklingsplanens læsermålgruppe.

Grundet denne opbygning er det nødvendigt at skifte imellem den interne og den eksterne del for at få den kronologiske fortælling.

Specialeteamet beder derfor læseren om at læse den interne rapports akademiske og teoretiske del først, derefter udviklingsplanen, og til sidst læse refleksions-, konklusions- og formalia delen af den interne rapport.

Illustrationer er ikke nummereret. I kildelisten opdeles disse ved sidetal samt placering i forhold til læseretningen - f.eks. ”ill. 17.3”.

INTRO

Motivationen for dette har projekt har været et ønse om at udforske hvad vores profession kan bidrage med i debatten om udkantsdanmark og komplekse udfordringer som disse yderområder og kommuner står overfor. Den initierende problemstilling gik på at gik på at kommunernes trængte økonomi ikke tillader store økonomiske midler til udvikling i de mindre lokalsamfund. Derfor var det interessant at udforske tilgange til problemstillingen, som ikke var økonomisk uoverkommelige. Med andre ord, nogle relativ så interventioner som havde en større og mærkbar virkning i et udviklingsøjemed. der var stærke i deres virkning, men havde en stor del af realiseringspotentiale.

Et praktikophold i Aabenraa Kommune åbnede muligheden for at skabe et samarbejde omkring specialet, hvor en af kommunens mindre lokalsamfund kunne fungere som fysisk caseområde.

En deltagelse på et borgermøde i byen Bolderslev september 2014 resulterede imidlertid i muligheden for at samarbejde omkring udarbejdelsen af en udviklingsplan for Bolderslev, som byens lokalråd gerne så udarbejdet. Udviklingsplanen skulle være en videreførelse af de ideer og initiativer som den borgerdrevet udviklingsplan fra 2010 samt sikre en større helhedsorienteret udvikling.

Ideen om et samarbejde mellem kommune, lokalråd og Urban Design studerende blev i efteråret 2014 yderligere defineret og endte i en projektorganisering hvor udviklingsplanen skulle udarbejdes i foråret 2015 som del integreret del af et kandidatspeciale med lokalråd og kommunens planafdeling som vejledere, sparringspartnere og medarrangører. Planen skulle endvidere afspejle borgernes borgernes ideer og ønsker gennem borgerinddragelse og samtidig sikre at byens borgere skulle føle ejerskab overfor planen.

Det alternative samarbejde blev præsenteret for kommunens Vækst & Udviklingsudvalg gennem en ansøgning om midler til udarbedelse af planen og dens målsætning vedrørende borgerinddragelsesprocessen og blev præsenteret med følgende fordele:

- Specialeteamet kunne få chancen for at arbejde med en reelt projekt, og tilegne sig viden og få erfaring med de processer, samarbejder samt arrangering og afholdelse af en borgerinddragelsesproces.

- Byens lokalråd kunne med ansøgningen vise handlekraft og vilje til udvikling i deres by, samt mod på at gå nye veje.

- Det politiske udvalg ville få et produkt der er økonomisk billigere pga. projektets udformning som et studieprojekt end hvis en tilsvarende plan skulle udarbejdes af eksterne konsulenter.

Det politiske udvalg valgte at godkende ansøgningen om midler til udarbejdelsen af udviklingsplanen med et bidrag på 100.000 kr.

UDKANTSDANMARK

Stedets potentiale

Bolderslev er med dens geografiske placering i det sydlige Sønderjylland med 25 km til den tyske grænse en landsby der oplever de samme udfordringer som de danske yderområder oplever i disse år. Udfordringer såsom fraflytning, butiksdød, forfald og faldende huspriser, som følge af de samfunds- og strukturændringer vi ser i Danmark. Disse områder bliver i populær tale kaldt udkantsdanmark. Det er dog imidlertid en grov forenkling der fortjener et mere nuanceret og dybdegående præsentation. Følgende kapitel forsøger at belyse de danske yderområder ud fra et udviklingssynspunkt og samtidig placere Bolderslev i denne debat.

KANTEN AF DANMARK

Udkantsdanmark, vandkantsdanmark, den rådne banan, H-byen, den grønne agurk og forkantsdanmark. Dette er nogle af de begrebsliggørelser og metaforer som dækker over de overordnede udfordringer som mange yderområder står over for. Disse danske begreber såsom udkantsdanmark forholder sig til en dansk kontekst, men det er i hele den vestlige verden at disse udfordringer manifesterer sig i større eller mindre grad. De generelle tendenser er at der gennem de seneste årtier er sket et stort fald beskæftigelsen indenfor fiskeri-, industri-. og landbrugssektoren, mens beskæftigelsen inden for service- og videnserhverv primært vokser i omkring de største byer. Disse forandringer har især ramt yderområderne i den vestlige verden som står overfor en stor omstilling og skal finde nye grundlag at eksistere på i et stigende globalt orienteret videns og servicesamfund. [Realdania2, 2012: s. 14-15]

Regionalforskere (og de danske medier) har i en del år talt om den rådne banan og H-byen, som metaforer der på sin vis simplificerer de komplicerede

"Den rådne banan"

strukturændringer, så de er til at forstå for alle og som skaber opmærksomhed og skærer ind til benet. H-byen er et begreb der opstod i landsplanredegørelsen fra 1997, som en beskrivelse for de motorveje med størst betydning. Langs disse strækninger findes de stærkt urbaniserede områder og endda bybånd som er vokset op langs motorvejen. Det er langs H-byen den økonomiske og befolkningsmæssige fremgang sker. Modsætningsvis er den rådne banan et begreb som omfatter yderområderne i Nordvestjylland, Vestjylland, Sønderjylland, det sydlige Fyn, Lolland & Falster samt Bornholm. Det er i disse områder at der er lille eller ingen fremgang og flere områder oplever tilbagegang i både befolkning (og dermed skattebetalere), tab af arbejdspladser samt en generelt dårligere indkomst og uddannelsesniveau [Miljøministeriet, 2013: s. 23-29]. Det er imidlertid en nedadgående spiral som synes rigtig svær at stoppe. Når der er færre arbejdspladser, vil fraflytningen fra disse områder være større og færre flytter til. De unge må flytte til de større byer hvor uddannelsesinstitutionerne er, og mange vælger ikke at komme tilbage. Affolkningen har dog flere steder ikke syntes så stor, men det har primært været på grund af den ældre del af befolkningen som er blevet. Men i takt med de ikke er her mere, knækker befolkningskurven. Resultatet er at kommunerne i disse yderområder er under et økonomisk pres, da skattegrundlaget er mindre, som samtidig skal finde løsninger nedgang i detailhandlen, forfaldne og tomme huse samt store lukkede industribygninger som er blevet tilovers.

H-byen

	GAMMEL POLITIK	NY POLITIK
FORMÅL	Skabe lighed Skabe indkomst i landbruget Sikre konkurrencedygtigt landbrug.	Landdistrikternes konkurrence-dygtighed Fremhævelse af lokale aktiver Udnyttelse af ubrugte ressourcer
NØGLESEKTOR	Landbruget	Forskellige sektorer i den rurale økonomi (rural turisme, fremstillingserhverv, informations- og kommunikationsindustri mv.)
NØGLEREDSKAB	Subsidier	Investeringer
VÆSENTLIGE AKTØRER	Nationale regeringer Landmænd	Alle myndighedsniveauer (overnationalt,nationalt, regionalt, lokalt). Lokale interessenter (offentlige,private, NGO'er)

Det nye landdistriktsparadigme [Realdania, 2008: s. 6]

PARADIGMESKIFT

Den internationale organisation for økonomisk samarbejde og udvikling (OECD) udgav i 2006 rapporten Det nye landdistriktsparadigme som skulle gøre op med den traditionelle måde at tænke landdistriktsudvikling. Den hidtidige tankegang var at støtte landbruget og at skabe lige en ligevægtig udvikling i alle områder i de enkelte lande. Den gamle tankegang var hovedsagelig bundet på at landbruget og fiskeri var det som skabte udvikling i yderområderne og kræfterne blev brugt på at skabe lighed og konkurrencedygtighed indenfor disse erhverv.

Den nye tankegang kaldes for et nyt paradigme fordi tankegangen står i modsætning til den gamle landdistriktspolitik. Generelt handler det om at anskue landdistrikterne eller yderområder ud fra deres særegne vilkår og potentialer. Med andre ord handler det nu om at skabe udvikling gennem de forudsætninger og potentialer som områderne besidder. Det er samtidig et opgør med de gamle støtteordninger indenfor bestemte sektorer såsom landbrug og fiskeri, som fremover ændres til mere projektbaserede støtteordninger, hvor det er muligt at opnå støtte til lokale projekter med det mål at de på længere sigt skal blive økonomisk bæredygtige. [Realdania, 2008: s. 6-13]

MED UDGANGSPUNKT I STEDET

Paradigmeskiftet betyder at stedet og de ressourcer der forefindes, i højere grad, skal danne grundlag for udviklingen. Det er dog vigtigt i den sammenhæng at stedsbundne ressourcer er et bredt og dynamisk begreb der dækker over mange områder af både fysisk og immateriel karakter. Det kan være et fokus på de erhvervsmæssige, kulturelle, oplevelsesmæssige og menneskelige ressourcer og potentialer der manifesterer sig i landskabet, kulturen, det historiske, erhvervslivet, den geografiske/infrastrukturelle placering eller i de mennesker som bor i områderne og deres sociale kapital. Det kan også være et fokus på den erhvervs og kulturhistoriske forandring et område har været igennem, f.eks. gamle erhvervsområder og deres skifte til turist- og udflugtsmål. [Realdania2, 2012: s. 11-12]

Det afgørende i denne sammenhæng er derfor at sikre fokus på se potentialer og ressourcer der manifesterer sig i det fysiske og konkrete synes at være lettere at identificere samt iværksætte udvikling på baggrund af disse, men også de immaterielle. Det kan være ressourcer og potentialer i form af social kapital, identitet, viden eller netværk som kræver en dybere analyse og dialog for at kunne aktivere disse i et udviklingsperspektiv.

I en dansk kontekst mener Anne-Mette Hjalager, Center for Landdistriksforskning, SDU, også at tilgangene til stederne må og skal være forskellige, afhængig af stedernes særegne karakteristik:

"Danskerne forbinder yderområderne med naturskønne landskaber og muligheden for at finde fred og ro. Men yderområderne kan ikke betragtes under ét: De er mangfoldige, både hvad angår landska-

Realdanias definition på et yderområde, er en kommune, som opfylder én eller flere af nedenstående kriterier. Derudover medregnes alle ikke brofaste øer.

1. *Omfattet af den differentierede planlov.*

2. *Kategoriseret som yderkommune jf. uddeling af landdistriktsmidler af Fødevareministeriet.*

3. *Kategoriseret som yderområder og overgangsområder jf. EU's strukturfondsmidler.*

[Realdania1, 2012: s. 8]

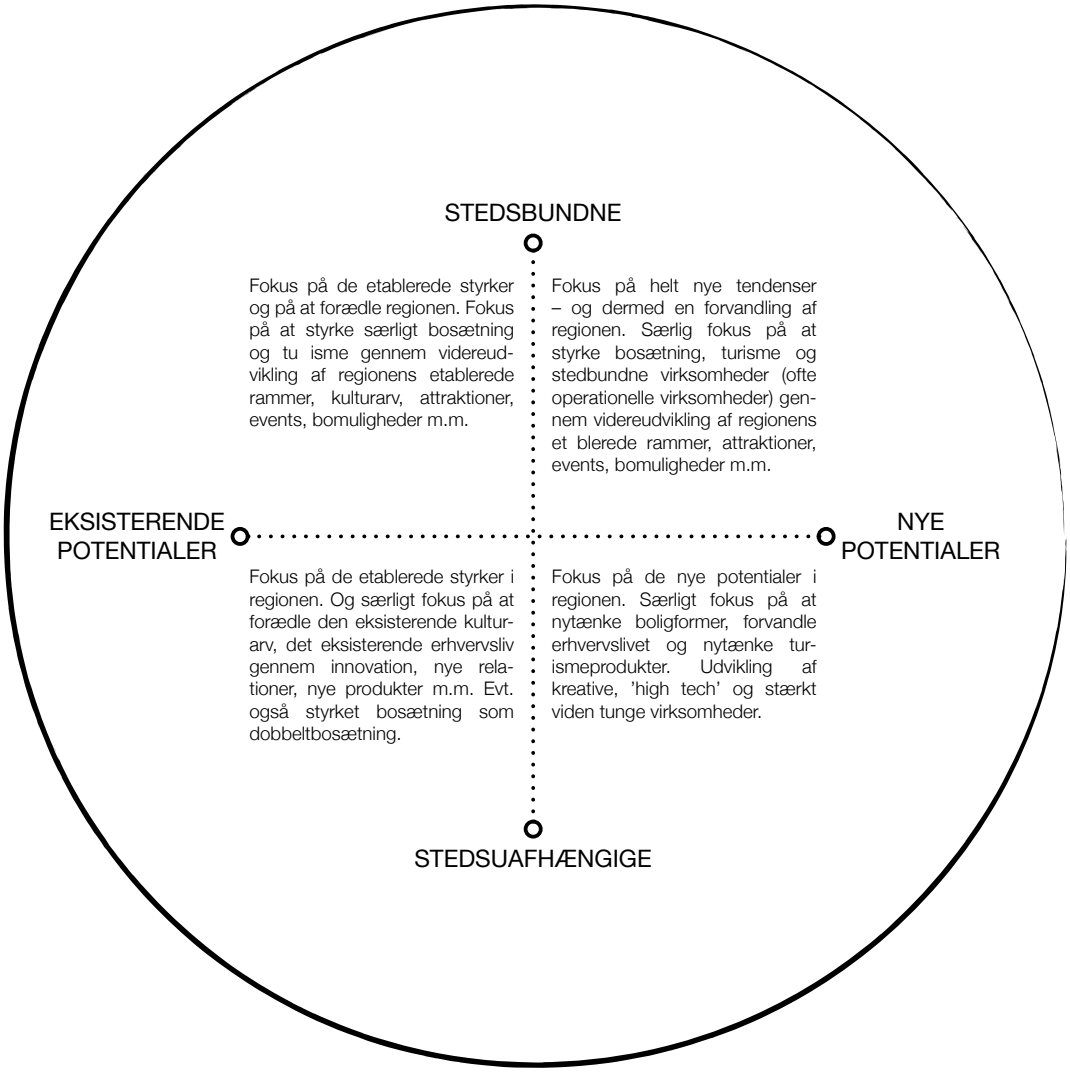

De stedsbundne potentialer [Realdania2, 2012: s. 19]

bernes karakter og den samfundsmæssige struktur. Derfor er det helt centralt at have blik for det enkelte steds unikke og forskelligartede kvaliteter, når nye udviklingstiltag sættes i værk. Yderområderne er forskellige, og kræver derfor en differentieret indsats." [Realdania1, 2012: s. 20]

Den nye tilgang til yderområderne har bredt sig med årene, og adskillige projekter der bygger på det stedsbundne ressourcer er også realiseret. I denne sammenhæng gennemførte Realdania fra 2007-2012 et langsigtet udviklingsprojekt kaldet Mulighedernes Land i partnerskab med Bornholms regionskommune, Lolland Kommune og Thisted Kommune. Projektet havde til formål at udvikle nye strategier og vise nye veje til udvikling i de danske yderområder. Realdania og kommunerne har til sammen udviklet og realiseret 16 demonstrationsprojekter i de pågældende kommuner og indgået i tværgående aktiviteter, som har kvalificeret og understøttet projektudviklingen. Udgangspunktet har været at skabe en positiv udvikling, hvis primære formål ikke har omhandlet økonomisk vækst, men i fastholdelsen og forbedringen af de stedsbundne kvaliteter og potentialer. [Realdania2, 2012]

BEGRÆNSNINGER

Det nye landdistriktsparadigme og de udviklingsprojekter med udgangspunkt heri, har med den mere projektorienterede tilgang imidlertid også en række begrænsninger, som det det er vigtigt at have fokus på. Den projektorienterede støtte kan føre til at det er de ressourcestærke byer, samfund, kommuner eller landsbyer som kan tiltrække mest opmærksomhed og dermed flest midler til udvikling. Dette gælder også generel landsbyudvikling i yderområderne, hvor landsbyer der "råber" højst og er handle- og ressourcestærke, også er dem som der får mest opmærksomhed og flere økonomiske midler i sidste ende.

Tilgangen fokuserer også på en bottom-up og borgerinitierede projekter, som kan være mere eller mindre tilfældige ud fra borgernes behov og personlige ønsker. Udfordringen er derfor at få disse ideer og projekter til at passe sammen øvrige initiativer i et område. Sådanne bottom-up projekter har generelt den udfordring, at de er personafhængige og er dermed også sårbare overfor personudskiftninger.
Udfordringen er også evnen til at måle succesgraden af de forskellige projekter, der spænder vidt. Visse projekter skal have lov at udvikle sig over en årrække for at den reelle resultat kan ses, men vi er også midt i en pionertid hvor der efterspørges resultater fra de allerede realiserede projekter.

AFVIKLING = UDVIKLING

Det nye paradigme og de stedsbundne potentialer beskæftiger sig med hovedsageligt med udvikling der har for mål at skabe merværdi igennem at tilføre et område noget nyt eller at forny og fremhæve noget eksisterende.

Udvikling i yderområderne kan også være at skrumpe, ud fra den hypotese at visse byer er for store i forhold til indbyggertallet og derved ikke kan opretholde den sammenhængskraft der er nødvendig. Det manifesterer sig oftest i landsbyer med mange tomme og forfaldne huse der skæmmer i bybilledet. Her kan der skabes merværdi ved at rive disse bygninger ned og "skrumpe" for derigennem at skabe en merværdi. I byudviklingsdebatten bliver der også diskuteret om visse byer skal afvikles. Dette ud fra den hypotese at der ikke er økonomiske midler og kræfter til at skabe udvikling i alle byer i yderområderne, så derfor kan de byer med mindst mulig udviklingspotentiale afvikles, for derigennem at skabe bedre vilkår i andre byer. Denne hypotese er prøvet af i et projekt af Dansk Byplanlaboratorium kaldet "Vejkantsdanmarks Fremtid" hvor fire scenarier for en den fiktive landsby Skrumpelev blev afprøvet. Scenarierne var: Lade stå til, afvikling, udtynding og udflytning [Dansk Byplanlaboratorium, 2014]. Det er dog stadig et følsomt emne, som vækker følelser i folk, specielt hos de folk som er borgere i yderområderne. Tankegangen omkring strategisk afvikling af visse byer i fremtiden er dog blevet mere "legalt" at debattere. Selv de første politikere har været i medierne og proklameret at visse byer afvikles for at andre kan overleve, men rapporten har ved dens udgivelse vakt stor debat og direkte harme hos både læg- og fagfolk.

BOLDERSLEV

Det har fra specialegruppens side været vigtig at placere Bolderslev som by og levested i debatten omkring udkantsdanmark samt udviklings/afviklings spørgsmålet. Specielt set i lyset i af den begyndende debat vedrørende strategier, der påpeger, at ikke alle landsbyer i yderområderne er værd at satse på og blive ved at vedligeholde, servicere eller skabe udvikling i, og med andre ord indgår disse i en afviklingsproces. I andre byer kan der dog være tale om en mere strategisk tilpasning af byens størrelse, hvor udviklingen skabes af en udtynding af de elementer som skæmmer byen, såsom faldefærdige bygninger.

Udgangspunktet var derfor også at være objektive i tilgangen til at en udviklingsplan for Bolderslev ikke nødvendigvis skulle komme med udviklingsinitiativer i form af vækst og øget befolkning. Konklusionen fra specialegruppen er, at de aktiver som Bolderslev besidder, både materielle, geografiske og immaterielle, er nok til at byen har tilstrækkelig overlevelseskraft også i fremtiden. Processen med byens borgere har gjort det yderligere klart, at ressourcerne er mange, og borgerne er engagerede, handlekraftige og klar til at kæmpe for deres by!

SOCIAL KAPITAL

I forlængelse af det foregående afsnit, hvor de stedsbundne potentialer ses som de vigtigste grundsten i udviklingen af landsbyer og lokalsamfund, er den sociale kapital i Bolderslev en af de absolut største og tydeligste potentialer i byen. Dette er blevet særligt tydeliggjort i samarbejdet med det stærke lokalråd og i forbindelse med borgermøder i byen, hvor det markante engagement og handlekraft blandt borgerne skinner igennem. For at danne det bedst mulige grundlag for det videre arbejde, diskuteres den sociale kapital i Bolderslev i dette afsnit på baggrund af en teoretisk gennemgang af social kapital som begreb.

Begrebet kan deles op i fire forskellige perspektiver; det fællesskabsbaserede perspektiv, netværksperspektivet, det institutionelle perspektiv og synergiperspektivet. *Det fællesskabsbaserede perspektiv* betegner social kapital som lokale organisationer som foreninger, klubber og lignende, og ser menneskers engagement i organisationer som havende positiv effekt for samfundet. *Netværksperspektivet* fokuserer på vigtigheden i både at have stærke relationer og bånd i samfundet, men også et netværk af svagere bånd, der forbinder folk på tværs af alder, interesser, klasser etc. *Det institutionelle perspektiv* ser primært den sociale kapital som værende afhængig af formelle institutioner og opfatter vitaliteten i samfundets netværk som et produkt af juridiske, politiske og institutionelle miljøer i samfundet. Det sidste perspektiv, *synergiperspektivet*, forsøger at forene netværksperspektivet og det institutionelle perspektiv. Der søges udviklende synergier og relationer mellem de statslige organer og civilsamfundet, da disse står langt stærkere i fællesskab end hver for sig. Forskellige kapitalformer er altså i høj grad afhængige af hinanden, ligesom vigtigheden i stærke bånd i alle samfundets lag understreges som værende essentiel for ikke at risikere en social og magtmæssig eksklusion af nogle samfundsgrupper. [Hegedahl & Rosenmeier, 2007]

Tre af de vigtigste repræsentanter indenfor begrebet social kapital er den franske sociolog Pierre Bourdieu, den amerikanske sociolog James S. Coleman og den amerikanske politolog Robert D. Putnam. Selvom der er forskelligheder i definitionerne og opfattelserne af begrebet, så har de alle det til fælles, at sociale mellemmenneskelige relationer og netværk betragtes som en kapital og ressource, der kan give udbytte og værdi for mennesker, fællesskaber og samfund. [Hegedahl & Rosenmeier, 2007]

PIERRE BOURDIEU

Sociologen Pierre Bourdieu udgav i 1984 værket "Distinktionen", hvor han for første gang introducerede sit begreb om social kapital. Bourdieu søger at gøre op med grænserne, der adskiller sociologi og økonomi, og forsøger ved hjælp af sine fire kapitalformer (økonomisk, kulturel, symbolsk og social kapital) at skabe en analysemodel, der kan kortlægge samfundets regler og normer ud fra et bredere perspektiv end blot det økonomiske men i alle disse kapitalformer. Mens økonomisk kapital ses som materiel vedkommende pengeressourcer og indkomst, karakteriseres de tre øvrige kapitalformer som immaterielle, der potentielt kan kapitaliseres i økonomisk kapital. Kulturel kapital betegner Bourdieu som den det enkelte individs sum af uddannelse, viden, dannelse information og æstetiske dispositioner. Den symbolske kapital er at forstå som et tværgående kapital, der kan afledes af store mængder af de øvrige kapitaler, som når f.eks. ejerskabet af en dyr bil kommer til at fremstå som et statussym-

bol, der ligger udover blot den økonomiske kapital herved. Social kapital vedrører forbindelser, slægtskabsrelationer og andre sociale netværk, der kan influere det enkelte individs placering og magtposition. Dette defineres af Bourdieu således:

"Social kapital er summen af de eksisterende eller potentielle ressourcer, den enkelte eller gruppen har rådighed over i kraft af et netværk af stabile relationer og mere eller mindre anerkendt "forbindelser", hvilket vil sige summen af den kapital og magt, der kan mobiliseres i kraft af et sådant netværk."
[Bourdieu & Wacquant, 1996: s. 105]

Som nævnt ser Bourdieu de immaterielle kapitalformer som nogen, der kan kapitaliseres i den økonomiske og i sidste ende give en form for profit, hvilket er et af punkterne, hvor Bourdieus teorier kritiseres og skiller sig ud fra de øvrige teoretikere. Han mener således i høj grad, at sociale netværk er resultat af fælles eller individuelle (bevidste eller ubevidste) "investeringsstrategier" og ses altså som begrænset og afhængigt af det underliggende økonomiske system. Typisk vil det altså i højere grad være udsigten til mulig profit, der får mennesker til at indgå i disse fællesskaber og grupper, mens værdier som tillid og gensidighed er langt mere sekundære i Bourdieus definition end hos Coleman og Putnam, hvor disse er nøglebegreber. [Hegedahl & Rosenmeier, 2007]

Kritikken af Bourdieu går primært på denne negligering af den sociale kapitals selvstændige betydning, hvor den i høj grad ses som værende underliggende den økonomiske kapital frem for gensidig afhængig. Ligeledes fokuseres der slet ikke på eksempelvis forbindelser mellem familie, venner og lignende og potentialerne i sådanne relationer.

JAMES S. COLEMAN

Omtrent samtidig med Bourdieu fremkom James S. Coleman med sin definition af begrebet. Han mener ligesom Bourdieu, at social kapital er noget, der opstår i strukturen af de menneskelige sociale relationer (illustreret i diagrammet nedenfor). Det er altså noget, der ligger udenfor mennesket og ikke noget iboende. For at disse gensidige forhold og den sociale kapital kan blomstre, kræver det dog, at de enkelte mennesker investerer heri i form af forpligtelser, forventninger og ansvar, og modsat Bourdieu ser Coleman i høj grad disse som værende afhængige af grundlæggende principper som tillid, gensidighed og normer. Fællesskab baseret på disse normer og gensidighed vil kunne opbygge en høj grad af social kapital, som individet hermed vil kunne drage nytte af i deres relationer til andre.

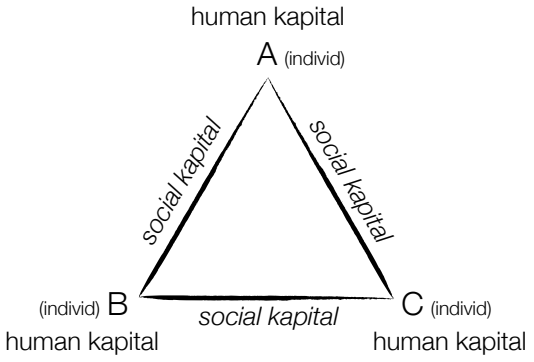

[Hegedahl & Rosenmeier, 2007: s.18]

Coleman ser ydermere social kapital som biprodukt af menneskers relationer og aktiviteter end et decideret mål i sig selv – det skal altså forstås som en bonus ved at indgå i sociale relationer og ikke, som Bourdieu kritiseres for, en mere eller mindre bevidst higen efter profit. Den sociale kapital kan ligeledes tilfalde og tilgodese andre, der kan nyde godt af virkningerne herfra, som eksempelvis ved frivillig velgørenhedsarbejde eller frivillige projekter i landsbyer, hvor langt flere end de deltagende individer vil kunne drage nytte af den sociale kapital.

For at styrke forståelsen af begrebet, fremstiller Coleman følgende tre former for social kapital:

1. *Forpligtelser, forventninger og pålidelighed inden for strukturer*

Denne kapital findes i sociale strukturer indeholdende systemer af tjenester og gentjenester. Når én person gør noget for en anden, skabes der en forventning om gengældelse af dette samt en forpligtelse hos modparten, hvilket i høj grad bygger på troværdighed. Ifølge Coleman er denne fortløbende udveksling af handlinger og tjenester med til at opretholde forskellige gruppers sociale relationer og værdinormer, der er nødvendige i samfundet.

2. *Informationskilder*

Dette beskriver den informationsoverførsel, der er indbygget i sociale relationer, som en mulig kapital for det enkelte individ. Den øgede mængde af informationer og viden, som man kan tilgå gennem sine opbyggede sociale relationer, kan altså ideelt set både spare penge og ressourcer samt styrke individets humane kapital (viden, dannelse o.l.).

3. *Normer og effektive sanktioner*

Effektive normer er også en social kapital i Colemans teori. Når handlingers rimelighed og korrekthed påvirkes og defineres af fælles sociale normer, kan dette øge den enkeltes handlemuligheder. Når eksempelvis sociale normer nedbringer kriminalitet eller andet, kan individets tryghed og handlemønstre påvirkes positivt. Over dette ligger dog ifølge Coleman en vigtig norm, hvor mennesket styres af almeninteresse frem for egeninteresse – denne norm finder han essentiel for stærke fællesskab og samfund. [Hegedahl & Rosenmeier, 2007: s. 19-20]

På trods af sin usynlige karakter ses den sociale kapital som en yderst vigtig ressource, der både kan øge eller begrænse individets handlemuligheder og dermed potentielt påvirke livskvaliteten. Coleman kritiseres dog for ikke at skelne nok mellem kollektiv og individuel social kapital, ligesom nogle af hans definitioner vurderes uklare, hvilket gør hans teorier svære at benytte i praksis eller som måleværktøj.

ROBERT D. PUTNAM

Robert D. Putnam er den seneste af de tre omtalte teoretikere, og han bygger i høj grad sine teorier på baggrund af Bourdieu og Colemans definitioner af begrebet. Putnam fokuserer dog i langt højere grad end disse på de sociale relationers substans og kvantitet. Overordnet beskriver Putnam social kapital som værende:

"Interaktionsformer i netværk, der fremmer skabelsen af tillid og normer for gensidighed, der forøger kapaciteten for kollektive handlinger og forfølgelsen af fælles interesser." [Putnam, 1993, i Hegedahl & Rosenmeier, 2007: s. 26]

Han mener blandt andet, at jo mere mennesker er del af gensidige forbindelser, jo mere tillid vil de opbygge til hinanden. Social kapital har stort værdi for et samfund eller organisation, da klare normer, øget tillid og øget gensidighed udmunder i en højere effektivitet og villighed til at deltage aktivt i fællesskabet. Den sociale kapital opbygges ifølge Putnam gennem menneskers aktive deltagen i grupper og organisationer, hvor der opstår disse fælles normer og gensidig forpligtelser og tillid. Særligt normerne er med til at binde sammen, da det enkelte individ risikerer at miste sin tilgang til den sociale kapital ved at bryde disse – altså blive sat udenfor fællesskabet.

Putnam skelner mellem *afgrænset social kapital* og *brobyggende social kapital*. *Afgrænset social kapital* dækker de vertikale netværk, som er homogene grupper med stærke fælles identiteter. Disse er præget af stærke sociale bånd og stærk loyalitet, hvilket kan give en stærk social kapital til individerne. Dog er faresignalerne ved denne, at den kan virke ekskluderende samt potentielt medføre social kontrol af de involverede. *Brobyggende social kapital* dækker derimod de horisontale netværk, hvor medlemmerne i højere grad deltager på lige fod uafhængig af baggrund og lignende. De sociale bånd er her som udgangspunkt langt svagere, men til gengæld er disse netværk mere inkluderende og åbne. Som udgangspunkt er det ifølge Putnam også netop de svagere bånd kan være af større betydning end de stærkere bånd, da der kan ligge langt flere potentialer og muligheder for individet i disse bånd.
[Hegedahl & Rosenmeier, 2007]

SOCIAL KAPITAL SOM POTENTIALE I LOKALSAMFUND

Den sociale kapital indgår i større og mindre grad som led i udviklingen af utallige projekter rundt omkring i landet. Dette ses blandt andet ved borgerdrevne initiativer, identitetsskabende projekter fokuserende på stærkere fællesskab og meget andet. Ydermere indgår den hyppigt i udviklingen af eksempelvis udsatte boligområder eller mindre lokalsamfund. Ofte er den sociale kapital i de mindre lokalsamfund en yderst essentiel faktor for disse landsbyer og lokalsamfunds overlevelse. Borgerinddragelse og identitetsskabende tiltag er vigtige værktøjer i sådanne udviklingsprocesser, ligesom der arbejdes helhedsorienteret og med længere tidsperspektiver med henblik på at skabe holdbare og bæredygtig løsninger for områderne. Det er altså vigtigt at skabe en positiv udvikling, hvor borgernes områdetilhørsforhold og fælles engagement både skaber bedre og stærkere relationer internt i byen og samtidig står stærkere udadtil både i form af politisk styrke og et bedre image.

En vigtig faktor i opbyggelsen af et stærkt lokalsamfund er, at gøre det så inkluderende, at den sociale kapital kan udnyttes mest muligt. Her er det vigtigt med både de stærke vertikale netværk (*afgrænset social kapital*) og de svagere horisontale netværk (*brobyggende social kapital*), således at de stærkeste og mest engagerede og handlekraftige kræfter i lokalsamfundet får mulighed og lyst til at føre deres handlekraft ud i praksis, mens de mindre engagerede eller bemidlede borgere også føler sig som værende en del af det overordnede fællesskab. En gensidig accept af forskellene i ansvar og input skal undgå, at der opstår konflikter i en sådan foranstalt-

ning, men alle derimod føler sig tilpas ved deres egen og de andres rolle. Ydermere bør de horisontale netværk også brede sig ud over lokalområdets grænser, så det også udadtil fremstår inkluderende og indbydende. Ved at opbygge en stærk brobyggende social kapital vil områdets borgere sandsynligvis ligeledes være mere tilbøjelige til at tage del i fællesskabet, da dette i så fald ikke medfører markante forpligtelser og ansvar.

En udfordring i vurderingerne af social kapital er, at der ofte måles efter kvantitative parametre som hyppigheden og tilstedeværelsen af mellemmenneskelige relationer. Dette giver langt fra det fulde billede af den pågældende sociale kapital, da de kvalitative aspekter har mindst lige så stor betydning for dette. F.eks. hvorvidt der er tale om lyst eller tvang, åbne eller lukkede fællesskaber og lignende. For at vurdere et områdes sociale kapital er det derfor vigtigt også at se med kritiske øjne på de sociale relationer og vurdere, hvorvidt disse er inkluderende/ekskluderende, forpligtende/uforpligtende eller formelle/uformelle. På den måde vil man kunne arbejde målrettet mod at skabe det fællesskab, man ønsker og opnå en potentiel højere social kapital. Dette kan opnås ved organisatoriske ændringer i området, oprettelse af nye former for fællesskaber eller fysiske tiltag, der kan samle borgerne og styrke fællesskabet. Dette er altså i høj grad en proces for borgerne, og en kontinuerlig inddragelse af disse er derfor helt essentiel for at skabe udvikling og øget social kapital i lokalsamfundene.

SOCIAL KAPITAL I BOLDERSLEV

Med udgangspunkt i en udvikling og planlægning af fremtidens landsbyer ud fra det enkelte områdes stedsbundne og unikke potentialer, er den sociale kapital et af de absolut mest markante ressourcer og potentialer i Bolderslev. Med ca. 50 forskellige foreninger, et handlekraftigt lokalråd og et stærkt engageret lokalsamfund har byen en yderst stærk social kapital, der er byens store styrke, og som kan danne fundamentet for byens fremtidige udvikling og - i sidste ende - eksistens.

En af de potentielle skyggesider ved social kapital er som nævnt, at mennesker uden tilknytning til de pågældende sociale relationer ikke har tilgang til denne kapital, og da store dele af den sociale kapital i Bolderslev er baseret på foreningsfællesskaber, vil mange stå uden for disse relationer, ligesom det kan være svært at opnå det fulde udbytte af den akkumulerede kapital i byen. Der er således i nogen grad tale om en udpræget afgrænset social kapital, mens den brobyggende sociale kapital i byen er mangelfuld. Forklaringer på dette kan, udover de lidt gammeldags principper med foreningsbestyrelser, forsamlingshus og lignende, til dels ligge i byens fysiske strukturer, hvor mulighederne for de mere naturlige møder og interaktioner ikke er oplagte, hvorfor byens fællesskab bindes yderligere op på disse mere formelle sociale relationer og møder. Fremtidens udvikling bør derfor søge at facilitere og styrke den sociale kapital og fællesskabet i byen gennem både de fysiske og immaterielle udviklinger fremover.

BORGERINDDRAGELSE

INTRO

Udgangspunktet for dette projekt har været at inddrage borgerne i processen og at kommunen ville bevillige midler til at afholde en sådan inddragelsesproces. Selve inddragelsesprocessen er arrangeret og organiseret af specialeholdet med inputs fra lokalrådsformanden og kommunen. Fra specialeholdets side har det været en vigtig forudsætning at få kendskab til borgerinddragelse som begreb og i praksis inden processen skulle starte med det formål at resultaterne blev gode og anvendelige videre i processen.

Det kommende kapitel beskriver de fordele og ulemper der opstår ved at inddrage borgerne i nærdemokratiet og i byudviklingen. Kapitlet drager erfaringsmæssige paralleller mellem den teoretiske baggrund og den inddragelsesproces som har været med til at forme den endelige udviklingsplan.

NÆRDEMOKRATIET UNDER PRES

I 2007 trådte den nye kommunalreform i kraft og omdannede Danmarks 275 kommuner til 98 storkommuner mens 14 amter blev til 5 regioner. Denne ændring af den danske planstruktur har gjort den mere overskueligt og effektivt, men har også skabt en større afstand mellem politikere, offentlige instanser og borgerne i det lokale demokrati. Med andre ord har mange borgere fået længere til rådhuset samtidig med at kommunalbestyrelserne i højere grad har måtte koncentrere sig om de store linjer.

	Før 2007	Efter 2007
Antal kommuner	275 (271)	98
Gennemsnitlig indbyggertal	20.000	55.000
Gennemsnitlig areal	159km^2	440km^2
Antal kommunalbestyrelsesmedl.	4.577	2.520

[Regionerne, 2009]

Anne Tortzen, Center for borgerdialog, mener at der er yderligere konsekvenser:

"...men et vigtigt element er i fare for at gå tabt som følge af udviklingen: Fællesskabet, den samfundsmæssige ansvarlighed og sammenhængskraften i lokalsamfundene. En størrelse, som er vanskelig at måle og definere – men som på lang sigt har stor betydning for de enkelte lokalsamfunds overlevelsesevne og for hele vores velfærdssamfund"
[Tortzen, 2008: s. 24]

En anden, og langt mere omfattende, ændring, som yderligere har lagt pres på nærdemokratiet i den offentlige forvaltningen er introduktionen og implementeringen af New Public Management, som har en lang række fordele i forhold til effektivisering, kontrol og minimering af omkostninger. Men ulempen er at denne tankegang har trængt dialogen med borgerne i baggrunden. [Hansen et.al., 2008]

Det er derfor blevet endnu mere vigtigt at borgerinddragelse og dialog med borgerne bliver prioritetet højt i de danske kommuner og regioner. De mange nye storkommuner har også været bevidst om denne udfordring ved etablering af forskellige organer og partnerskaber som skal hjælpe med at nedbryde afstanden til beslutningstagerne, samt tilskynde en større aktiv deltagelse fra borgerne selv i lokalsamfundene. Kommunalreformen har dog også medvirket til at hidtil usete kræfter er blevet samlet. Per Henrik Hansen beskriver i bogen Råd til nærdemokrati:

"Det er som om at kommunalreformen har været én stor klokke, der har vækket en masse slumrende kræfter og stillet borgerne i de mindre lokalsamfund

over for valget imellem at blive tromlet ned af udviklingen eller selv søge at påvirke den retning, udviklingen skal dreje. Og ved at vælge det sidste har de opdaget at det rent faktisk kan lade sig gøre at få indflydelse" [Hansen, 2007: s. 11]

BOLDERSLEV OG KOMMUNALREFORMEN

Som følge af kommunalreformen blev Bolderslev en del af ny Aabenraa Kommune, hvor den før var centerby i den gamle Tinglev Kommune, hvor byen Tinglev var hovedbyen. Byen har dermed fået større afstand til den nye hovedby Aabenraa, hvor rådhuset, beslutningstagerne samt største delen af den offentlige service er placeret. Det har heller ikke gavnet byen at kommunens planstrategi for de kommende år er et fokus på Aabenraa som en stærk hovedby, hvorved langt størstedelen af udviklingen foregår. Det er dog en langsigtet plan, der skal komme hele kommunen til gode i fremtiden. Bolderslev har ligesom Hansens kommentar til opblomstringen af diverse fællesråd, landsbyråd og lokalrår rundt omkring i lokalsamfundende i de danske kommuner, etableret et lokalråd som har vist at være særdeles aktiv i at påkalde sig opmærksomhed overfor kommunen hvad angår byens services og udvikling. Lokalrådet er samtidig bevidste om at de er repræsentanter for byens interesser og vægter nærdemokratiet højt ved at lytte til borgerne og indkalde til jævnlige borgermøder hvor yens udvikling diskuteres og der dannes fælles fodslag.

DEN GODE BORGERINDDRAGELSE

Der findes ingen endegyldig opskrift på den gode og konstruktive dialog med borgerne i processen, da udgangspunktet og rammerne er vidt forskellige fra projekt til projekt. For kommuner og regioner landet over gælder det om at forsøge sig frem og løbede tage ved lære af sine og andres erfaringer. Tortzen beskriver imidlertid en række præmisser til kommunerne, der vil en reel dialog med deres borgere:

- Udgangspunktet bør være at borgernes deltagelse styrker demokratiet, samt at de har ret til at få indflydelse på beslutninger der påvirker deres hverdag.

- Sigte mod at ansvarliggøre borgerne og give dem reel indflydelse på beslutningerne – ikke til legitimering af allerede trufne beslutninger.

- Henvende sig til borgerne i deres egenskab af medborgere og give dem mulighed for at deltage på et oplyst grundlag.

- Arbejde bevidst på at skabe rammer der fremmer dialogen.

- Udvikle rutiner, der skal sikre, at borgernes bidrag indarbejdes i de politiske beslutninger.

FORMÅLET

Kasper Møller Hansen, Syddansk Universitet, mener at formålet med inddragelsesprocessen er vigtigt at få defineret og klargjort. Det er med andre ord af stor betydning, allerede i forberedelsesprocessen at få klargjort målgrupper, målsætning, output og beslutningsgrundlag. Uden klare formål er der fare for at hele ideen mister sit grundlag og processen bliver besværliggjort i manglen på et mere overordnet styringsværktøj. Borgerinddragelsen kan endda ende med at blive overflødiggjort, da baggrunden for en borgerinddragelse også ligger i formålet. Et veldefineret formål med inddragelsesprocessen kan også give svar på hvilken form at inddragelsen skal have samt hvilken målgruppe der sigtes efter.

FORDELE OG ULEMPER

For at skabe et overblik over mulige fordele og ulemper ved en borgerinddragelse, inddeler Møller Hansen den op i legitimitet som den bidrager med til beslutningsprocessen samt til de konkrete beslutninger. Borgerinddragelses kan inddeles i to kategorier: input- og output-legitimitet.

Input-legitimiteten fokuserer på beslutningsprocessen og procedurerne bag beslutningerne, samt i hvilken grad borgerne har haft mulighed for at få indflydelse på disse. Der fokuseres også på, at borgerne bliver empowered af borgerinddragelsen ved at få viden og øgede sociale og politiske kompetencer til at handle overfor de offentlige myndigheder.

Set i en udviklingsplans sammenhæng, er formålet (og succeskriteriet) i lige så høj grad igangsætningen af nogle processer der kan skabe udvikling, frem for udelukkende at fokusere på realisering af fysiske tiltag såsom byggeprojekter.

Output-legitimiteten fokuserer på, hvordan borgerinddragelsen kan skabe bedre beslutninger, ved at beslutningerne løser borgernes konkrete behov.

I denne sammenhæng skal output legitimiteten hjælpe med at træffe de rigtige beslutninger, be- eller afkræfte identificerede problemstillinger, udfordringer eller potentialer, eller hypoteser. Derudover skal den også skabe et bedre beslutningsgrundlag for det politiske udvalg, som skal behandle udviklingsplanen og i sidste ende give eventuelle midler til realisering. [Møller Hansen, 2010]

FORDELE

Input-legitimitet

For borgerne kan fokus på beslutningsprocessen skabe øget forståelse for emnet, der arbejdes med, samt skabe en reel mulighed for at påvirke resultatet. Derudover øges empowerment, altså skabes flere borgere, der aktivt tager ansvar for deres by.

For myndigheden og politikkerne kan fordelen være at processen bringer nye ideer og løsninger frem. Den giver også mulighed for at påvirke borgernes virkelighedsopfattelse og sikre deres opbakning til emnet. Det kan også have en symbolsk fordel, ved at metoden signalerer modernitet.

Output-legitimitet

For borgerne kan fokus på beslutningen og resultatet hjælpe på at løse en fastlås situation. Ligeledes kan den også bryde en politisk fastlåst situation. Den kan også mindske eventuelle borgerprotester og tage luften af ballonen.

Metoden er også mere effektiv i relation til implementering og sikrer et bedre beslutningsgrundlag.

ULEMPER

Input-legitimitet

Metoden er økonomisk og tidsmæssig mere ressourcekrævende, både for borgerne og myndigheden. Især for borgerne kan virke direkte overflødigt, hvis deres ideer og ønsker ignoreres og kan som konsekvens skabe en øget mistillid til myndigheden. Fordelen er en øget empowerment, men denne kan også bruges til at mobilisere en utilsigtet modstand til emnet.

Output-legitimitet

Det er svært at holde de deltagende borgere ansvarlige for deres egne anbefalinger. Især overfor de borgere som ikke har deltaget. Det er dermed en vigtig pointe at selvom selvom beslutningsgrundlaget er skabt på baggrund af anbefalinger for borgerne, er det myndigheden og politikkerne som i sidste ende har ansvaret.

Metoden kan også have den ulempe at borgernes anbefalinger bygger på egen interesse frem for at tænke på helheden. Hvis sådanne anbefalinger ikke afvejes grundigt nok, kan det resultere i kortsigtede og i sidste ende dårlige beslutninger. [Møller Hansen, 2010]

I PRAKSIS

I forbindelse med borgerprocessen har det været vigtigt at begge legitimitetsroller kom i spil, og at den ene ikke udelukkede den anden. Processens formål og udformning har derfor været adresseret på en sådan måde, at både input- og output legitimiteten har været indskrevet.

Formålet der fokuserer på input-legitimiteten handler at borgerne til at få ejerskab omkring hele udviklingsplanen, og at de kan se sig selv i den. Grundlaget for udviklingsplanen er jo netop at processen og planen skal være katalysator for en øget borgerdrevet byudvikling, hvor borgerne kan se planen som et værktøj til selv at igangsætte initiativer og processer som kan realisere hele eller dele af planen.

Samtidig fokuseres der også på output-legitimiteten, der er defineret, som at få en viden om borgerne og det som optager dem i deres hverdag i relation til byen. Ydermere var formålet også at få borgernes ønsker og ideer for fremtidens Bolderslev belyst; oplysninger som der kunne anvendes konkret i designfasen. Denne legitimitet var det mere konkrete og umiddelbare output, såsom hvilke funktioner, som byens børn og unge mener mangler i byen, f.eks. en skaterbane, eller at borgerne generelt ønskede flere mødesteder i byen.

BORGERINDDRAGELSEN I BOLDERSLEV

Specialegruppen har ligeledes forsøgt at opbygge en dialogbaseret borgerinddragelse igennem tre workshops med fordelene i fokus, samt hvor ulemperne blev forsøgt minimeret.

FORSTÆRK FORDELENE

Et vigtigt grundlag for gennemførelsen var at deltagerne skulle klædes ordentligt på inden deltagelse i workshoppen. Før hver workshops begyndelse blev emnet præsenteret og perspektiveret, og forsøgt holdt i øjenhøjde med deltagerne med perspektiver som de kunne genkende.

Der var ligeledes fokus på den positive fortælling om emnet, samt deltagernes mulighed for, gennem workshopperne, at tage aktiv del i byens udvikling og gøre en forskel.

MINIMER ULEMPERNE

Ulemperne var ligeledes forsøgt minimeret i forhold til at der blev i indbydelserne samt under workshopperne tydeliggjort at disse ikke havde officiel deltagelse fra kommunens side. Hverken forvaltningsmæssigt eller politisk. Alt dette for at undgå et kritisk udgangspunkt og tilgang fra deltagernes side.

Til sidst har det været specialeteamets frommeste rolle i dette projekt at sikre den professionelle vinkel, der på en og samme tid sikrer en helhedstænkning i de, til tider, fragmenterede anbefalinger fra deltagerne, som bar præg af egen interesse.

BESLUTNINGSPROCESSEN

I forberedelselsen til en inddragelsesproces er det ikke kun vigtigt at få defineret et klart formål. Det er også vigtigt at få klargjort hvornår i projektfasen eller beslutningsprocessen at borgerne skal deltage og ikke mindst få klargjort hvad hvilke beslutninger som myndigheden tager. En beslutning går gennem flere forskellige faser og borgerinddragelse kan på forskellig vis bidrage til disse faser. Der findes imidlertid flere opdelinger indenfor teorier vedrørende beslutningsforløb, og Møller Hansen angiver en 7 fasers beslutningsring (s. 27), som fokuserer på hvad borgerinddragelse kan bidrage med i relation til et beslutningsforløb. Beslutningsprcocessen hænger dog også sammen med formålet, da en god formålsformulering for en borgerinddragelse, giver et naturligt svar på hvilken rolle borgerne skal have. [Møller Hansen, 2010: s. 34-36]

I forbindelse med udviklingsplanen blev det fastlagt at aktivere borgerne allerede fra fase 1, behovsidentificeringsfasen og hjælpe med at definere problemer, udfordringer og behov. At inddrage borgerne fra start havde også den fordel at specialeteamet kunne bruge dem til at tilegne sig en dybere og mere kvalitativ viden om byen og de mennesker der bor der, ved at høre på deres historier, samtidig med at byens mere overordnede strukturer blev analyseret.

Derudover skal den tidlige inddragelse ses i sammenhæng med at udviklingsplanen også skal være borgernes plan, hvor der lægges op til empowerment, øget ejerskab og aktiv deltagelse i realiseringen af planens dele.

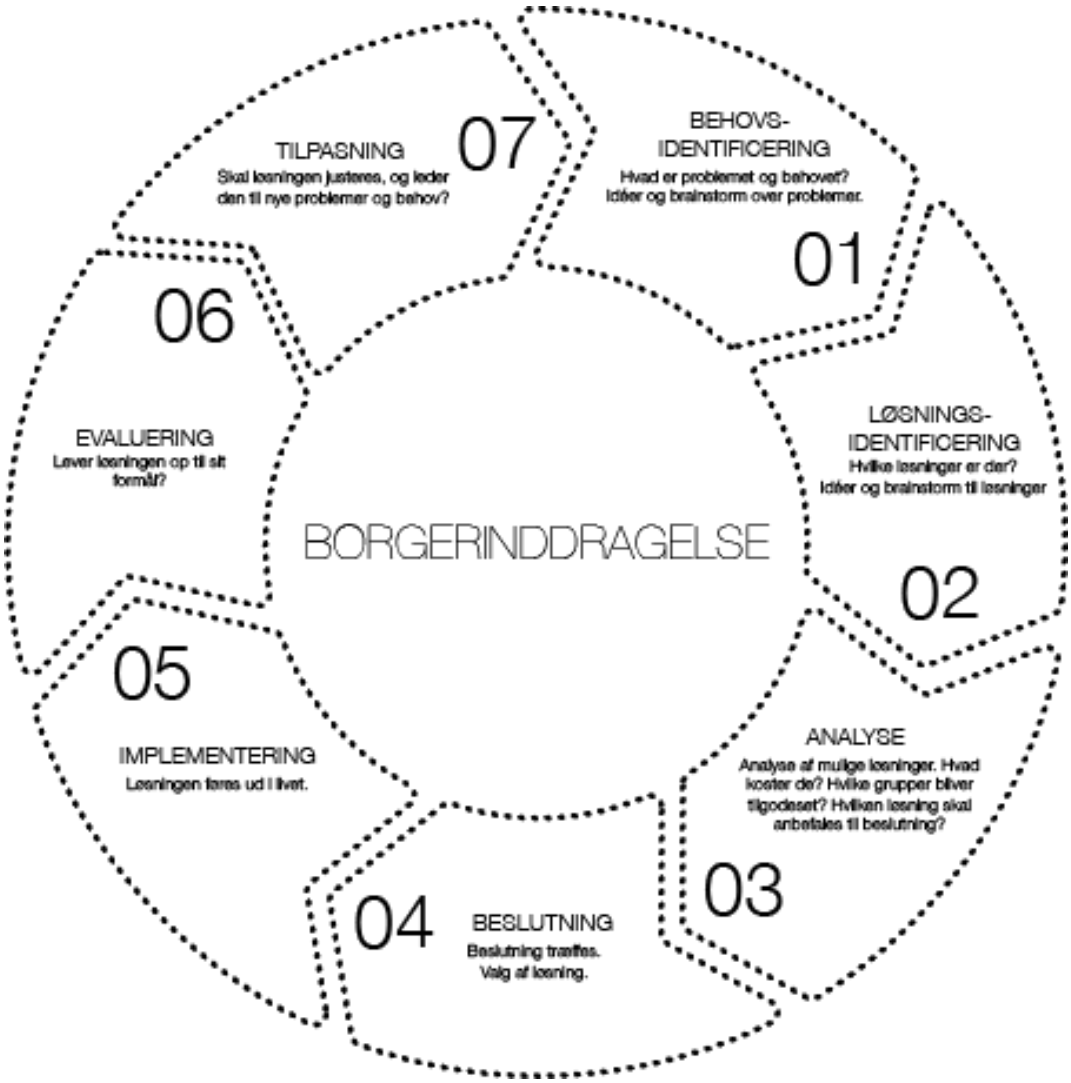

Beslutningsprocessen [Møller Hansen, 2010: s. 35]

Borgerne har også været aktive i fase 2, løsningsidentificeringsfasen, hvor borgerne har fået lov til at anbefale løsninger. Disse løsninger er efterfølgende blevet behandlet og indarbejdet i udviklingsplanen.

Det er hensigten, at denne udviklingsplan skal danne grundlag for endnu en fase med borgerinddragelse hvor planen skal vurderes og rent beslutningsmæssigt kan bevæge sig i retning mod en analyse-, beslutnings- og implementeringsfase. Der er dog endnu ikke taget beslutning om rammerne for de næste faser. Specialegruppen lægger op til at borgerne skal være med i alle beslutningsfaser og have reel indflydelse på beslutninger.

FORBEREDELSE

Både Tortzen og Hansen beskriver begge, at der ikke findes endelige opskrifter på en god borgerinddragelse, da alle er forskellige er med forskellig baggrund, målsætning, ressourcer og målgrupper. Begge stiller dog nogle retningslinjer op for en borgerinddragelsesproces, hvori førnævnte emner såsom formål, målsætninger, beslutningsgrundlag og ønske om resultater indgår. Aabenraa Kommune har en politik for nærdemokrati, som angiver kommunens retningslinjer for borgerinddragelser og opsumerer både Tortzen og Hansens anbefalinger i forhold til retningslinjer, ved at angive en 8 spørgsmål der anbefales at have klargjort inden en borgerinddragelse sættes i gang:

- Hvad er opgavens karakter?
Klargørelse af hvad der skal løses (problemstilling)

- Hvordan ser interessemønstret ud?
Hvilke interesser er fra kommunen (myndigheden), forskellige borgergrupper eller mulige deltagere

- Hvilke mål er der med borgerinddragelsesn?
Formålet med at inddrage borgerne.

- Hvilke målgrupper skal inddrages?
Hvem skal inddrages for bedst mulig at kunne drage nytte og skabe grundlag for de bedste beslutninger.

- Hvilke metoder skal der anvendes?
Konsensuskonferencer, borgerjuryer, borgerhøringer, fremtidsværksted, visionsseminar, borgermøde, digital borgerinddragelse mv.

- Hvilke medier skal der anvendes?
Hvordan skal der sendes invitationer og informationer ud, i forhold til målsætning og målgruppe.

- Hvor mange ressourcer skal der anvendes?
Økonomiske- og medarbejder- og tidsmæssige ressourcer.

- Hvordan skal tidsplanen være?
Tidsplan for borgerinddragelsen og hele processen. [Aabenraa1]

Specialegruppen har i forberedelsesprocessen fulgt disse spørgsmål, for at være forberedt bedst muligt. Derudover har gruppen indhentet vejledning fra personer med erfaring vedrørende borgerinddragelse i praksis, herunder projektvejleder, landdistriktscoach, kommunens kontaktperson samt lokalrådsformanden.

SKIFT TIL UDVIKLINGSPLAN

FREMTIDENS BOLDERSLEV
- en udviklingsplan

REFLEKSION

PROJEKTSAMARBEJDET

Specialeteamet har siden efteråret 2014 arbejdet med at definere rammerne for dette projekt samt samarbejdet med lokalrådet i Bolderslev om ansøgning af midler til projektet (vedlagt i appendiks). Midlerne blev bevilliget i januar 2015 og projektet kunne umiddelbart begynde. [Aabenraa2]

Der har i projektperiodens startfase i februar og marts 2015 været væsentlige rollefordelingsspørgsmål og tvivl om udviklingsplanens formål i en kommunal sammenhæng som har skabt et vanskeligt udgangspunkt at arbejde ud fra for specialeteamet og forsinket processen væsentligt. Kommunen havde ikke fra start meldt ud hvad de ønskede sig med planen, hverken i det større perspektiv eller med den konkrete plan for Bolderslev. En nyansat planlægger i afdelingen, som agerede kontaktperson fra kommunens side, skabte yderligere forvirring ved at komme med modsatrettede forslag til hvad planens formål og politiske virkning skulle være. Kontaktpersonen forlod jobbet midt i processen hvilket skabte yderligere forvirring, da nye planlæggere skulle introduceres til projektet.

I manglen på klare svar fra kommunen besluttede specialetemaet selv at definere planens formål som en plan der skulle indeholde realiserbare projekter, givet kommunens økonomiske midler til disse formål samt borgernes egne muligheder til at søge om private fondsmidler. Projektet skulle ikke bare ende med en ide- & visionsplan som ikke havde umiddelbart økonomisk realiserbare initiativer. Dette også ud fra strategien om at planen lettere kan opnå politisk opbakning og forpligtigelse. Kommunen har ved projektafslutningen endnu ikke tilkendegivet hvad deres plan er rent betydningsmæssigt eller politisk.

Denne proces kunne have fungeret bedre og skabt en mere effektiv arbejdsgang og givet mere tid til at fokusere på planens indhold. En vigtig pointe og viden som specialeteamet vil tage med sig i fremtidens projektarbejde der strækker sig på tværs af fagfelter og interesseparter er:

- En klar fordeling af arbejdsopgaver, roller og ansvar fra projektets start er vigtig for at et projekt forløber effektivt og minimerer tvivlsspørgsmål.
- Med et projekt som en udviklingsplan er det vigtigt at alle involverede parter er enige om dets formål. Med andre ord skal der være enighed om hvad som skal løses og forventningsafstemmes om opgavens forventede resultater.

PLANTYPE

Det har været svært at definerer udviklingsplanen rent typemæssigt, da formålet ikke har været klart defineret fra start. Er det en ide & visionsplan som skal bruges som udgangspunkt for en videre debat? Er det formålet at planen skal ende som officiel og politisk godkendt udviklingsplan? Eller en procesorienteret plan som har fokus på at sætte nogle udviklingsprocesser igang som "Leveby 2011" projektet i Hjørring Kommune? Er det en visionær eller en økonomisk realiserbar plan?

Specialeteamet har derfor valgt en plan der orienterer sig mod borgerne med initiativer de kan tage initiativ til selv at søge fondsmidler til eller kæmpe for. Det har været en stor udfordring at skulle have det økonomiske aspekt ind over, da der ikke er noget forudbestemt budget at designe ud fra. Designprocessen har derfor været præget af en parameter som økonomi, men denne parameter har kun bygget på specialeteamets intuition.

BORGERINDDRAGELSE

At inddrage de mennesker som skal have deres dagligdag og bruge de rammer som man designer, har været et særligt privilegium at få lov til arbejde med. Processen har været utrolig lærerig og betragter det som en positiv oplevelse. Specialeteamet havde også et rigtig godt samarbejde med lokalrådet planlægning, invitationer og opbygning.

Formålet med inddragelsesprocessen var, udover indholdet, at så mange borgere skulle have mulighed for at deltage som muligt.

Workshop 1 med børn & unge i fokus blev til i samarbejde med Bolderslev Skoles ledelse. Af hensyn til børnenes læring var det kun muligt at få deltagelse fra skolen elevråd, med fire repræsentanter fra hver af klassetrinene 4.-6. klasse. Selvom det var en dag med mange brugbare inputs, kan der stilles spørgsmålstegn ved om det er muligt at lade disse være repræsentative for børn & unge. Det viste sig yderligere at kun fire børnene af børnene bor i Bolderslev by, hvor resten bor i oplandsbyerne i skoledistriktet. Denne øvelse har lært specialeteamet at der skal indtænkes en større differentiering mellem børnene, deres køn, alder og interessefelter når rammerne skal designes. En borger ved workshop 2 nævnte bl.a. at der skulle fokus på flere aldersgrupper når der indtænkes aktiviteter for børn & unge. Dvs. at der ikke skabes bedre rammer for alle børn ved at anlægge en skaterbane.

Workshop 2 med børnefamilierne i fokus blev afholdt en lørdag formiddag i forsamlingshuset hvor der var arrangeret børnepasning å håbet om at få flere deltagere. Mødet havde ca. 20 deltagere inkl. repræsentanter fra lokalrådet. Dette gjorde at der ikke var for få deltagere til at workshopformen ikke kunne gennemføres. Tanken var en caféworkshop med fire borde hver deres tema. Ved hvert bord skulle en ordstyrer stå og sørge for at stille de relevante spørgsmål og holde debatten i gang. Ved denne form kunne borgerne over to timer sive rundt imellem bordene og byde ind hvis de havde noget. Workshopformen blev i stedet et debatmøde hvor alle kunne sidde om det samme bord og debattere de forskellige temaer med specialeteamet som ordstyrer og referant. Det kan igen diskuteres om hvorvidt deltagerantallet var højt nok i et demokratisk perspektiv at sige at de holdninger og ideer der kom frem var repræsentative for byens borgere.

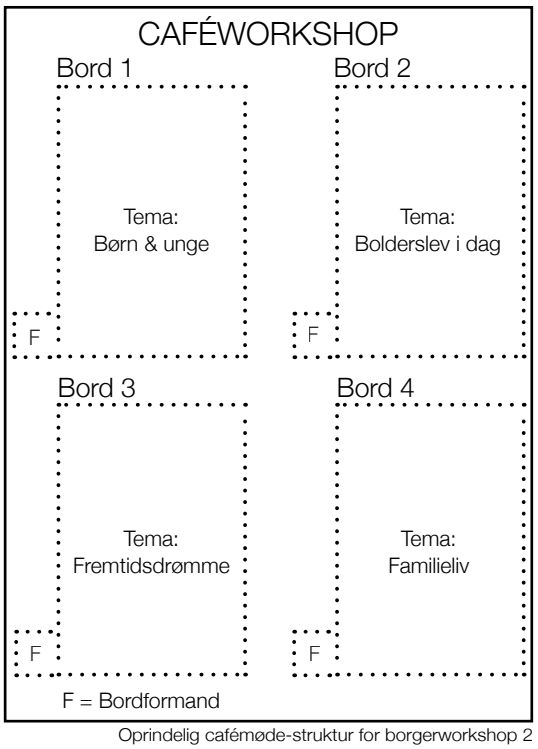

Oprindelig cafémøde-struktur for borgerworkshop 2

Både lokalrådet og de børnefamilier der deltag i mødet var positive om at det blev afholdt om i en weekend samt at der var sørget for børnepasning imens i hallen. Flere børnefamilier meddelte at de ikke have deltaget hvis det havde været en hverdag og der ikke var mulighed for at få passet børn imens.

Workshop 3 var et mere klassisk borgermøde hvor deltagerne skulle hjælpe med at identificere udviklingspotentialer med de stedsbundne potentialer som tema. For at kvalificere mødet yderligere og klæde borgerne ordentlig på til at kunne arbejde med temaet, var lektor Lea Louise Holst Laursen inviteret, der til daglig forsker i landdistrikts udvikling, til at holde oplæg. Deltagerantallet var ca. 25, hvilket var under der forventede og der kan igen stilles spørgsmålstegn ved hvor repræsentativt deltagerne har været for byen.

Generelt kan det siges for de to workshops at det har en stor betydning hvilke medier der anvendes til at invitere til borgermøde. For begge workshops blev der reklameret på byens og lokalrådets Facebook side, lokalavisen og byens hjemmeside. Der er fra specialeteamet enighed om at der kan tænkes i mere end bare de traditionelle medier når der inviteres til borgermøde samt indtænke målgruppe.

INDDRAGELSESPROCESSEN

I forberedelsesfasen blev der også diskuteret en mere procesorienteret inddragelse hvor borgerne blev involveret i flere af beslutningsforløbene såsom analyse-, beslutnings- og implementeringsfasen jf. Kasper Møller Hansens beslutningsfaser. Det kunne have sket gennem en række temamøder hvor arbejdsgrupper kunne arbejde mere specifikt hen imod mere konkrete løsninger. Dette ville angiveligt have givet et større tilhørsforhold til planens indhold og gøre det nemmere at realisere. Hvis kommunen beslutter sig for at arbejde videre med udviklingsplanen efter specialeprojektets afslutning kan det anbefales at høre borgerne i planens indhold gennem en ny inddragelsesproces, og skabe en proces der kan ende i en realisering af nogle af projekterne.

I samarbejde med kommunens LAG koordinator og lokalrådet, blev det derimod besluttet at afholde en række af borgerinddragelser som havde til formå at få aktiveret de borgeregrupper som lokalrådet ikke ser mange af til de traditionelle borgermøder, børnene og børneforældrene. Selvom deltagerantallet ikke er på højde med tidligere borgermøder i byen, er der draget vigtige erfaringer i forhold til at henvende sig bedre til borgere der normalt ikke plejer at deltage.

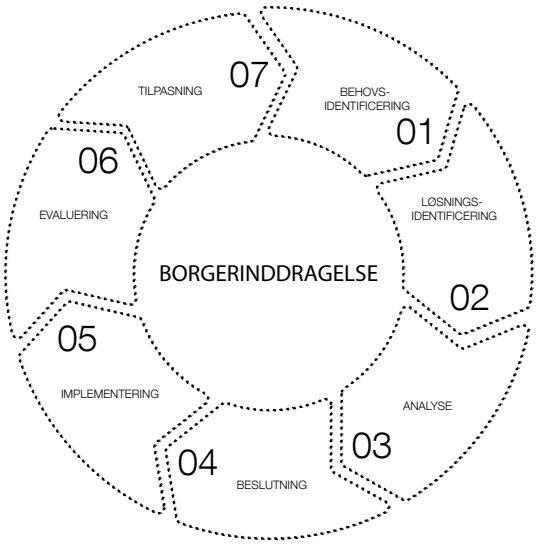

Beslutningsprocessen [Møller Hansen, 2010: s. 35]

LITTERATURLISTE

LITTERATUR

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïs (1996) *Refleksiv sociologi – mål og midler*. Hans Reitzels Forlag, København.

Dansk Byplanlaboratorium (2014) *Vejkantsdanmarks fremtid – Fire scenarier for modellandsbyen Skrumpelev*. Dansk Byplanlaboratorium, København.

Hansen, Karin et. al. (2008) *Nye kommuner i støbeskeen – om organisering og styring i de nye kommuner*. Handelshøjskolen forlag, København.

Hansen, Per Henrik (2007) *Råd til Nærdemokrati – Borgerinddragelse gennem lokalråd, foreninger og landdistriktsråd*. Turbine Forlaget, Århus.

Hegedahl, Paul & Rosenmeier, Sara Lea (2007) *Social kapital som teori og praksis*. Forlaget Samfundslitteratur, København.

Miljøministeriet (2013) *Landsplanredegørelsen – Grøn omstilling - Nye muligheder for hele Danmark*. Miljøministeriet, København.

Møller Hansen, Kasper (2010) *Borgerinddragelse – Et studie af borgerinddragelsen i regioner og kommuner*. Syddansk Universitetsforlag, Odense.

Realdania (2008) *Med udgangspunkt i stedet – Mulighedernes Land & det nye landdistriktsparadigme*. Hausenberg, København.

Realdania1 (2012) *Agenda Y – Yderområdernes potentialer*. [online] tilgængelig fra: http://www.stedet-taeller.dk/media/136643/byg_agenda_y_14092012_final_web.pdf [Besøgt: 15.03.15]

Realdania2 (2012) *Mulighedernes Land – Nye veje til udvikling i yderområder*. [online] tilgængelig fra: http://www.realdania.dk/samlet-projektliste/mulighedernes-land [Besøgt: 15.03.15]

Regionerne (2009) *Status for kommunalreformens gennemførelse*. [online] tilgængelig fra: http://www.regioner.dk/~/media/Filer/Om%20regionerne/Status-kommunalreform-gennemfoerelse-09.ashx [besøgt: 17.04.15]

Tortzen, Anne (2008) *Borgerinddragelse – Demokrati i øjenhøjde*. Jurist- og økonomforbundets forlag, København.

HJEMMESIDER

[Aabenraa1] http://www.publikationer.aabenraa.dk/aak/politikker/12/11/

[Aabenraa2] https://www.aabenraa.dk/politik-og-dialog/dagsordener-og-referater/vaekst-og-udviklingsudvalget/2015-01-15-1600-%283824%29/

ILLUSTRATIONSLISTE

Ill. 1.1 Egen illustration

Ill. 8.1 Egen illustration

Ill. 10.1 Egen illustration

Ill. 11.1 Egen illustration

Ill. 12.1 Egen illustration

Ill. 13.1 Egen illustration

Ill. 14.1 Egen illustration

Ill. 18.1 Egen illustration

Ill. 27.1 Egen illustration

Ill. 29.1 Egen illustration

Ill. 31.1 Egen illustration

Ill. 32.1 Egen illustration

APPENDIKS A TIDSPLAN - SPECIALE - UDVIKL

MILEPÆLE	
Program	3/3
Pin Up 1	3/3
Pin Up 2	9/4
Borgerinddragelse 1	17/3
Borgerinddragelse 2	21/3
Borgerinddragelse 3	24/3

FASER	EMNER	9	10	11	12	13	14	15
PROGRAM								
ANALYSE								
	Historie							
	Mappings							
	Teori							
	Kommuneplaner							
	Serial visions							
PROCES								
WORKSHOP 1								
	Forberedelse							
	Bearbejdning							
WORKSHOP 2								
	Forberedelse							
	Bearbejdning							
WORKSHOP 3								
	Forberedelse							
	Bearbejdning							
Design								
	Vision							
	Strategies							
	Initiatives							
	Design							
	Bymidten							
	Skolen							
	Stadion							
	Markedsskoven							
	Infrastruktur							
	Tidslinie							
	Presentaton							

LINGSPLAN FOR BOLDERSELV

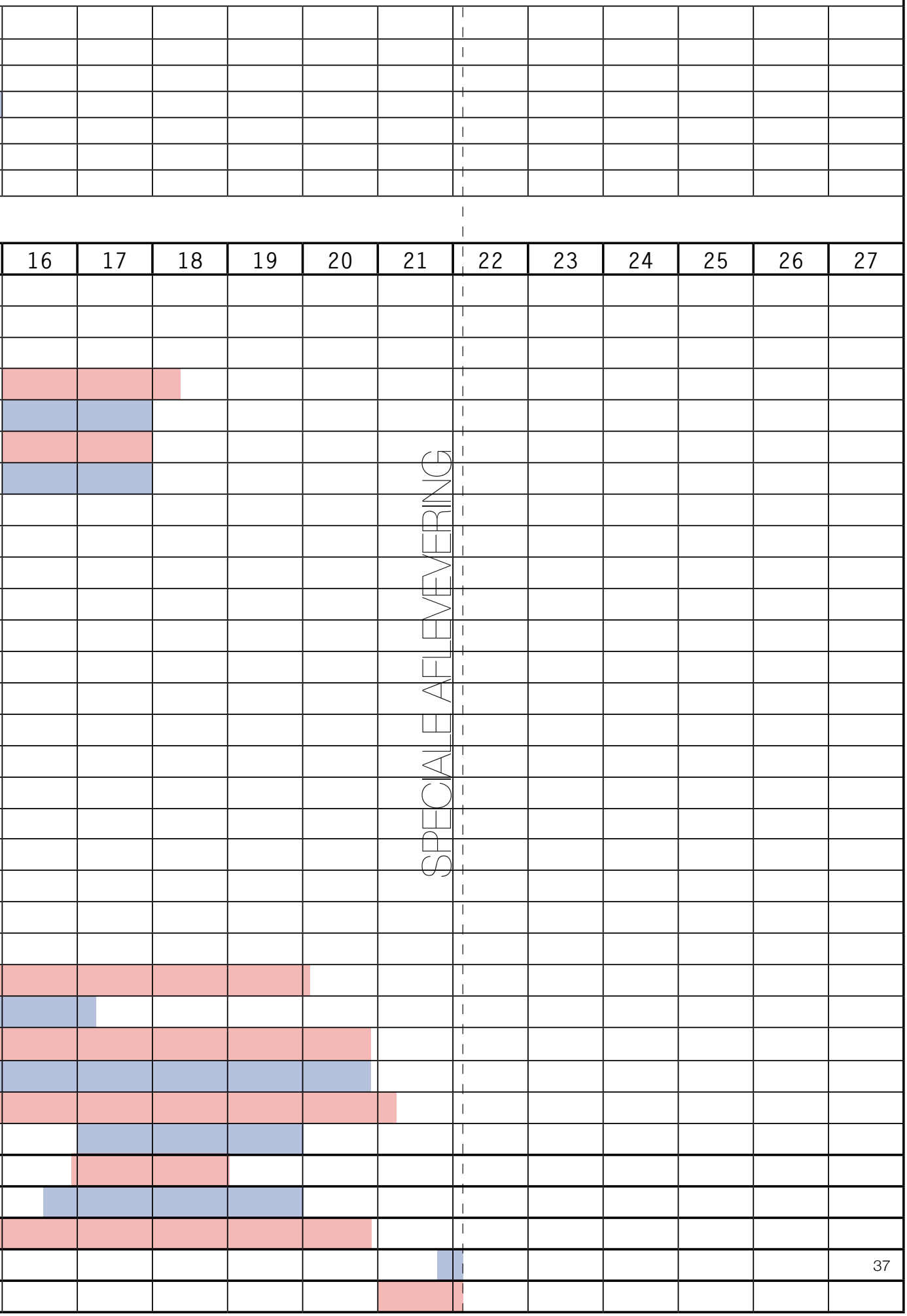

APPENDIKS B

"Fremtidsplan - Bolderslev Lokalråd 2010"

FREMTIDSPLAN

Bolderslev Lokalråd 2010

BOLDERSLEV
- fremtidens by!

Forsidefoto: Kirsten Schneider

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 2
Bolderslevs vision 3
Bolderslevs historie 4
Stærkt sammenhold 5
Lokalrådets begyndelse 6
Hvordan arbejder vi og hvad kan du bidrage med? 7
Oversigt over Bolderslev 8
Plan for informationsplatform 10
Plan for aktivitetsområde 11
Plan for motionsområde 12
Plan for udbygning og tiltrækning af serviceerhverv til betjening af lokalområdet 13
Plan for udvikling og tiltrækning af offentlige servicefunktioner
til betjening af lokalområdet 14
Plan for udvikling/etablering af alsidige boligformer og typer 15
Nytænkning af infrastruktur herunder samkørsel, stisystem og offentlig transport 16

FORORD

Bolderslev vil fremtiden…

… det har borgerne i Bolderslev og omegn besluttet. De har også besluttet, at hvis vi skal styre udviklingen i den retning vi ønsker, så skal der arbejdes for det. Heldigvis er der et godt fundament at bygge på med tradition for mange foreninger og mange mennesker involveret for at få tingene til at ske.

Bolderslev Lokalråd er blevet dannet for at sikre, at alle disse gode kræfter arbejder i samme retning, og for at endnu flere får lyst til at være med til at forme lokalsamfundet.

Lokalrådets bestyrelse har stået for bearbejdningen af fremtidsplanen, og det har været et spændende projekt at arbejde med. På de følgende sider er ideerne samlet, som de er kommet frem ved forårets arbejde.

Tak for alle input, ideer og billeder og tak til vores erhvervsliv for at de med annoncer har gjort det muligt at udsende planen i et flot tryk.

Læs den og giv dit bidrag. Ikke alt bliver gennemført her og nu, men den viser fremtidsmulighederne, hvis vi trækker samme vej.

Dorte Møllvang Snabe,
formand for Bolderslev Lokalråd

BYGNINGSSERVICE BOLDERSLEV
TØMRER • DØRE • VINDUER • BYGGERI
Erik Schneider · Tlf. 20 31 75 09

Kohberg
Kernesvinget . 6392 Bolderslev
Tlf. 73 64 64 00

BOLDERSLEVS VISION

I Bolderslev lever du i et lille bysamfund - i Bolderslev by eller i en af landsbyerne omkring. Du har også muligheden for at vælge det åbne land.

Med beliggenheden tæt på motorvejen og Aabenraa by har du muligheden for at plukke det bedste fra byen og fra landet.
I modsætning til de større byer, hvor man har fordelen af at transport, service, indkøb og job er tættere på, er de klassiske fordele ved at bo på landet trygheden og fællesskabet. Der er god plads til at være sig selv med naturen i baghaven - og ikke at forglemme, at økonomien rækker meget længere, når man skal etablere sig.

Her i foråret 2010 er der arbejdet med at formulere vores vision, som du kan se samlet i de tre sætninger til højre.

Læs visionerne og »smag« på dem!

Med de eksempler og ideer, der er vist på de næste sider, fortælles det, at det også kan omsættes til handling.

Når visionerne skal omsættes til handling, er det vigtigt at være realistiske i valget. Det vi kan gennemføre, skal gerne gennemføres 100 %, og resten må vi lade andre om at løse.

> *»Som eksempel er det rigtig fint at have dagpleje, børnehave, SFO og skoletilbud til 6. klasse og så medgive, at vi ikke har de ældre klasser lokalt. I stedet kan vi være medvirkende til, at der er gode cykelstier til bl.a. Aabenraa og Tinglev, at der er gode busforbindelser og pendleraftaler, og at vi har et godt og bredt tilbud i fritidsaktiviteter, muligheder og netværk for de unge over 6. klasses niveau.«*

Vi har en god ballast til at gøre tingene selv. Vi får gode ideer fra andre, og vi påvirker hele tiden vore lokalpolitikere til at tænke i vore baner; vi forlanger ikke, at det offentlige gør tingene for os, men vi forlanger, at kommunen i deres forvaltning og politik tænker på, at udviklingen foregår hos os.

Vores vision omsat til fremtidsplanen er utroligt selvforstærkende: Hvor borgere og virksomheder trives og er glade, kommer der flere til.

BOLDERSLEV - fremtidens landsbysamfund:

- Stedet hvor alle er velkomne i et åbent aktivt fællesskab
- Et landsbysamfund i balance og harmoni
- Med rummelighed og plads til forandring

Foto: Liselotte Bonde.

MØLL VANG GAARD
- økologiske blåbær
Todsbøl Nørremark 15
6360 Tinglev . Tlf. 21 28 01 44
www.mollvang-gaard.dk

VICTORIA
restaurant · café · kaffebar
Storegade 9 . 6270 Tønder
Tlf. 74 72 00 89 . Fax 74 72 15 89
www.victoriatoender.dk

Fotos: Asta Danielsen

BOLDERSLEVS HISTORIE

Engang: Bolderslev, en landsby i Bjolderup sogn, Rise herred (Aabenraa amt). Byens storhedstid med fremgang og vækst.

Egnens fortidshistorie er gammel. Der lå ca. 30 gravhøje i en stribe langs Hærvejen forbi Bolderslev og Mellerup. En urnegravplads fra ældre romersk jernalder kendes fra Todsbøl, og 4 gravhøje syd for Bolderslev - bl.a. Toppehøj, hvori der er fundet en egekistegrav fra ældre bronzealder.
Bjolderup Kirke (undtagen tårn og våbenhus) er fra den store byggeperiode i Valdemarstiden og stod færdigbygget kort før år 1200. Den blev bygget af markens kampesten sammenbundet med kalkmørtel - et fantastisk bygningsværk, sammenlignet med de huse, som folk boede i dengang.
Det menes, at Ketil Urne (en af kirkebyggerne) blev begravet inde i kirken, og den fornemme runesten, Bjolderupstenen, lagt ned over hans grav. Slægtsnavnet Urne har navngivet bakkelandet øst i sognet, hvor det gamle Urneting ligger.
Med undtagelse af Østerkroen var i 1860 alle Bolderslevs 25 gårde kongerigske.
Efterhånden som årene går, bliver der bebygget med almindelige beboelsesejendomme. Det gamle landsbymønster næsten sprænges, af den moderne stationsby. Der kommer gang i både håndværk, industri og transport.
Under krigen, hvor tyskerne hærger vores landsdel, kæmper vore oldeforældre og bedsteforældre bravt for at bevare det danske sprog. – Og her har foreningslivet måske sit udspring.
Den første forening i Bjolderup sogn var sprogforeningen. Man samledes til forelæsning og sang og sluttede altid med det gemytlige »sønderjyske kaffebord« rundt om i privatstuerne. Pladsen bliver dog hurtigt for trang, og i 1911 kan vi stolt vise vores første forsamlingshus frem.
Udviklingen fortsætter med stor hast op igennem de glade 70'ere, og der kan nu bl.a. bydes på servicefunktioner som skole med lokalt bibliotek, foldboldbane, sportshal, skydebane, og ridebane. Befolkningsudviklingen i Bolderslev by er vokset fra 954 til 1234 indbyggere fra 1976 til i dag, men samtidig har udviklingen været tidstypisk med lukning af kro, mejeri, banker og butikker i det hele taget.
I forhold til andre byer af samme størrelse har Bolderslev dog stadig mange faciliteter i form af et blandet erhvervsliv og landbrug samt mange institutioner fra børnehave til plejehjem. Der er ligeledes et stort foreningsliv, hvor vi har optalt i alt over 40 foreninger og institutioner.
Vi oplever også en udvikling under pres, så der ligger en oplagt opgave i at bibeholde og udvikle det eksisterende serviceniveau og erhvervsliv.

Fremtid: Bolderslev, en landsby i Aabenraa kommune (Region Syddanmark). En by med plads til alle.

»SAMMENHOLD GØR STÆRK«

Kilde: »Fra By og Sogn« skrevet af Aage Jensen og »De Sønderjyske Landsdele« skrevet af J.P. Trap

MERE DIG

VI HAR FORSTAND PÅ MERE END BARE ØKONOMI...

DEN jyske SPAREKASSE

www.djs.dk

STÆRKT SAMMENHOLD

Tænk på sammenholdet da skolen blev truet – hvis vi ikke havde vist sammenhold kunne Bolderslev skole have været fortid.

- **Sammenhold er basis for balance og harmoni!**
- **Sammenhold udstråler rummelighed og fællesskab!**
- **Sammenhold giver fælles platform for udvikling og forandring!**

Hvorfor er sammenhold vigtigt i Bolderslev?
Vi kan ikke styre de udefra kommende påvirkninger, men hvis vi er visionære og fremsynede, samtidig med at vi har et stærkt sammenhold, kan vi selv bestemme, eller som minimum selv have indflydelse på, hvor Bolderslev bevæger sig hen.
Vi kan vælge at læne os tilbage og lade omverdenen bestemme og styre vores udvikling – men det er for defensivt og fører ikke til et Bolderslev, som vi ønsker det. Derfor vælger vi den offensive vej.

- **Vi har visionerne!**
- **Vi har strategierne!**
- **Vi har ideerne!**

Hvis vi sikrer et stærkt sammenhold som platform for visionerne, strategierne og ideerne, er der ingen grænser for, hvad vi kan opnå.

Derfor opfordrer vi fra lokalrådet alle til at bakke op om et stærkt sammenhold – og til at deltage aktivt i dette sammenhold...

... og vore drømme
går i opfyldelse!

Bolderslev var et »lysende godt eksempel« på sammenhold i 2009, da forslaget om at »dele« skolen/byen på midten... Det kunne få folk op af stolene ... Med stort fremmøde først i Bolderslev og siden i Tinglev Hallen.

Vores strategi
»hvad skal der til?«

- Plan for informationsplatform
- Plan for aktivitetsområde
- Plan for motionsområde
- Plan for udbygning og tiltrækning af service-erhverv til betjening af lokalområdet
- Plan for udvikling og tiltrækning af offentlige servicefunktioner til betjening af lokalområdet
- Plan for udvikling/ etablering af alsidige boligformer og -typer
- Nytænkning af infrastruktur - herunder samkørsel, stisystem, og offentlig transport

Brug din nærbutik i dag
- så har du den i morgen!
B. Brandenhoff
Jernbanesvinget 2 · 6392 Bolderslev · 74 64 62 09

Michael Nielsen ApS
MURERMESTER - AUT. KLOAKMESTER
Gl. Søndergade 10 . 6392 Bolderslev
Tlf. 74 64 63 84 . Mobil 40 36 10 98
www.michaelnielsen.dk

Fotos: Dorte Snabe og June Müller

LOKALRÅDETS BEGYNDELSE

Der var vist ingen der var klar over, at den 3. september 2009 var startskuddet til Bolderslev Lokalråd... LAG Aabenraa havde arrangeret »Få penge til dit projekt« flere steder i det sønderjyske og bl.a. på Slogs Herreds Hus i Bylderup-Bov, hvor ca. 25 personer fra Bolderslev mødte op denne aften.

Mødet blev styret af Martin Brunsgaard og Andreas Ott fra LAG Aabenraa samt Connie Skovbjerg fra Landdistrikternes Hus - og de fortalte og inspirerede på bedste vis. Der blev fremvist forskellige engagementspakker, som kunne vælges til eller fra - alt efter hvad man syntes passede bedst.

Alle blev opdelt i »bygrupper« og skulle sidst på aftenen selv arbejde med ideer til de respektive lokalsamfund, og der kom masser af gode ideer frem. Faktisk var gruppen ikke til at stoppe igen, og inden vi gik hjem denne aften, var der aftalt dato til et nyt møde i Bolderslev - super godt!

Den 15. september 2009 blev der afholdt inspirations- og planlægningsmøde i Bolderslev Fritidscenter, hvor alle foreninger blev indbudt. Inden vi så os om, var der fundet en arbejdsgruppe, som skulle »søsætte projektet«.

Siden er det gået rigtig stærkt. Arbejdsgruppen skulle have vedtægter og andre opgaver kørt i stilling inden generalforsamlingen den 21. januar 2010.
Idémødet den 9. februar skulle også planlægges - nu med den nye bestyrelse. Der var en god opbakning til begge arrangementer, og samtidig er der kommet mange gode ideer og forslag - jo, der er noget at kæmpe og arbejde for!

Fra februar og frem til nu har bestyrelsen arbejdet med bl.a. at få tilladelser til at få iværksat frisbee/golf banen i Markedsskoven, opdatering af hjemmesiden, nyhedsbreve samt indsamlet »stof«, billeder og andre oplysninger til denne »Fremtidsplan«, som du netop nu bladrer i.

Mange af de ideer og forslag I borgere har foreslået er der faktisk allerede taget hånd om i de forskellige foreninger, og det blot fordi vi har lyttet til hinanden!
Det er lige netop det, der skal til for at vort lille samfund kan være klar til fremtiden.
Vi skal alle bakke op og blande os lidt mere i de mange forskellige tiltag, der arrangeres af vores lokale foreninger, erhverv, skole, børnehave osv.

- Man er nyttig for sig selv, når man er nyttig for andre!

Winnies fodpleje
Lægeexam. fodplejer
Winnie Lund Sørensen
Bolderslev Hovedgade 14 . Tlf. 26 23 66 19
Ude & hjemmebehandling - åben efter aftale

Johann Andresen ApS
AUT. GAS- OG VANDMESTER SMEDE & VVS
Kådnervej 2 . Uge . 6360 Tinglev
Telefon 74 64 48 16

HVORDAN ARBEJDER VI OG HVAD KAN DU BIDRAGE MED?

Hvis du vil leve et godt liv i Bolderslev, må du selv bidrage til fællesskabet!

Der stilles nogle forventninger til dig, når du bor i området, eller flytter til; men der er også plads til at være sig selv - og det vil der være respekt og accept omkring. Gør blot dig selv og de rare mennesker, der prøver at få dig med i sammenholdet, den tjeneste at sige det tydeligt.

Vælger du at tage del i de goder, der skabes ad frivillig vej, ja så forventes det også, at du yder efter evne. At du er nysgerrig og bakker op omkring de aktiviteter og arrangementer, der laves.
Alle har noget at byde ind med til hjælp. Rygraden er de mange foreninger og deres bestyrelser; det kan godt fylde meget, men jo flere der hjælpes ad, jo lettere og sjovere er det. Bestyrelserne har mange gange et praktisk stykke arbejde at udføre, men det er jo også der, man bidrager med ideer og udvikling.
Selv om man ikke har overskud til et bestyrelsesarbejde, så husk at et par timer i et arbejdsudvalg altid gør nytte.

Lokalrådet laver ikke praktiske arrangementer, - det udføres altid af en forening eller en til formålet nedsat arbejdsgruppe. På lokalrådets hjemmeside kan du se en oversigt over aktiviteterne.
Lokalrådet er tænketank for de forskellige planer, der er i støbeskeen. I oversigten nedenfor kan du se de forskellige arbejdsgrupper. Et af lokalrådets bestyrelsesmedlemmer er koordinator for hver gruppe.

Få indflydelse og vær med til at få tingene til at ske!

Organisation

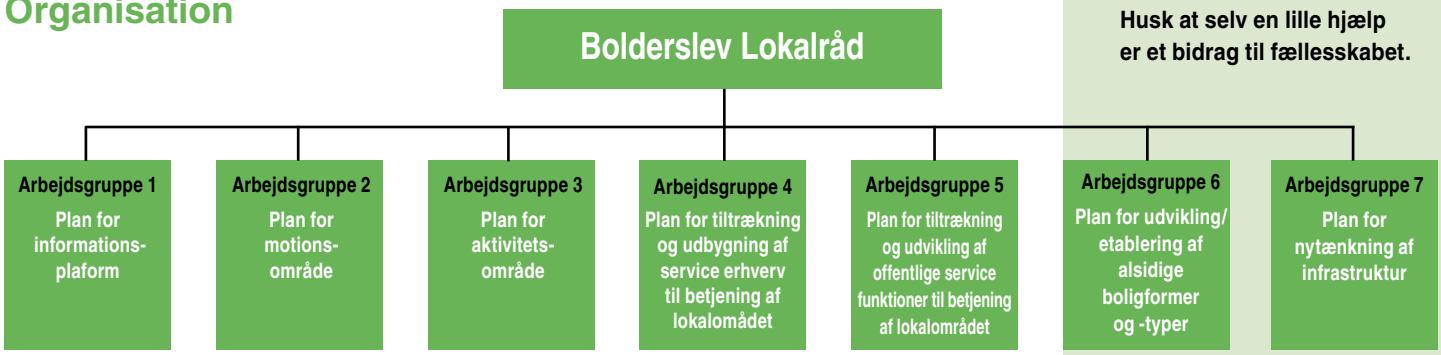

Kommunikationsveje:

Hvis du vil have mere information eller deltage i arbejdsgrupperne, kan du bruge hjemmesiden (www.bolderslev-by.dk). Nyheder, aktiviteter og anden relevant information kommunikeres via hjemmesiden. Hver gruppe vil få en side på hjemmesiden.

Kommissorier:

For hver arbejdsgruppe skal der udarbejdes et kommissorium. Dette skal beskrive rammerne og målene for gruppernes arbejde. Det vil være vigtigt, at hver gruppe har nogle langsigtede mål, men ikke mindre vigtigt, at der også er delmål på kort sigt. Det skal være synligt, og der skal være nogle ting, som gennemføres på kort sigt.

Hvad gør du som ny tilflytter?

Når du er blevet introduceret for lokalsamfundet, er du klar til at deltage i arbejdsgrupperne. Dette kan være specifikke projektopgaver eller mere generelt i en arbejdsgruppe. Du kan henvende dig til én af bestyrelsesmedlemmerne i lokalrådet.
Husk at selv en lille hjælp er et bidrag til fællesskabet.

Brødrene Bonnichsen Bolderslev EL
Vindmøllevej 1 . 6392 Bolderslev
Telefon 74 64 64 40

Bolderslev Autoværksted
Bolderslev Hovedgade 26A
6392 Bolderslev . **Tlf. 74 64 64 99**
MekoPartner
tdba@mail.tele.dk

Bolderslev Rideklub • Bolderslev Husholdningsforening • Uge Husholdningsforening • B1950 • Støtteklubben B1950 • BVU Tennis • Badminton •

• Bolderslev Vandværk • Bolderslev Markeds- og ringriderforening • Bjolderup Handels- og håndværkerforening • Bolderslev Fritidscenter •

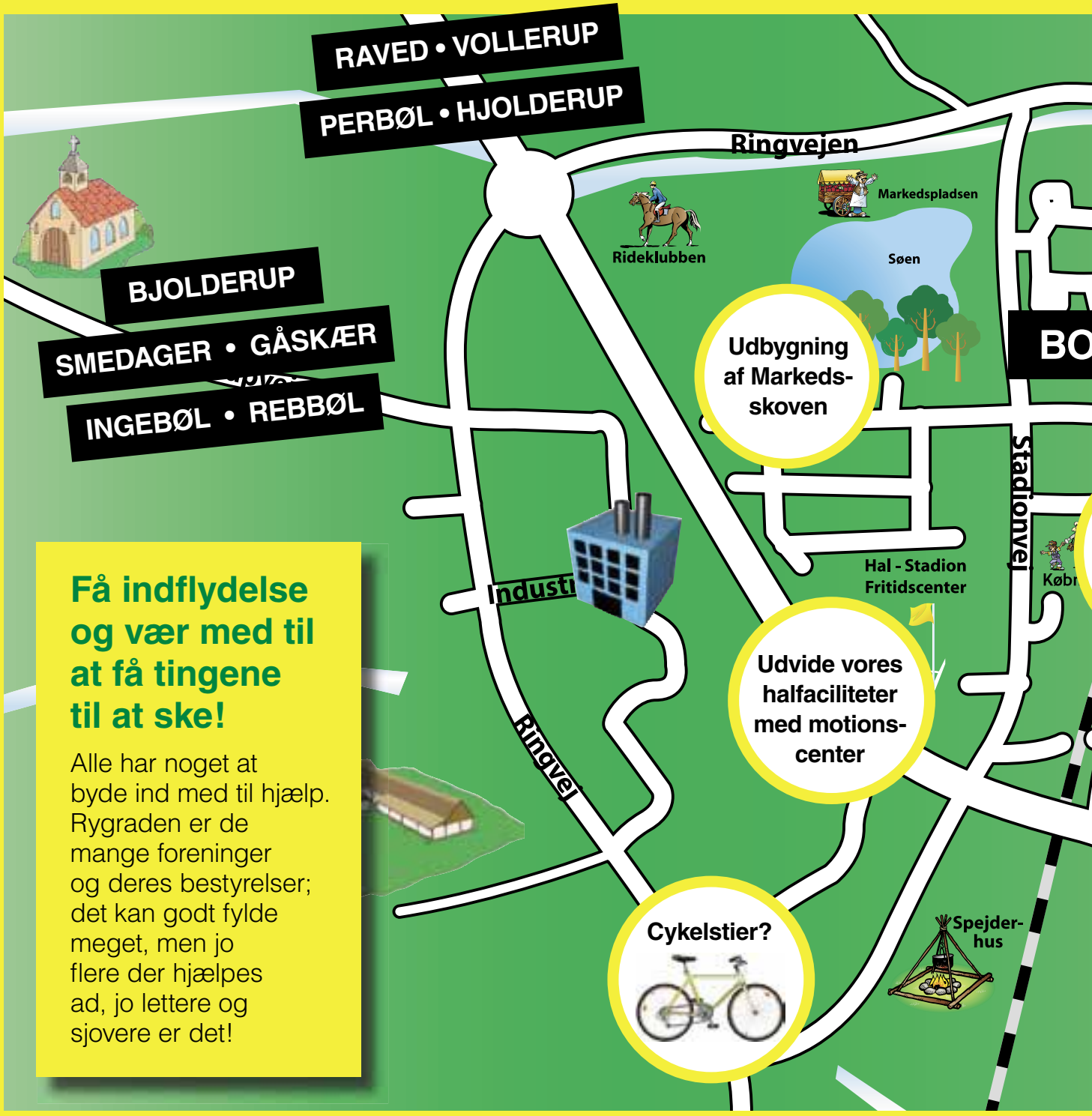

Få indflydelse og vær med til at få tingene til at ske!

Alle har noget at byde ind med til hjælp. Rygraden er de mange foreninger og deres bestyrelser; det kan godt fylde meget, men jo flere der hjælpes ad, jo lettere og sjovere er det!

Bolderslev Lokalråd • Bolderslev Brandværn • Værestedet • Bolderslev Skytteforening • Slesvigske Sortkrudtsskytter • Vaabenhistorisk Skytteforeni

Brovig Maskiner
Søagervej 2 . Todsbøl . 6360 Tinglev
Telefon 74 64 64 94
www.brovig.dk

POUL's TØMRERFIRMA
21 28 01 44
Poul Snabe . Todsbøl . Tlf. 74 64 69 21
ALT INDEN FOR TØMRER- & SNEDKERARBEJDE

• Gymnastik • Håndbold • Senioridræt • Frem Uge • Spejderne • TEEN Klub • MOK Klub • Uge Vandværk • Vollerup Forsamlingshus • Rebbølcentret • Uge Forsamlingshus • Menighedsrådet • Bolderslev Skole • SFO • Bolderslev Børnehave • Kindergarten Uge • Dagplejerne • Bolderslev Midtpunkt •

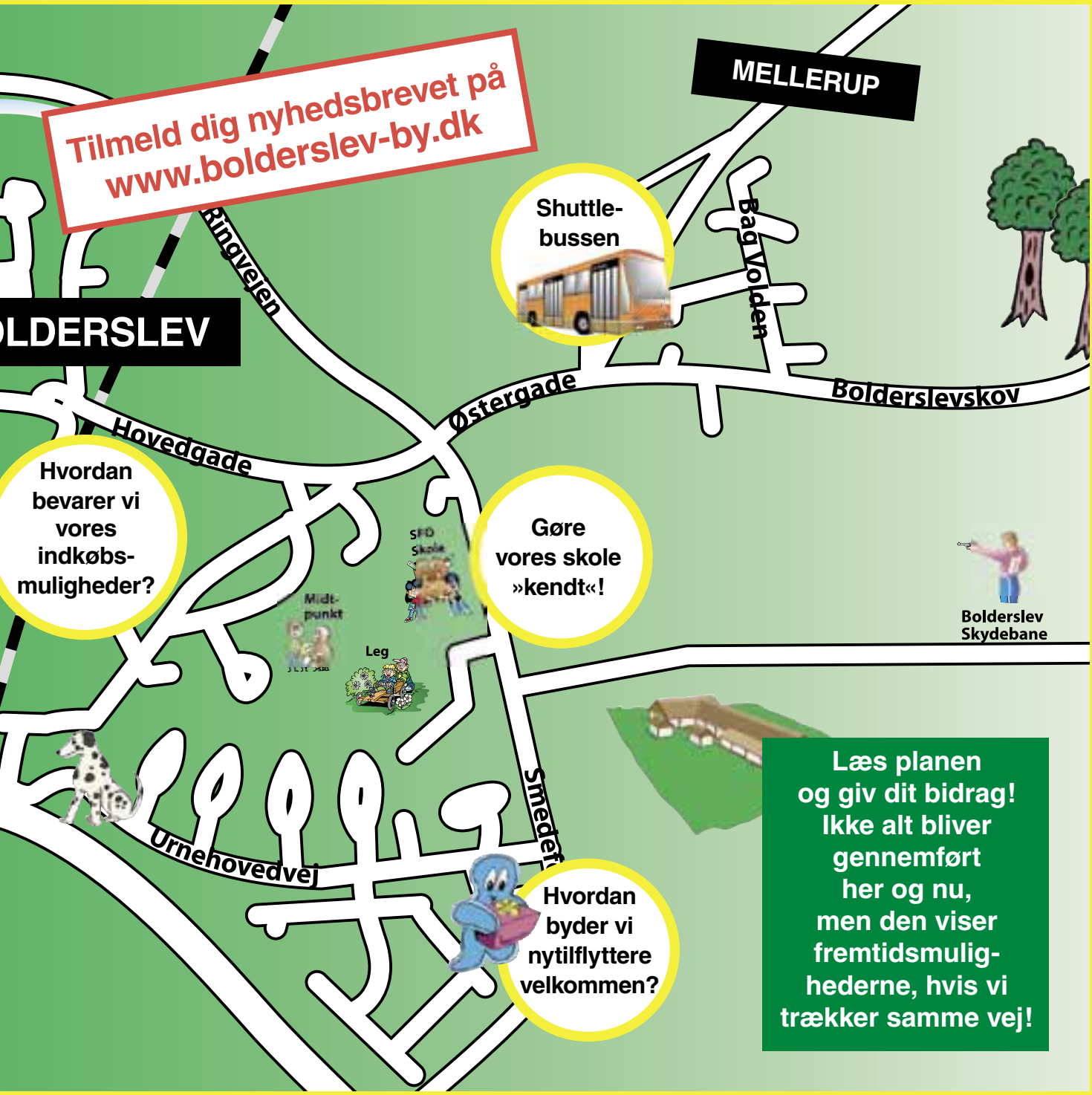

ing • Ringriderforening • Bolderslevskov Jagtforening • Vollerup Jagtforening • Smedager Jagtforening • Todsbøl Jagtforening • Grundejerforening

UGE

Uge Vognmandsforretning & Autoservice · Containerservice

v/ JØRN HANSEN
AABENRAAVEJ 104 . UGE . 6360 TINGLEV . TLF. 74 64 48 72

Uge Lystfiskeri & Camping
Åbenrårvej 95 · Uge · DK-6360 Tinglev
Tlf.: +45 7464 4498 · Fax: +45 7464 4448
www.uge-lystfiskeri.dk · E-mail: uge@mail.dk

Indkomne ideer:

- **Velkomstkomité / velkomstpakke**
- Borgerjournalister
- **Fælles hjemmeside med aktivitetskalender incl. Handels- og håndværkerforening**
- Fælles aktivitetsblad for foreninger, erhverv og menighedsråd
- Alle ved hvad der foregår
- En stor familie
- **Koordinering (Lokalråd)**
- Infotavler i byen
- Byporte
- Opdatering fra byrådsmøder www.aabenraa.dk

PLAN FOR INFORMATIONSPLATFORM

At skabe et åbent og rummeligt lokalsamfund er afhængig af den måde og vej, som informationerne kommer ud til den enkelte borger på. For lokalrådet har det været vigtigt at fremhæve netop information som en vigtig streng i det netværk, der skal understøtte alle de aktiviteter, vi igangsætter.
Information understøtter også fællesskabet, da de gode oplevelser kan kommunikeres til alle. Også markedsføring af ideer, aktiviteter mv er afhængig af de informationskanaler og metoder, vi vælger. Sidst men ikke mindst skal nævnes, at vi ved målrettet velkomst og involvering af nye borgere i vores lokalsamfund understøtter visionen omkring åbenhed og rummelighed.

Fælles hjemmeside

Vi skal have én fælles hjemmeside for Bolderslev området

Målet er at have en veludbygget hjemmeside som dækker alle aktiviteter, foreninger og erhverv i Bolderslev. Hjemmesiden skal bygges op, så borgere og eksterne interesserede kan finde alt af interesse om og i Bolderslevområdet. Hjemmesiden er basis for at signalere åbenhed og fællesskab.
Hjemmesiden skal være dynamisk, og det skal være klart defineret, hvordan den anvendes og bruges samt hvem, der er ansvarlig for driften.
Hjemmesiden er igangsat i foråret 2010 men skal udvikles og implementeres på alle områder.

www.bolderslev-by.dk

Koordinering (Lokalråd)

Der er etableret et lokalråd, som har det primære formål at være paraplyorganisation for Bolderslevs foreninger og aktiviteter. Lokalrådet skal være garant for, at der drives en udvikling i Bolderslev, som er harmonisk, og hvor forandring er i fokus. Lokalrådet udarbejder udviklingsplan og sikrer, at der er en organisation, som supporterer de ideer og planer, der fremkommer. Dette skal selvfølgelig være under hensyntagen til, at der er balance i initiativerne.

Velkomstkomité / -pakke

Ideen er at sikre, at nye borgere modtages personligt, og derved får værdifuld information omkring Bolderslev, hvilket signalerer rummelighed og fællesskab.
På denne måde sikrer vi, at fundamentet for aktive og engagerede borgere er til stede. Der skal være en gruppe mennesker, som ser det som deres mission, at alle nye borgere bydes velkommen og inddrages i fællesskabet. Der kan evt. udarbejdes en velkomst pakke eller lign.
Initiativet er ikke igangsat endnu.

T.H.'s VVS og Blik
v/Tommy Hansen
Hovedgaden 4 . 6392 Bolderslev
Tlf. 74 64 69 00 . Bil 20 14 79 10
VAND
VARME
SANITET
OLIEFYR OR
GAS
VENTILATION
BLIKKENSLAGER
Fax 74 64 60 70

Affaldsindsamling

Den 18. april 2010 arrangerede Bjolderup Handels- og Håndværkerforeningen »Ren Dag«.
Lokalrådet støttede op om ideen og udloddede 3 gavekort à 150 kr. blandt de deltagende.
50 personer mødte op til morgenkaffe, og der blev samlet 55 poser affald. Der blev sluttet af med pølser og brød og en øl eller vand.
Håber også DU deltager næste år, jo flere hænder, jo smukkere by!

Fotos: Dorte Snabe

PLAN FOR AKTIVITETS-OMRÅDE

Bolderslev-området skal boble af aktiviteter

Der skal være aktiviteter for alle, og der skal være balance i udbuddet af aktiviteter. Om man vil lære nye ting, høre et foredrag eller gå en tur i naturen, osv., så skal rammerne være der.
Vores strategi er at udvikle områder i Bolderslev ud fra forskellige temaer. De idéforslag, der er indkommet, giver mange bud på, hvad der efterspørges.
Man kunne sagtens forestille sig, at området ved skolen blev anvendt til voksenundervisning, klub for unge m.v.
Området ved Fritidscentret kan være midtpunktet for indendørsmotion og kulturelle oplevelser - og Markedsskoven kan være midtpunktet for udendørs aktiviteter.

Vi ønsker en samlet plan for dette område som sikrer balance i udbuddet.

Forbedring og nye tiltag til årlig markedsfest

Der er kommet mange henvendelser til lokalrådet om fornyelse og nye tiltag af den årlige markedsfest.
Det har Bolderlsev Markeds- og Ringriderfest lyttet til og der vil i år ske store ændringer. Det traditionelle tivoli er skiftet ud med andre og sjove input. Lokalrådet opfordrer Bolderslev og omegns borgere til at deltage aktivt i festlighederne!

Indkomne ideer:

- Fritids- og bypark med aktiviteter, legepladser, frisbeebane, toiletbygning, fast grill m.v.
- Netcafé
- **Forbedring og nye tiltag til årlig markedsfest**
- Godt forsamlingshus
- Markedsføring af Bolderslev og omegn - gøre opmærksom på golfbane, fiskesøer osv.
- Hal ved skolen/multihus mellem skole og Midtpunkt med plads til aktivitetsmiljø for ældre
- Voksenundervisning på skolen
- Indhegnet hundeskov / hundetumleplads mellem Skansevej, Hellevad Bovvej og Urnehovedvej
- Spisested
- Naturoplevelser og aktiviteter, vådområde syd for Bag Volden
- Bytorv
- Kulturelle indslag, koncerter, nytårskur, foredrag, kurser mv
- Fælles indkøb af telte, hoppeborge m.v. som alle kan leje
- Stork
- **Affaldsindsamling**

Carsten Klindt's
KØRESKOLE
Telefon 74 64 75 01
www.klindt-koreskole.dk

BOLDERSLEV EL SERVICE
74 64 65 43
Ved Morten Justesen . Mobil 21 20 15 43

Indkomne ideer:

- **Fritids- og motionscenter**
- **Løbe- eller cykelklub**
- Udvidelse af stadion
- By OL
- Sæbekasseløb
- Én idrætsforening
- B1950 i superligaen

En flok 6-9 årige børn fra microfodboldskolen i år. Hvordan kan vi formå, at de også spiller her når de bliver større? Fotos: Hans Peter Jensen

PLAN FOR MOTIONSOMRÅDE

Bolderslev lokalområde skal være unik på sin egen måde. Vi har bl.a. kultur for at dyrke megen motion, hvorfor vores vision er både at kunne dyrke i fællesskab og individuelt; men faciliteterne skal være der.
Vi skal have en gruppe mennesker aktiveret, som kan sikre at rammebetingelserne løbende vedligeholdes og udvikles. Forandringer i den måde motion dyrkes på skal være et holdepunkt for gruppen, således at vi i Bolderslev signalerer en unik rummelighed og plads til forandring med udgangspunkt også i den måde vi dyrker motion på.

Løbe- eller cykelklub

Vi løber i Bolderslev
I foråret blev der taget initiativ til opstart af en løbeklub. Det er blevet en succes. 30 løbere - og det er lige fra motionisten til maratonløberen. Det er en gratis og uforpligtende løbeklub, hvor man mødes og løber en tur på ca. 4 km en gang om ugen for sundhed og fællesskabets skyld.

Har du også lyst til at løbe med så mødes vi på skolens parkeringsplads kl. 19.30 hver tirsdag.

Fritids- og motionscenter

At etablere et fritids- og motionscenter kan understøtte trenden i vores samfund omkring individuel motionsudøvelse samt evt. behov for firmatilbud. Mange virksomheder vil gerne give medarbejderne adgang til motionsfaciliteter. Da de fleste virksomheder i området er små eller mellemstore, kan de med fordel gå sammen om et fælles motionscenter. Ideen kunne være at placere dette sammen med de eksisterende faciliteter ved fritidscentret. Derved opnås en rigtig god udnyttelsesgrad. Udover virksomhederne kan skolen, private, ældre m.fl. også benytte faciliteterne. Ved fælles kombination skabes der mulighed for evt. døgnbemanding.

Henning Sejer hver gang!!
Telefon 74 64 72 72

BOLDERSLEV FORSAMLINGSHUS
- har lokalerne til din fest!
Ring og hør nærmere på tlf. 74 64 65 05

PLAN FOR UDBYGNING OG TILTRÆKNING AF SERVICEERHVERV TIL BETJENING AF LOKALOMRÅDET

En god cirkel
Liv skaber mere liv. Et velfungerende, aktivt og udbygget net af serviceerhverv skaber fundamentet for mere lokal omsætning og aktivitet.
Bolderslev og omegn repræsenterer mange husholdninger og erhverv som samlet udgør et væsentligt markedsgrundlag. Der skal skabes gode rammevilkår og plads til den lokale købmand, håndværker mfl. Når du kender leverandøren og de kender dig, bliver dagligdagen meget nemmere. På længere sigt kunne man forestille sig, at de lokale serviceerhverv gik sammen i et fælles administrativt netværk. Fælles kontorhold, indkøb m.v.

Opgaven for denne arbejdsgruppe kunne være at arbejde med de rammer, der kan understøtte sådanne fælles tilgange – serviceerhvervenes hus i Bolderslev. Ligeledes gælder fælles markedsføring på traditionel eller utraditionel måde.

Indkomne ideer:

- Centerplads udviklet eller afviklet
- **Dagligvarebutik post / apotek**
- Sprudlende erhvervsliv
- Læge
- Har meget men ikke alt
- Bodega åbnet
- Sundhedscenter

Dagligvarebutik post / apotek

Det at vi kan handle, få medicin, hente post/pakker og ikke mindst at der kan spilles om den store gevinst i lotto ligger højt i prioriteringen på idélisten blandt borgerne i Bolderslev og omegn. Altså en service vi helst ikke vil undvære ... men hvad gør vi for at sikre, at denne handlemulighed bliver ved med at være en realitet - også i fremtiden?

Den brostensbelagte »centerplads« foran bodegaen har ligget øde hen i flere år. Kan vi gøre stedet mere attraktivt? - Dejligt, at der igen er kommet liv i Sparekassens gamle lokaler - Frisør Helms startede op i maj 2010. Foto: Kirsten Schneider

Samlet det grafiske ét sted
Logodesign
Visitkort
Foldere
Tekstiltryk
Reklameartikler
Skilte
Bilreklame
Vinduesreklamer
Facebook-profil
Webdesign
Banner
Roll-up
Messesystem
Reklamefilm
og meget mere
GRAFISKZONE
Drejervej 2 · Bolderslev
www.grafisk-zone.dk · tlf. 40 85 97 91

Mandag 12:00-20:00
Tirsdag 09:00-17:30
Onsdag 09:00-17:30
Torsdag 09:00-17:30
Fredag 09:00-15:00
Lørdag Efter aftale
Søndag Lukket
HELMS FRISØR
Helms - Stadionvej 5 - 6392 Bolderslev - Tlf.: 32 15 35 05

Indkomne ideer:

- **Skolen kendt som (fokus-område) f.eks. idrætsskole, kost / ernæring**
- Skole med 0-6. klasse og børnhave, 2 spor
- Plejehjem
- Børnecenter
- Fælles ledelse for børnehave og skole
- Nyt tag + modernisering af skolen
- Tæt samarbejde institutioner
- Brandværn
- Besøgstjeneste / telefonkæde til områdets enlige / udsatte borgere

PLAN FOR UDVIKLING OG TILTRÆKNING AF OFFENTLIGE SERVICEFUNKTIONER TIL BETJENING AF LOKALOMRÅDET

Lokal selvadministration
Det »offentlige« beskæftiger mange mennesker i blandt os. I Bolderslev har vi heldigvis både dagpleje, børnehave, SFO, skole og ældrecenter, samt flere halvoffentlige funktioner såsom kirke, læge, vandværk m.v. Alle disse servicefunktioner bidrager med aktivitet i lokalsamfundet.
Vi ser nogle store muligheder i at skabe en fælles lokal ledet og administreret enhed. *»Eksempelvis kan der være en fælles pedelfunktion der selvfølgelig bor i lokalområdet. Et andet oplagt eksempel kunne være at udveksle medarbejdere. Skolelærere, der tager et par timer på ældrecentret, lægesekretæren, der udfører administrative opgaver i skolen, sygeplejersken der underviser i skolen.«* Samlet set kunne alle ressourcer anvendes og udnyttes optimalt på tværs af alle funktioner og faggrænser – dette vil være genialt og unikt.

Unik skole

Når strukturen for de offentlige servicefunktioner er unikke, åbner der sig mange muligheder for at gøre skolen til noget særligt.

Undervisningen kunne naturligt opbygges omkring, motion, kost, natur, erhverv m.v. På den måde bliver eleverne aktive i forhold til erhverv, foreningsliv og andre offentlige funktioner.

Det skal være naturligt for vores unge at kende værdierne og grundlaget i vores lokalsamfund.

Foto: Kirsten Schneider

Bolderslev
Kloakservice & Entreprenør A/S
Bjolderupvej 5 . 6392 Bolderslev
74 64 62 47 . 40 88 94 64
www.bh-maskinstation.dk

Smedager
SMEDE- OG MASKINFORRETNING
v/Leif Frisk
Smedagervej 37 . 6392 Bolderslev
www.smedager.dk

PLAN FOR UDVIKLING/ ETABLERING AF ALSIDIGE BOLIGFORMER OG TYPER

Plads til dig…
Bolderslev giver mulighed for, at du kan få dine boligdrømme opfyldt.
Er du til store vidder og plads til hesten og værkstedet, eller vil du gerne have naboer tæt på i et hus med plads til have og træer, eller vil du bo i et tæt bebygget miljø, ja så skal muligheden være i Bolderslev.
Arbejdsgruppen skal fremkomme med en plan for udvikling og beskrivelse af boligområder og -typer i Bolderslev. Planen skal sikre en balance og harmoni i udbuddet. Vi ser nogle muligheder i at bruge måden at bosætte sig på til at skabe fundamentet for trygheden og fællesskabet.

Sådan ser befolknings-udviklingen ud i Bolderslev

(kilde KMD/Aabenraa Kommune)

Med vores udviklingsplan vil vi påvirke udviklingen, så der bliver mere balance mellem aldersgrupperne fremover.

Storparceller/»havudsigt«

Ideen er at de naturlige omgivelser der er i Bolderslevområdet, udnyttes til etablering af storparceller med mulighed for store haver m.v. Der er med eksisterende lovgivning mulighed for at etablere jordbrugs-parceller i nærheden af eksisterende byområder, det være sig i Bolderslev eller en af de omkring-liggende landsbyer. De mange søer som omgiver os, kan give nogle helt unikke muligheder for bolig med egen søbred.
Ideen er at udvikle en lokalplan for bebyggelse ved de søer, der er opstået i forbindelse med f.eks. grusgravning.

Smukt - med små midler

Et område, der udstråler balance og harmoni, kan kun opnås ved fælles hjælp. Alle har en forpligtigelse til at bidrage med at holde området rent og pænt. Der kan arbejdes med forskellige tiltag, aktiviteter m.v., som kan motivere til at vedligeholde et smukt område. Dette er et af de steder, hvor størst effekt kan opnås med små midler. Et nyt træ, plant nogle blomster, rydde op osv. Der kan etableres en fond til forskønnelse, en konkurrence for pæneste område/hus m.v.

Indkomne ideer:

- Flere indbyggere
- **Bosætning, storparceller / »havudsigt« / plads til grønne fingre**
- Alsidigt / varieret boligudbud
- Bolderslev som forstad til Aabenraa
- **Smuk by**
- Oldekolle
- Forskønnelse af bymidte, centrale bygninger og faciliteter
- Bytorv

Stien ved Urnehoved ved tinget.
Foto: Liselotte Bonde

KARL OMMEN
MASKIN- & VÆRKTØJSFABRIK
Fremstilling af reservedele/Maskindele
Svejsning i rustfrit stål & Aluminium
Industrivej 1 . 6392 Bolderslev
Tlf. 74 64 64 43

FRITIDSCENTRETS CAFÉTERIA
ved Karin og Bent Wraae
Stadionvej 36 . Bolderslev

Indkomne ideer:

- Stisystem fra krydset ved busstoppestedet Nørregade og til ridehallen
- **Pendlerforening**
- Cykelstier til Tinglev, Uge, Bolderslevskov
- Trinbræt til tog
- **Shuttlebus til Aabenraa**
- Bedre busforbindelse til Aabenraa og Rødekro
- Jernbane forlagt
- God transport til / fra
- Gangsti over broen (Ringvej)
- Højhastighedsnet til alle

NYTÆNKNING AF INFRASTRUKTUR HERUNDER SAMKØRSEL, STISYSTEM OG OFFENTLIG TRANSPORT

Bolderslev i midten
Når du bor i Bolderslev har du mange ting i nærområdet. Men du har også behov for at komme til andre byer og områder i forbindelse med skole, arbejde, kulturbegivenheder m.v.
Bolderslev er centralt beliggende mellem Aabenraa, Tinglev, Hjordkær, Flensborg m.fl. og med nem adgang til motorvej og jernbane.

Denne arbejdsgruppe, skal fremkomme med en plan for, hvordan infrastrukturen i Bolderslevområdet kan formes, således at beboerne kan udnytte alle fordelene i lokalområdet, og barriererne i forbindelse med transport ud af området minimeres.

En cykelsti mellem Bolderslev og Tinglev ligger også øverst på »Idélisten«. Foto: Dorte Snabe

Pendlerklub

Ideen med en pendlerklub er at hjælpe hinanden til og fra arbejde, hvis »uheldet« er ude, eller hvis man simpelt hen bare gerne vil søge en mere fast pendleraftale.
Første udkast er lagt ud på hjemmesiden. Hele pendlerideen i Bolderslev er baseret på, at alle mere eller mindre kender hinanden, og derved kan man trygt arrangere samkørsel.

Ideen kan udvikles endnu mere via nye teknologier f.eks. med sms-services, så også ikke planlagte samkørsler kan arrangeres.

Ved samkørsel gavner vi miljøet samtidig med at vi hjælper hinanden.

Shuttlebus til Aabenraa/Tinglev

Med etablering af en shuttlebus (konstant kørende bus mellem Tinglev, Bolderslev og Aabenraa), kan transporttiderne voldsomt reduceres. Man kan forestille sig en kombination af cykel og bus, ved at bussen nemt kan medtage cykler. På den måde kan man foretage de lange stræk med bussen og tilslutninger kan foretages med cykel. Aldrig mere end en halv time fra Tinglev til Aabenraa.

Tinglev Bogtrykkeri - 74 64 40 38

Salg af TRÆPILLER i sække
fra vort lager - desuden sælges:
sand • sten • grus • skærver • pyntesten o.l.
OBS: Vi kan også levere - ring og få et uforbindende tilbud
P. KRISTENSEN APS
Bjolderupvej 3, 6392 Bolderslev, tlf. 74 64 61 67

TØRRE & TRANSPORT SYSTEMER PAJ
PAUL A. JENSEN APS
Kornteknisk udstyr
Hærvejen 133-135 . 6230 Rødekro
Tlf. 74 66 65 88 . Fax 74 65 51 86
www.paj-aps.com

APPENDIKS C

Borgerworkshops, invitation

BØRNENES BOLDERSLEV

INVITATION

Rammen for fremtidens børnefamilie?

Kom til en hyggelig formiddag i Bolderslev Fritidscenter kl. 9.30-12.00 og vær med til at tegne og sætte ord på fremtidens Bolderslev set fra børnefamiliens perspektiv.

Børn og børnefamilier er fundamentale for byer som Bolderslev! Det er med til at sikre skolen, børnehuset, SFO'en samt fritidsaktiviteterne. De er med andre ord med til at gøre Bolderslev socialt bæredygtige og er med til at fremtidssikre byen.

Denne lørdag vil handle om, hvordan Bolderslev i fremtiden kan blive en mere attraktiv by for børnefamilier og det gode hverdagsliv. Det er på dette området at I som børnefamilier er eksperter, og vi her derfor brug for jeres ekspertise!

Dette sker
-Præsentation af elevrådets workshop *Fremtidens Bolderslev*
-Spændende oplæg
-Debat, workshop & hygge

Her sker det
Bolderslev Fritidscenter
lørdag d. 21. marts kl. 9.30-12.00
Der serveres kaffe & rundstykker

Hallen er åben for fri leg, så tag bare børnene med.

Børnenes Bolderslev er et element i projektet »Udviklingsplan for Bolderslev« som er bevilliget af Aabenraa Kommune. Formiddagens workshops vil blive en vigtig del af processen frem mod det færdige resultat. Udviklingsplanen drives og udvikles af de to Urban Design studerende fra Aalborg Universitet, Steven Hansen og Mads Noermark Andersen, som vil lave oplæg, stå for formiddagens program.

Aabenraa Kommune

BOLDERSLEV

AALBORG UNIVERSITET

APPENDIKS D

Borgerworkshops, programmer

PROGRAM

8.15 Velkomst - udviklingsplanen - dagens program - gruppedannelse

8.30 **Opgave 1 (fællesøvelse)**
Hvordan bruger I Bolderslev?
Hvor leger I henne?

9.00 **Opgave 2 (fotoøvelse)**
Inddeling i grupper på to personer.
Snak sammen om de gode og dårlige steder i Bolderslev.
Tag ud og fotografer:
De tre bedste steder.
De tre dårligste steder.
Når i kommer tibage, skal jeres billeder printes og sættes op på planchen.

10.30 **Opgave 3 (Brainstorm)**
Indeling i grupper på to personer.
Brainstorm: Fremtidens Bolderslev.
Udvælg fire ideer - find referencefotos.
Disse skal printes og sættes på planchen.
Tegn på planchen, hvor de nye ideer kunne være henne i Bolderslev.

11.30 Præsentation af plancher

11.55 Afslutning

Aabenraa Kommune

BOLDERSLEV fremtidens by!

AALBORG UNIVERSITET

Borgerworkshop 2, d. 21/3

Tema

- Det trygge familieliv
    - Hvad gør Bolderslev til en god familieby?
    - Hvordan kan byen blive et endnu bedre familieby?

Program

-	Oplæg v. Henning & Steven + rundstykker og kaffe	09:30-10:00
-	Elevrådet fremlægger + opsamling	10:00-10:15
-	Workshop med forældre	10:15-11:15
-	Pause + opsamling af temaer	11:15-11:30
-	Fælles diskussion v. bordformændene + afrunding	11:30-12:00

Baggrund

Børn og børnefamilier er fundamentale for byer som Bolderslev! Det er med til at sikre skolen, børnehuset, SFO'en samt fritidsaktiviteterne. De er med andre ord med til at gøre Bolderslev socialt bæredygtige og er med til at fremtidssikre byen.

En af Bolderslevs styrker er samtidig at det er en god ramme for det gode familieliv, men der er også et potentiale til at blive endnu bedre i fremtiden.

Målsætning

Målet med denne workshop er at få sat ord og billeder på både det nuværende familieliv i Bolderslev anno 2015, samt at få familiernes ord på hvordan Bolderslev kan udvikle sig i fremtiden, så den bliver en endnu bedre ramme for det gode hverdagsliv.

FREMTIDENS HISTORIE
visioner & potentialer

Borgerworkshop d. 24.03, Bolderslev Fritidscenter

PROGRAM

19.00	Steven, Mads & Henning Frisk byder velkommen
19.15	Oplæg v. Lea Louise Holst Laursen, Aalborg Universitet
20.00	Oplæg til workshop 1
	Workshop 1 ved bordene
20.30	Opsamling & præsentation
20.45	PAUSE
21.00	Oplæg til temaworkshop 2
	Workshop 2 ved bordene
21.30	Opsamling & præsentation
21.45	Afrunding
22.00	Tak for i dag

FORMÅL

Denne workshop har til formål at identificere de potentialer der måtte være i byen, set fra borgerens perspektiv. Der er fra den professionelle vinkel identificeret visse potentialer, men hvis et potentiale skal udvikles fuldt ud, er det vitalt at borgerne er involveret fra start. Ved at lade borgerne komme med de initierende ideer og derefter planlægge hvordan de skal realiseres, er der håbet at opnå borgernes opbakning og tilslutning til projekterne. Det er en essentiel faktor at borgerne opnår en form for ejerskab og kan se sig selv i processen, hvis et udviklingsprojekt skal blive til noget, og ikke give dem følelsen at noget bliver trukket ned over hovedet på dem.

BOLDERSLEV - fremtidens by!

AALBORG UNIVERSITET

Aabenraa Kommune

FREMTIDENS BOLDERSLEV

- en udviklingsplan

KOLOFON

Titel: FREMTIDENS BOLDERSLEV - en udviklingsplan

Forfattere: Mads Noermark Andersen og Steven Hansen

Periode: 01.02.15 - 27.05.15

Udgave: 1

Oplag: 8

Sideantal: 100

Finasieret: Aabenraa Kommune

Aabenraa Kommune

BOLDERSLEV - fremtidens by

ARKITEKTUR & DESIGN

INDHOLDSFORTEGNELSE

5 Baggrund

7 INTRO

7 Bolderslev
8 Udvikling i yderområderne - et perspektiv

10 ANALYSER

12 Karakteristik
14 Historie
16 Kommuneplaner
20 Bindinger
24 Funktioner
26 Grøn struktur
28 Infrastruktur
30 Serial Vision
34 Analyser - sammenfatning

36 BORGERINDDRAGELSE

38 Borgerinddragelse
40 Workshop 1 - ”Børnenes Bolderslev”
44 Workshop 2 - ”Det gode familieliv”
48 Workshop 3 - ”Fremtidens historie”
52 Borgerinddragelse - sammenfatning

54 Vision
56 Strategi
58 Initiativer
62 Fokusområder

64 DESIGN

68 Bymidten
72 Bymidten - Byhaven
74 Bymidten - Byskoven og Fælleden
76 Skolen
80 Stadion
84 Markedsskoven
88 Infrastruktur
94 Realiseringsplan
96 Fonde

97 Litteraturliste
98 Illustrationsliste

BAGGRUND

FORORD

Denne udviklingsplan for landsbyen Bolderslev i Aabenraa Kommune er udarbejdet af to specialestuderende på civilingeniøruddannelsen i Urban Design på Aalborg Universitet. Udarbejdelsen er sket i tæt samarbejde med Bolderslevs Lokalråd og Aabenraa Kommune i rolle som vejledere og sparringspartnere. Byens borgere har også været involveret gennem en række borgerworkshops.

Baggrunden for denne udviklingsplan bygger på et ønske fra Bolderslevs lokalråd om at videreføre de gode kræfter og ideer, som den borgerinitierede fremtidsplan fra 2010 har medført. En udviklingsplan som kan samle alle de idéer og visioner, som man har for udviklingen af Bolderslev, i en form for idékatalog, der fremover kan danne baggrund for en videre fysisk og æstetisk planlægning og udvikling af byen.

Et borgermøde i efteråret 2014 i Bolderslev lagde kimen til en ny form for samarbejde mellem lokalråd, byens borgere, studerende samt kommunen som facilitator, hvor alle parter kunne drage nytte af samarbejdet. Aabenraa Kommunes Vækst & Udviklingsudvalg har bevilliget økonomisk støtte til denne udviklingsplan på 100.000 kr. til at afholde borgerinddragelse, workshops og udarbejdelse af selve planen.

FORMÅL

Formålet med denne udviklingsplan har været at analysere de eksisterende forhold i Bolderslev og klarlægge de udviklingspotentialer der kan lægge til grund for byens fremtidige udvikling, på baggrund af byens særegne karaktertræk, så en fortsat udvikling kan ske i respekt for disse. Derudover skulle udviklingsplanen rumme forslag til større helhedsorienterede udviklingsprojekter af en mere langvarig karakter, men også mindre og konkrete forskønnelsesprojekter der hurtigere vil kunne realiseres på borgernes initiativ.

For Specialeteamet har formålet været at sætte mere fokus på de lokale ressourcer, herlighedsværdier og udviklingsmuligheder som ligger i Bolderslev, både for at skabe merværdi for byens borgere, men også for kommende tilflyttere.

VIRKNING

Udviklingsplanen skal ikke ses som et plandokument og har derfor inden ikke planmæssigt eller politisk bindende. For kommende revideringer af kommuneplanen kan udviklingsplanens større strategiske tiltag dog tages op og indgå som konkrete forslag til byens videre udvikling.

I fremtidige budgetforhandlinger samt planlægning af drifts- og anlægsopgaver kan udviklingsplanen indgå i overvejelserne, og der kan om muligt tages højde for planens forslag og en indarbejdelse af disse.

Planen kan dog bruges som et retningsgivende planlægningsværktøj i den fremtidige kommunale planlægning samt af byens borgere og lokalråd i arbejdet med at udvikle deres by. Bolderslevs borgere har tidligere vist at de kan handle og skabe borgerdrevet udvikling på egen hånd, og planen kan hermed virke som grundlag for at søge privat fondsmidler og derved videreføre det gode udviklingsarbejde som de hidtil har udført.

God læselyst!

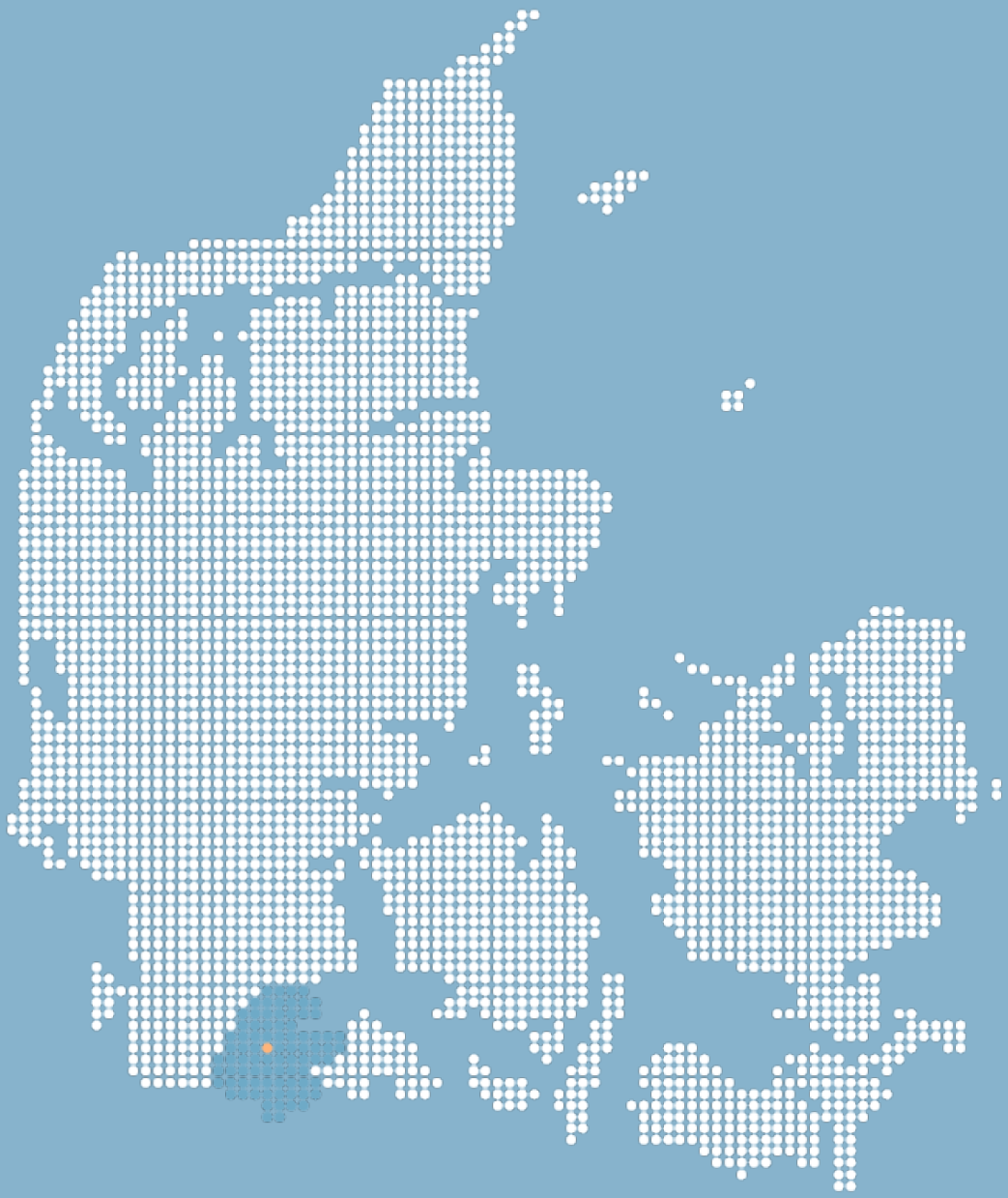

INTRO
Bolderslev

Bolderslev er en landsby i Sønderjylland ca. 25 km fra den dansk/tyske grænse. Byen har ca. 1200 indbyggere og er derved den 10. største i kommunen. Byen ligger i Aabenraa Kommune der med sine ca. 60.000 indbyggere er Danmarks 25. største og 8. største arealmæssigt. Byen var før kommunalreformen en del af det tidligere Tinglev kommune, og blev ved kommunesammenlægningen i 2007 en del af Aabenraa Kommune med Aabenraa som hovedby. [Aabenraa1]

I Bolderslev findes der en skole med ca. 110 elever fordelt på 7 klassetrin (0.-6. klasse). Efter 6. klassetrin forsætter de fleste elever i Tinglev skole. Ved skolen er der også børnehave og SFO, småbørnsgruppe og endvidere tre private dagplejere i byen. [Bolderslevby1]

Der er mulighed for dagligvareindkøb ved byens købmand, der har haft samme ejer i 40 år. Bolderslev er mest kendt for brødfabrikken Kohberg der siden 1970erne har lagt i byen og er byens største arbejdsplads.

Der er en lang tradition for et stort fællesskab med over 40 aktive foreninger lige fra boldklub til skytteforeninger samt et lokalråd der bl.a. afholder større fællesaktiviteter og årlige events.

Bolderslev er ifølge kommuneplanen defineret som en lokalby uden offentlige service, men rummer de daglige tilbud som dagligvarehandel, skole og børnehave.

Luftfoto af Bolderslev fra syd

INTRO

Udvikling i yderområderne - et perspektiv

I de senere år har debatten omkring de danske yderområder været støt stigende, og debatten i medierne har primært handlet om de negative historier såsom fraflytning, landsbydød, tomme bygninger og lukkede butikker. Selv eksperter og vismænd fortæller om samfundsændringerne, hvor folk bevæger sig mod de større byer og øget centralisering; samfundsændringer som ikke kan stoppes, og som efterlader de danske yderområder i stikken.

Der er imidlertid mange positive historier fra yderområderne, der viser, at det er muligt at skabe mere attraktive steder og skabe udvikling i yderområderne, hvis de gode ideer og samarbejder får lov at blomstre. De gode historier bygger ofte på konstruktive og ligevægtige samarbejder mellem lokalområdets borgere og kommunerne. Det er ingen hemmelighed, at folk, der bor i landdistrikterne og yderområderne, har et større traditionsbundet socialt fællesskab og engagement, som bruges til at sikre, at deres lokalområde forbliver en god ramme for hverdagslivet. Dette ses gennem de mange landsby- og lokalråd, der kæmper for at gøre deres lokalrområde bedre, den frivillige arbejdskraft, der sikrer fritidsaktiviteter for børn og unge, samt foreningerne der medvirker til en større social sammenhængskraft.

Mange steder ved man også godt at midlerne til udvikling i deres lokalområder er små og man venter derfor ikke på at kommunen tager hånd om de udfordringer som borgerne møder i deres hverdag. Derimod er man vant til at tage sagerne i egen hånd gøre noget ved problemerne. Bolderslev er et godt eksempel på denne tilgang, hvor byens borgere har vist at de kan arbejde sammen og skabe beundringsværdige resultater i deres egen by. Denne udviklingsplan, som er på initiativ fra byens lokalråd, beviser at Bolderslevs borgere vil kæmpe for deres by som et levedygtigt lokalsamfund, også i fremtiden. Kommunens politik på området, jf. Aabenraa Kommunes landdistriktspolitik, er også at tilskynde det lokale engagement og initiativ, og igennem samarbejde kommune og borgere imellem at skabe udvikling. Det er med til at sikre bæredygtig udvikling samt udvikle et ejerskab overfor projekterne.

DE STEDSBUNDNE POTENTIALER

Der er sket store strukturelle ændringer i yderområderne de seneste år, hvor landområderne før i tiden var bundet op erhverv såsom landbrug og fiskeri til nu at være primært bosætningsområder med en mindre grad natur-, kultur- og turismeerhverv. Den øgede centralisering og fraflytning mod de større byer, har gjort at disse yderområder skal finde en rolle i samfundet. Dette har krævet nye måder at tænke udvikling på, hvor tilgangen i stigende grad er bundet op på de enkelte lokalområders særegne og unikke ressourcer. Det er netop de stedsbundne potentialer, der har været fundamentet når En gammel sluse i den sønderjyske by Ballum skal omdannes til et turistmål for vandrende. Det kan også være det unikke klima, der er blevet brugt til at skabe udvikling som i Klitmøller; også kaldet *"Cold Hawaii"*. Eller en mere borgerdrevet udvikling gennem en bys traditioner såsom *"Æblets by"* Rødding nær Skive.

Tilgangen til dette projekt har derfor været at identificere de ressourcer og potentialer, som kendetegner netop Bolderslev og tage udgangspunkt i de potentialer, der allerede er tilstede, for derigennem at skabe en levedygtig og stedsbunden udvikling. Her har den sociale kapital, fællesskab og sammenhold især vist sig at være en af byens største potentialer og dermed grundlag for den fremtidige udvikling. [Realdania, 2012]

Den gamle sluse i Ballum

Surfere ved *"Cold Hawaii"* - Klitmøller

Rødding - "Æblets by"

ANALYSER

I dette afsnit præsenteres en gennemgående analyse af Bolderslev. Denne søger at identificere og udlede byens udfordringer og potentialer, som danner et essentielt grundlag for den fremtidige udvikling af byen.

Analyseafsnittet starter med at give et indblik i byens karakteristika og historie, hvorefter den kommunale planlægning i Aabenraa Kommune samt bindinger, der har potentiel indvirkning på byen, analyseres.

Herefter følger tre fysiske mappings over henholdsvis byens funktioner, grønne struktur og infrastruktur, mens to serial visions giver et visuelt indblik i byens to hovedakser, Stadionvej og Bolderslev Hovedgade, som disse ser ud i dag. Afsnittet afsluttes med en sammenfatning af de vigtigste konklusioner på analyserne.

Bolderslev
30

BOLDERSLEV

Karakteristik

Dette skal ses som en fremhævelse af de særlige karaktertræk, der er ved Bolderslev. Det er den måde, byen opleves på, når man bevæger sig rundt og de, både positive og negative ting, man bemærker. Der er specielt fire emner, der er tydelige, når man oplever byen og snakker med borgerne.

MANGLENDE CENTRUM

Trods et aktivt erhvervsområde med bl.a. landets største danskejede bageri Kohberg, kan Bolderslev i dag kategoriseres som en bosætnings- og pendlerby, hvor de fleste af byens erhverv igennem tiden er lukket som følge af den generelle udvikling. Bymidten står i dag som et udpræget boligområde med tæt lav bebyggelse og har ikke karakter af at være et centrum i byen hverken bygningsmæssigt eller i form af aktiviteter, der kan skabe liv. Købmanden står som den eneste rigtige butik tilbage. Når man bevæger sig rundt i byen, mærkes det også at der ikke er et egentlig centrum. Det gør det svært at navigere og finde rundt i byen, trods byens begrænsede størrelse. Planlægningsmæssigt kunne byen drage fordel af, at der tænkes i aktiviteter, der kan skabe et intensiveret byliv og et naturligt mødested for borgerne.

JERNBANEN

Jernbanen har haft stor indflydelse på byens udvikling, hvor der gennem årene er sket udvikling ligeligt fordelt på begge sider af jernbanen. Da den gamle jernbaneoverskæring i niveau med skinnerne blev nedlagt, og der etableredes støjskærme, sivetunnel og omfartsvej, deltes byen praktisk talt i to. Nu opleves jernbanen med de hurtigt gennemkørende tog som en stor barriere både fysisk og oplevelsesmæssigt. Bolderslev Hovedgade, der før var hovedgaden, som strakte sig på tværs af byen og over jernbanen, er ligeledes blevet delt i to. Fysisk er der ikke ret meget at ændre på, da en ændring af den fysiske struktur vil kræve store økonomiske ressour-

"Centerpladsen" mellem den tidligere bank og bodega

Tidligere jernbaneoverskæring ved Brogade

cer, men oplevelsesmæssigt og mentalt kan der arbejdes med at etablere flere aktiviteter i umiddelbar nærhed af jernbanen for derved at skabe et større incitament for at bevæge sig om på den anden side af byen.

HANDLEKRAFTIGE BORGERE

Bolderslev skabte i 2009 et borgerdrevet lokalråd med det formål at skabe struktur og udvikling i byen. Fællesrådet har lige fra starten haft stor succes med diverse projekter til forskønnelse af byen, og dette skyldes i høj grad, at rådet er særdeles aktivt og har stor opbakning fra borgerne i form af arbejdskraft og frivilligt arbejde. Lokalrådet har stået for etablering af bl.a. en 23 km lang grøn sløjfe, der er et stisystem til gå- og løbeture, motion og hundeluftning mv., aktivitetsbaner, en "markedsplads" med scene og generel forskønnelse af byens inventar.

FÆLLESSKABET

Trods et indbyggertal i Bolderslev på ca. 1200, har byen omkring 50 velfungerende foreninger, der i det daglige medvirker til et godt sammenhold social fællesskab i byen. Foreningerne spænder bredt fra motions- og idrætsforeninger til skytteforeninger og ungdomsklubber. Til trods for de velfungerende foreninger er der dog en efterspørgsel efter, at de mange individuelle foreninger arbejder mere sammen for at stå stærkere og øge fællesskabet.

Handlekraftige borgere og lokalråd

Adskillige foreninger og stærkt fællesskab

HISTORIE

Fra landsby til stationsby til landsby

Bolderslev har en lang historie bag sig og kan spores helt tilbage til 1200-tallet. Byen har over tiden ændret karakter flere gange. I 1800-tallet bestod landsbyen primært af en samling gårde, beliggende tæt på hinanden, men med etableringen af jernbanen mellem Flensborg og Vojens i 1864 blev landsbyen til en stationsby. Byens nye station betød, at flere indbyggere kom til, og der etableredes små lokale erhverv, mejeri, købmand, kro, skole osv.

I efterkrigstiden oplevede Bolderslev stor vækst og et levende handelsliv, og i sidste halvdel af 1970'erne blev der i forbindelse med stadig forventet vækst udarbejdet flere lokalplaner for nye boligområder samt en udbygning af bymidten med butikker, servicevirksomheder mv. I forbindelse med disse lokalplaner blev der anlagt en omfartsvej både nord og syd for byen.

Byvæksten gik, som så mange andre steder, i stå i 1980'erne, og forudsætningerne for den fortsatte udvikling blev gradvist ændret. Forventningerne om en udbygning af bymidten med forretninger, p-anlæg mv. viste sig heller ikke at holde stik.

Bolderslevs status som stationsby blev i 1972 ændret, idet stationen blev nedlagt. Byen, der havde udviklet sig på begge sider af jernbanen, oplevede nu kun gennemkørende tog, hvilket i høj grad delte byen i to

I 1990'erne fjernede DSB mange jernbaneoverskæringer af trafiksikkerhedsmæssige grunde, og i Bolderslev blev der etableret viadukt og overkørsel i stedet. Ved den gamle overskæring i bymidten etableredes en trang sivetunnel til gående, cyklister og personbiler. Bolderslev var dermed gået fra stationsby til landsbystatus igen. [Bolderslevby2]

1954

1975

Historisk foto af Bolderslev Station fra Jernbanesvinget

Billedet ovenfor viser togstationen i Bolderslev, som den i gammel tid tog sig ud set fra Jernbanesvinget. Stationsbygningen er byens anden og større station og blev bygget i 1913. Efter stationens lukning mistede den som mange andre stationsbygninger sin berettigelse og er i nyere tid blev nedrevet, så der i dag blot er en græsvold som barriere mod jernbanen på dette centrale sted i byen. [Bolderslevby2]

1989

2014

KOMMUNEPLANER

Bolderslevs størrelse, geografiske placering og offentlige services gør at byen indgår i en række af Aabenraa Kommunes fremtidsplaner. Planer der på forskellig vis vil påvirke byens struktur i større og mindre grad, hvis planerne og politikkerne bliver gennemført vel at mærke. Følgende er en beskrivelse af de fremtidsplaner hvori Bolderslev indgår i en byudviklingsmæssig forstand.

KOMMUNEPLANEN

Kommuneplanen for Aabenraa Kommune (KP09) er den overordnede plan for kommunens udvikling i den kommende 12 årige periode, med revisioner og tillæg gennem perioden. Kommuneplanen beskriver de overordnede visionære, strategiske og fysiske planer for Aabenraa Kommune. Derudover beskrives kommunens planer for kommende bolig-, erhvervs- og industriområder samt servicefunktioner.

BYMØNSTER

Aabenraa Kommune definerer i kommuneplanen retningslinjer for bymønstre og inddeler kommunens byer efter størrelse, services, funktioner og udviklingspotentialer. I dette bymønster er Bolderslev udpeget som en lokalby, da den rummer funktioner som dagligvarehandel, skole og børnehave.

Aabenraa Kommune inddeler byerne i fire typer:

- Kommunecentret
Kommunecentret har hele kommunen som opland, og rummer de overordnede private og offentlige service. I kommunecentret ligger sygehus, uddannelsesinstitutioner og et større butiksliv samt havn. Aabenraa i sammenhæng med Rødekro defineres som kommunecenter.

- Områdecentre
Disse defineres ved, at de rummer en del af den offentlige service, borgerservicecenter og biblioteker samt et bredt udbud af arbejdspladser, butikker mv.

- Lokalbyer
Lokalbyer defineres ved at de rummer den daglige service med dagligvarehandel, skole og børnehave. Her indgår Bolderslev

- Afgrænsede landsbyer
De afgrænsede landsbyer defineres som landsbyer der primært er bosætningsbyer med enkelte daglige services. Disse fungerer desuden grundlag for byrådets administration af planlovens bestemmelser om landzonen. Her indgår en række af Bolderslevs oplandsbyer der former skoledistriktet. [Aabenraa1]

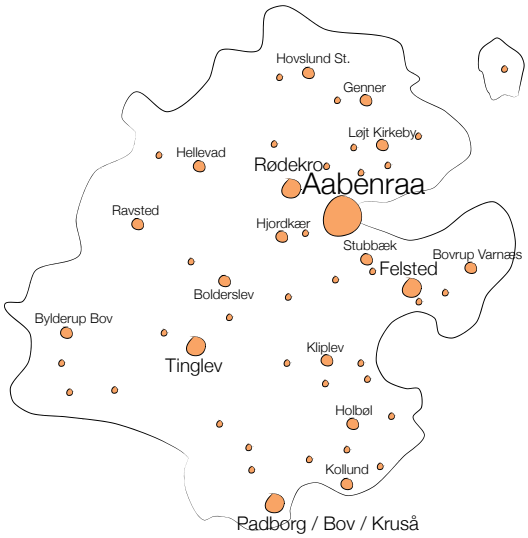

Bymønster, Aabenraa Kommune

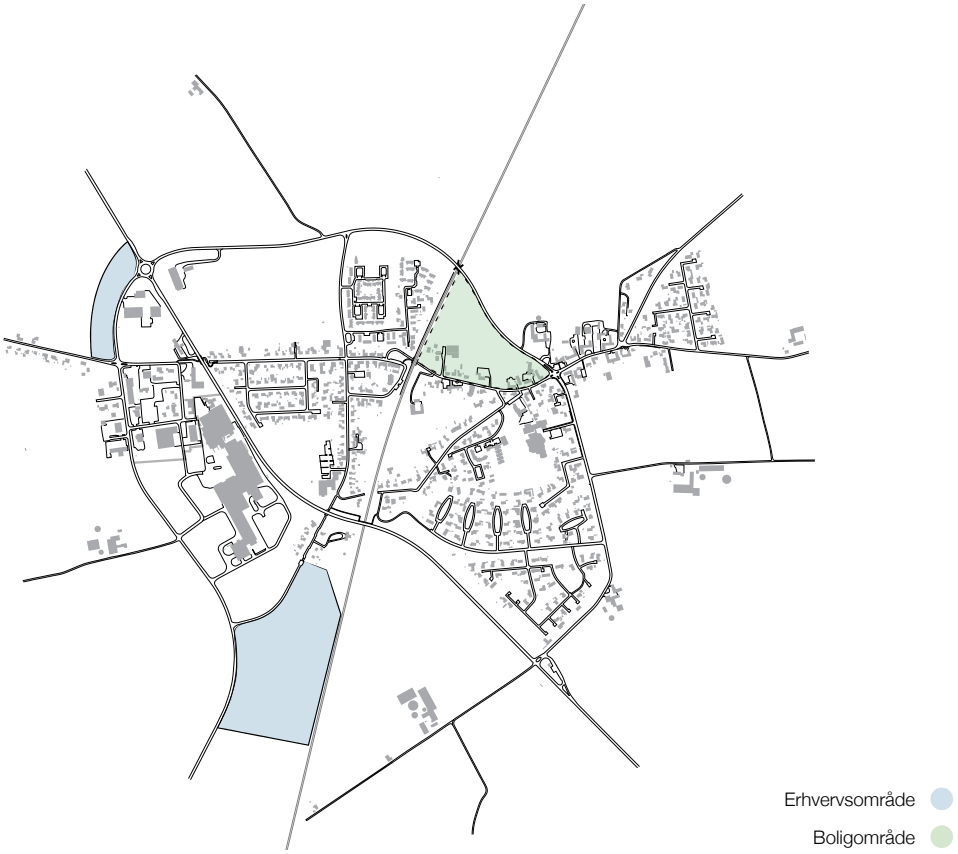

LOKALPLANRAMMER

Det er planen at udvide det eksisterende industriområde, hvor Kohberg beslaglægger en stor del af området, til yderligere industri & erhverv vest for Hellevad Bovvej.

Der er i kommunalplanforslaget for 2015 foreslået udstykning på 4 Ha. til boliger nord for Bolderslev Hovedgade og med Ringvejen som afgrænsning. Kommunalplanforslaget er endnu ikke godkendt. Det skal dog tages med i en behovsvurdering at der p.t. i Bolderslev er 35 byggegrunde til salg til 5000 kr. pr. grund. [Aabenraa1]

LANDDISTRIKTSPOLITIK

Aabenraa Kommune har for perioden 2013-2016 udviklet en landdistriktspolitik "Et gear op", og skal ses som et supplement til planstrategien "Sund Vækst 2012-2024". Landdistriktspolitikken fokuserer på de udfordringer som landdistrikterne har, såsom udefra strukturpåvirkninger, befolkningsnedgang, tiltrækningskraft, forventninger til offentlige serviceudøvelse. Derudover er der stor spredning i engagementsniveauet og i social sammenhængskraft, som derfor kræver en differentieret indsats. Bolderslev er en del Aabenraa Kommunes landdistriktspolitik.

Visionen for landdistrikterne er en tværfaglig indsats hvor kommunen lægger op til at borgerne der bor og arbejder i landdistrikterne selv påtager sig et medansvar i forhold til at løfte opgaven. For at politikken skal lykkes, skal det aktive medborgerskab og den sociale kapital være en forudsætning. Kommunen kan med andre ord ikke klare opgaven alene.

Landdistriktspolitikken definerer ikke konkrete udviklingsprojekter eller størrelsen af det økonomiske bidrag øremærket til landdistriktsudvikling. Aabenraa Kommune vil dog gerne afsætte midler til medfinansiering af borgerengagerede projekter til gavn for det lokale fællesskab. [Aabenraa2]

STIPLAN – INFRASTRUKTUREN

Formålet med en stiplan for Aabenraa Kommune er at fastsætte rammerne for udbygningen af netværket af stisystemer i kommunen. Stiplanen fokuserer på både stier langs veje samt rekreative stier i både nationale, regionale og lokale skalaer. Stiplanen sammenholdes med kommunens hastighedsplan for vejnettet, i en anbefaling der tilgodeser både hårde og bløde trafikanter. [Aabenraa3]

- Regionalt

I en kommunal skala foreslår planen en etablering af cykelsti langs det eksisterende vejnet på strækningen Rødekro-Tinglev som passerer gennem Bolderslev. For Bolderslevs borgere har denne planlagte cykelsti en dobbelt fordel.

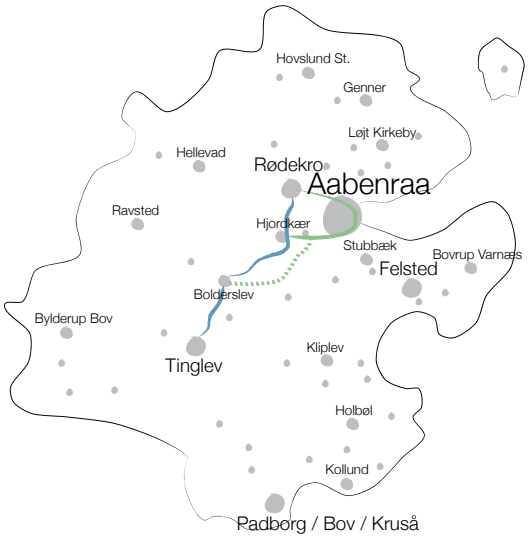

Stiplan, regionalt

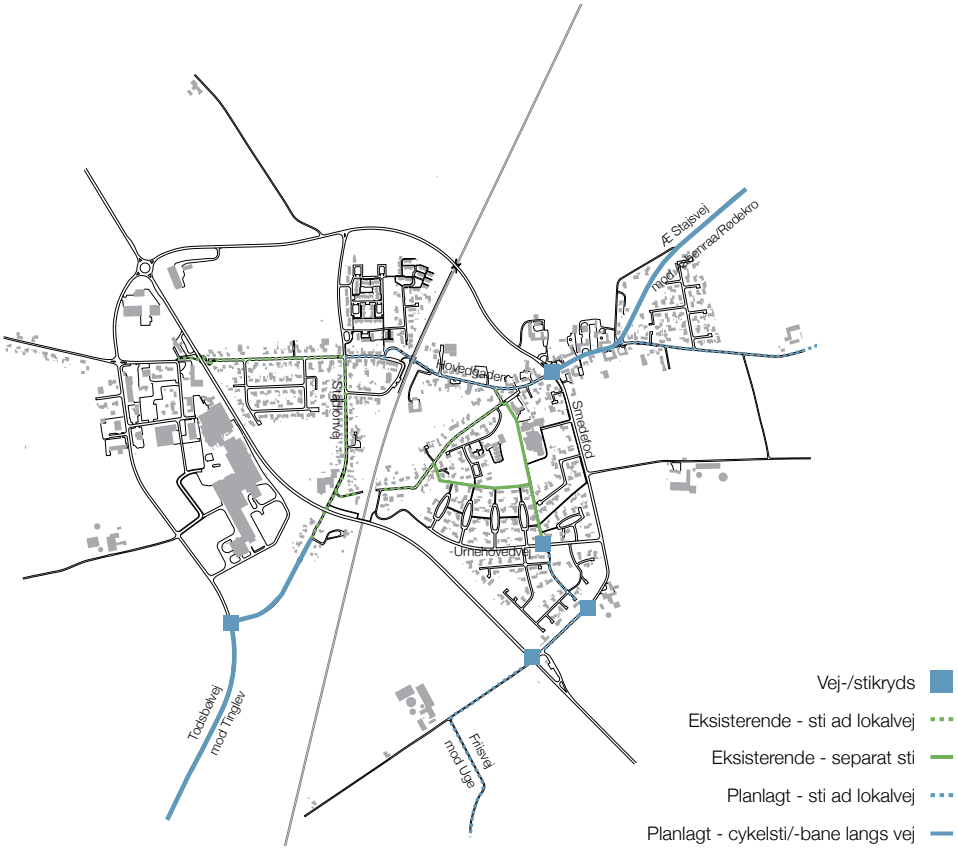

Det bliver nemmere for børn og unge som enten går i skole (6.-10. klassetrin)eller har fritidsaktiviteter i Tinglev at cykle sikkert hele vejen. Dette er især noget som borgerne i Bolderslev er optaget af, da sikkerheden på strækningen i dag, ikke er tilstrækkelig til at sende børnene af sted. De fleste børn bruger i dag bussen til skole i Tinglev.

Derudover bliver det nemmere og mere attraktivt at cykle Fra Bolderslev til Rødekro/Aabenraa området og dermed mindske afhængigheden af bil eller bus.

Cykelafstande:
Bolderslev-Aabenraa: 11 km.
Bolderslev-Supersygehus: 12 km.
Bolderslev-Tinglev: 7 km.
Bolderslev-Rødekro: 10 km.

- Lokalt
Nordfra og ind mod byen er der planlagt cykelsti langs vej fra "Æ Stajsvej" indtil Smedefod. Derefter planlægges der stirute langs vejen ad Østergade, forbi skolen og videre ad Hovedgaden, indtil krydset Vestergade/Stadionvej.

Sydfra og ind mod byen er der planlagt cykelsti langs vej fra Todsbølvej som ved bygrænsen forbindes til eksisterende stirute ad Stadionvej.

Fra sydøst planlægges en separat cykelsti og ændres til cykelsti ad lokalvej indtil det eksisterende lukkede stinet langs Urnehovedvej, som går forbi skolen.

Hvis de planlagte anbefalinger i stiplanen realiseres, vil det betyde forbedrede infrastrukturelle forhold for bløde trafikanter og især cyklister. Dette vil betyde en mere sikker færdsel fra oplandsbyerne til skolen i skoledistriktet. Flere børn vil have mulighed for at cykle i skole på en sikker måde. [Aabenraa3]

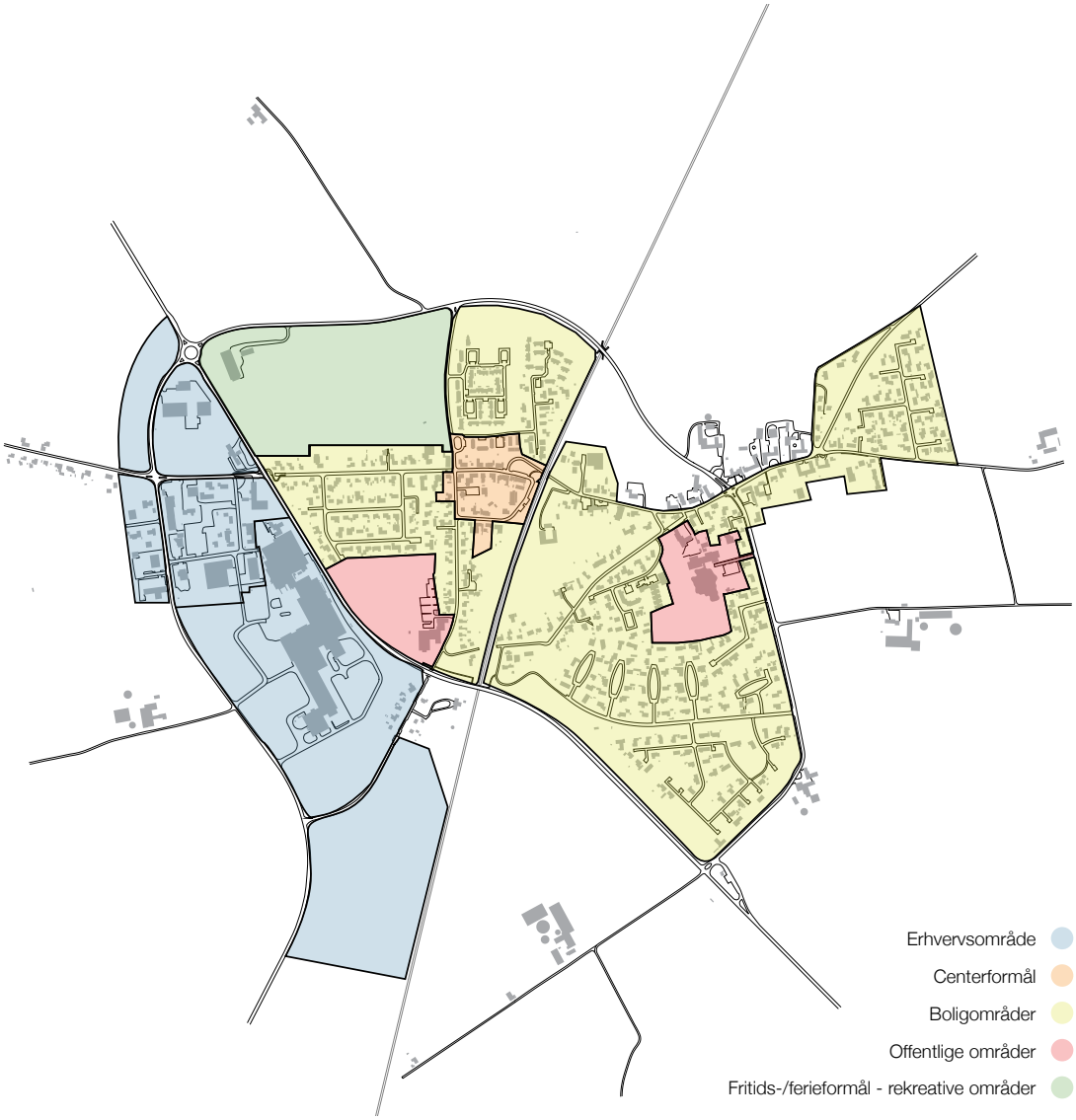

BINDINGER

Kommuneplanrammer

PLANBINDINGER OG NATURBESKYTTELSE

Naturbeskyttelsesloven skal værne om naturen og miljøet, sådan at bl.a. byudviklingen sker på et bæredygtigt grundlag så vilkårene for plante- og dyreliv bevares. Disse restriktioner fremgår af kommuneplanen, lokalplaner, fredninger, tinglyste dokumenter, beskyttelseslinjer mv. jf. Aabenraa Kommune. [Aabenraa1]

Generelt er Bolderslev ikke omfattet af mange og store restriktioner, og følgende emner er der ingen bemærkninger til og medtages derfor ikke:

- Bygge- & beskyttelseslinjer
- Fredninger
- Fredede & bevaringsværdige bygninger

Følgende bindinger har dog betydning for byen:

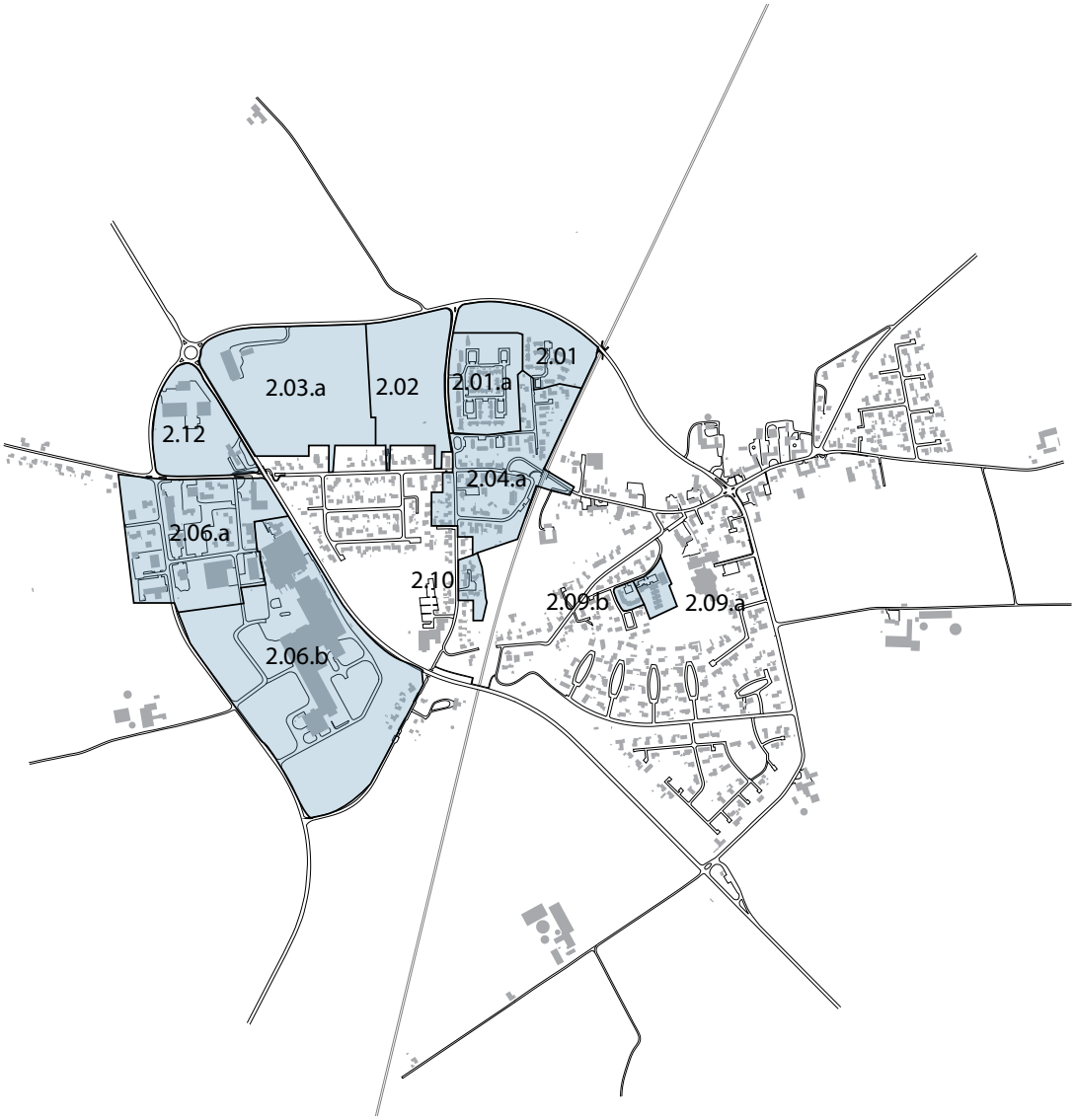

Lokalplaner

KOMMUNEPLANRAMMER

Kommuneplanrammerne fastlægger mål, muligheder og begrænsninger for arealanvendelsen i de enkelte dele af kommunen. Rammeområderne fastlægger de bestemmelser, der danner grundlag for lokalplaner og behandling af byggesager og fremtidige udstykninger mv. Rammerne for Bolderslev indeholder boligområder, erhvervsområder, offentlige arealer, rekreative områder og areal til centerformål.

LOKALPLANER

En lokalplan skal fastsætte regler om bebyggelse og anvendelse af arealer inden for planens område. Ved lokalplanlægning kan alle de interesser der måtte være indenfor det pågældende område blive afvejet. Bolderslev har specifikke lokalplaner for Bymidten, der fra tidligere tillader centerdannelse, som det var planen for år tilbage. [Aabenraa1]

Naturbeskyttelse

NATURBESKYTTELSE

Hele Bolderslev er et område med drikkevands-interesse, og øst for jernbanen er af særlig interesse. Området er samtidig et nitratfølsomt indvindingsområde med indsatser overfor nitratindholdet. Markeret er også indvindingsoplandet for boringsnære beskyttelsesområder (BNBO), som er beskyttede områder, hvor kommunen kan nedlægge forbud/påbud for at beskytte grundvandet ved en boring.

Bolderslev har et mindre antal beskyttede naturområder der omfatter sø, mose og vandløb. Beskyttelsen skal sikre disse områder som værdifulde landskabselementer og spredningskorridorer for planter og dyreliv. Disse er beskyttet af naturbeskyttelsesloven §3 og skal beskyttes imod ændringer i deres naturtilstand. [Aabenraa1]

Klimatilpasning - lavninger

KLIMATILPASNING

Klimatilpasning er ikke en konkret binding på linje med f.eks. naturbeskyttelse, men en tydeliggørelse af de klimaudfordringer, der påvirker de miljøer, som vi bor og lever i. Som en del af klimatilpasningen skal der tages højde for de til stadighed stigende regnmængder samt den ekstremregn, som vil komme i fremtiden.

Kortet viser de naturlige lavninger, der er i terrænet. Dvs. hvor regnvand kan samle sig ved ekstremregn. Kortet identificerer også det opland til hver lavning, som kan bidrage med regnvand til de enkelte lavninger. Der vil i de områder, som udviklingsplanen berører, indarbejdes forslag til en bedre afledning/opsamling af regnvandet. [Aabenraa1]

FUNKTIONER

Med både folkeskole (0.-6. klasse), børnehus, SFO og adskillige fritidsaktiviteter er Bolderslev ganske glimrende faciliteret i forhold til børnefamilier. Generelt er byens udvalg af fritidsaktiviteter ganske bred med blandt andet sportshal, boldbaner, rideskole, disc golf, krolf og forsamlingshus, ligesom byen har et utal af foreninger indenfor en lang række områder og interesser.

Udover skole og fritidsfaciliteter har byen en lokal købmand, pizzeria og tankstation med spisested, mens byens bank og pengeautomat er lukket permanent. Det er dog kun købmanden, der ligger i byens centrum, hvorfor niveauet for liv og aktivitet i centrum er begrænset. I forhold til byens størrelse har Bolderslev et relativt stort erhvervsområde, hvor bageriet Kohberg er den klart største aktør med flere hundrede arbejdspladser.

Karakteristisk for mange af byens aktiviteter er, at de er foreningsbaseret, mens der er et fåtal af "frie" aktiviteter, hvor uformelle og uafhængige møder mellem borgerne kan ske. At tilføre byen mere uformelle programmer, der kan skabe fællesskaber på tværs af aldre, foreninger og interesser, vil derfor kunne tilføre byens sociale liv en ekstra dimension. Ved ligeledes at fokusere på en styrkelse af byens centrum, der i dag næsten ikke er til at identificere, kan der skabes potentiale for et stærkere fællesskab i Bolderslev både mentalt og fysisk.

Endelig bør der fokuseres på at styrke byens faciliteter og kvaliteter for børn og unge, da dette er et af byens helt store potentialer med dens nuværende karakter og opbygning, der i høj grad danner rammerne for det gode og trygge familieliv.

Købmanden

Kohberg

Skolen

Hal og fritidscenter

Markedsskoven

Skoven

GRØN STRUKTUR

Bolderslev er omkranset af store, åbne og flade marklandskaber, der præger størstedelen af nærområdets natur. Disse rummer naturligvis store naturmæssige værdier og definerer i høj grad området. Til gengæld er denne naturform også kendetegnet ved sin manglende mulighed for at interagere med den – der er altså i højere grad tale om en "se-natur" end en "opleve-natur".

I forbindelse med omfarts- og ringvejen er der i Bolderslev anlagt store bælter af træer, der er skabt som støjbarrierer, men i dag er disse yderligere med til at lukke byen af udadtil, så man stort set ikke bemærker den fra de omringende veje.

Inde i selve byen er der flere relativt store grønne arealer, men mange af disse er yderst monofunktionelle, mens andre er mere hengemte og svært tilgængelige for byens borgere. Disse arealer har stort potentiale i den fremtidige udvikling af Bolderslev.

For at styrke byens grønne karakter og borgernes vilkår bør der arbejdes med at bringe naturen mere ind i byen og skabe flere rekreative områder med mulighed for direkte interaktion med naturen. Dette kan gøres ved at bearbejde både de programmerede og uprogrammerede grønne områder i byen, så de bliver mere tilgængelige, anvendelige samt mindre monofunktionelle. Områderne udvikles med udgangspunkt i disse parametrer samt en styrkelse af deres nuværende karakterer.

Ud mod omfarts- og ringvejen vil der ved hjælp af huller i træbælterne kunne skabes framede blik og eksponering af byen for den forbikørende trafik.

Med byens fremtid for øje bør der ydermere indtænkes behov og løsninger for klimasikring af byen, hvor særlig behovet for regnvandshåndtering vil spille en potentiel rolle. Dette kan ligeledes bidrage til de rekreative værdier i byens grønne områder.

Hengemt areal øst for jernbanen

Stadion

INFRASTRUKTUR

Et af de mest karakteristiske træk ved Bolderslev er den infrastrukturelle udviklings indflydelse på byen gennem tiden. Den gennemgående jernbane deler byen i to kun forbundet af en smal og lav viadukt centralt i byen samt en fodgængertrappe i den sydlige ende af byen i forbindelse med en omfartsvej.

Byens ydre grænser er skarpt defineret af henholdsvis omfartsvejen og en ringvej. Begge disse er med til at føre trafikken udenom byen, hvilket resulterer i en forholdsvis minimal trafikmængde gennem selve byen. Både i forbindelse med jernbanen og omfartsvejen er veje blevet afskåret, hvilket har ført til flere blinde veje i byen – blandt andet den gamle hovedgade, Vestergade.

Modsat mange andre landsbyer har Bolderslev et potentiale i sin nærhed til både motorvej (7 km.), Aabenraa (10 km.) og Tinglev (6 km.), hvilket kan gøre byen mere attraktiv at bosætte sig i.

For at skabe større sammenhængskraft i byen bør der arbejdes med bedre interne forbindelser, der kobler de forskellige dele af byen sammen og gør midtbyen til et naturligt knudepunkt i borgernes færden. Ydermere vil en klarere differentiering og semiotik i byens infrastruktur gøre den mentale navigation lettere, da det i øjeblikket kan være svært at kende forskel på de forskellige veje og områder.

Hvor byen i dag lukker af mod omfarts- og ringvejen, bør disse ses som eksponeringsmuligheder, hvor åbninger og framede views gør byen mere synlig.

I forhold til byens faciliteter for børnefamilier og byens nærhed til byer som Tinglev og Aabenraa er forholdene for cyklister i Bolderslev langt fra optimale. I den kommunale stiplan er planlagt cykelforbindelser til disse to byer, men også forholdene i selve Bolderslev bør bearbejdes, så det bliver tryggere at færdes i byen som cyklist.

Jernbanen deler byen

Viadukten

Omfartsvejen (Hellevad-Bovvej). Træbælter skjuler byen.

Blind vej - her Vestergade.

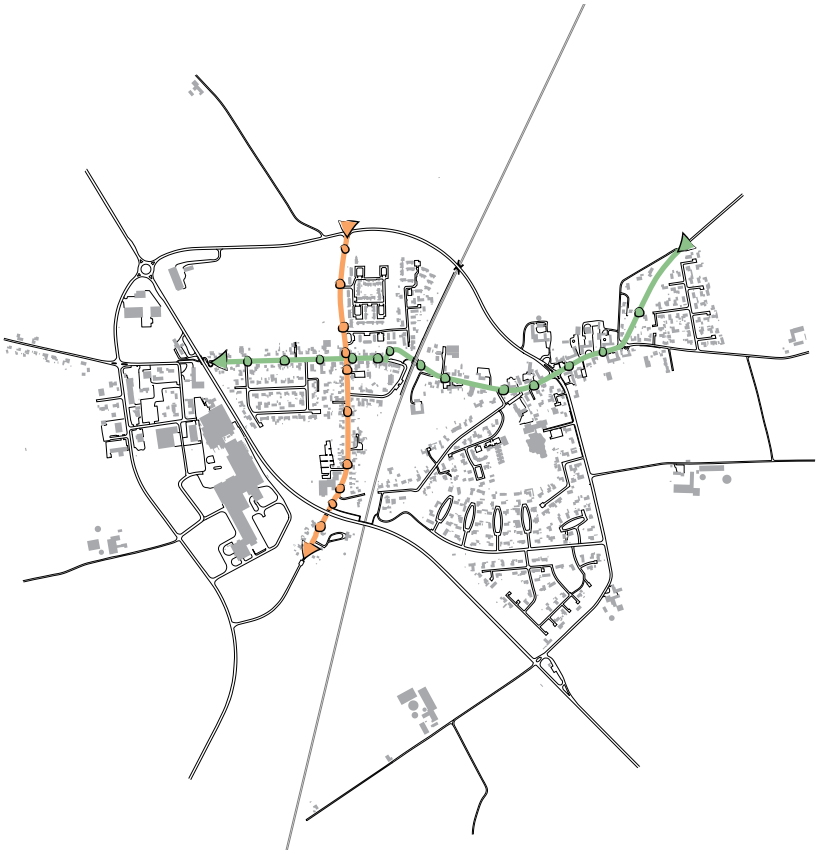

1

2

3

7

8

9

SERIAL VISION

Stadionvej - Tunnelvej

Fra ringvejen i nord ankommer man til Bolderslev på Stadionvej, hvor Markedsskoven ligger på vejens vestlige side. Både Markedsskoven og det østlige boligområde er afgrænset af træer, der lukker helt af mod vejen, hvilket fortsætter, indtil man når byskiltet og busstoppet umiddelbart nord for krydset med Hovedgaden. Denne strækning har ikke noget fortov, men blot et græsareal langs vejen. Busstoppet er udformet som en vendeplads, da bussen kører ind og ud af byen samme vej. Stadionvej krydser indenfor byskiltet Hovedgaden i et lettere uklart kryds, hvorfra den tætte by for alvor begynder.

Efter krydset møder man den tidligere bankbygning på venstre side, mens ældre røde murermestervillaer præger den resterende del af vejen ned til forsamlingshuset og hallen. Vejens karakter er bred og åben, hvilket muliggør høje hastigheder på strækningen til potentiel gene for cyklister og gående.

Efter hallen krydses under omfartsvejen via en ensporet tunnel, hvor fartdæmpende bump og indsnævringer definerer vejen, Tunnelvej, både før og efter. Tre flagstænger og et Bolderslev-skilt definerer sammen med byskiltet byporten ud/ind af byen.

4

5

6

10

11

12

SERIAL VISION

Æ Stajsvej - Vestergade

Bolderslevs gamle hovedåre er blevet særligt påvirket af tidernes infrastrukturelle ændringer i byen. Fra Æ Stajsvej i øst ankommer man, via en af byens ”byporte”, til den oprindelige del af landsbyen med de gamle gårde og store træer ud mod vejen.

Efter Æ Stajsvej krydses ringvejen og man møder den tættere by, hvor blandt andet skolen passeres, inden man når viadukten under jernbanen. Denne er et resultat af jernbanens omdannelse til højhastighedsstrækning, hvor den eksisterende overkørsel blev erstattet af den yderst trange viadukt.

Efter viadukten er man igen på Bolderslev Hovedgade, hvor historiske bygninger fra tiden som aktiv handels- og stationsby præger gadebilledet, hvor byens centrum lå tidligere.

Hovedgaden krydser Stadionvej i krydset, hvor vejens forløb fortsætter ud af byen ad Stadionvej. Dette skyldes, at Vestergades vestlige ende ender blindt for biler, hvilket er et resultat af Hellevad-Bovvejs opgradering til omfartsvej. Cyklister og gående kan dog krydse omfartsvejen via en tunnel gående under.

4

5

6

10

11

12

1

2

3

7

8

9

13

14

15

ANALYSER

Sammenfatning

Det er indtrykket at Bolderslev og dens borgere allerede har gjort meget i arbejdet for at gøre deres by mere attraktiv at bo i. Det fællesskab og den handlekraft som bl.a. lokalrådet i samarbejde med de frivillige borgere lægger for dagen er beundringsværdigt. Det er altid meget nemmere at snakke udvikling i byer hvos borgerne også gerne vil den. Borgernes egen plan "Fremtidsplan for Bolderslev" er et eksempel på de takter og den organisering, som byen formår og det manifesterer sig yderligere i arbejdet med at realisere planens indhold. Det er borgerdrevet udvikling på fede måde!

Selvom byens lokalråd og borgere gør meget, er der alligevel større strukturer i byen, som tidligere byplanlægning har skabt og svært for borgerne direkte at påvirke. Det er strukturer såsom jernbanen der skærer byen over i to, en bymidte som ikke er synlig mere og en gammel hovedgade der har mistet sin herlighed som følge af den ingeniørprægede løsning med viadukten samt dens forløb. Vejomlægninger har også gjort at byen har mistet noget af sin landsbykarakter.

Det er med store forventninger at Aabenraa Kommune fører kampagne i øjeblikket med at samtlige byggegrunde der er til salg i øjeblikket (35 stk.) er sat til 5.000 kr. med mulighed for storparceller. Set i lyset af det nye supersygehus som skal stå færdigt i 2019 og op imod 1800 nye arbejdspladser indenfor sundhedssektoren 12 km væk, er der god mulighed for at disse byggegrunde kan blive solgt og godt for indbyggertallet der har været stagnerende de seneste år. [Sygehussønderjylland]

Bolderslev er en by med tæthed til naturen og grønne rekreative arealer. Der er dog potentiale for at give mere adgang til disse arealer og højne den oplevelsesmæssige værdi.

Cykelstiplanerne som kommunens stiplan foreslår vil gavne byen og gøre det mere attraktivt at cykle. Især strækningen Bolderslev-Tinglev vil forbedre skolebørnenes transportsituation til og fra skole.

BORGERINDDRAGELSE

Følgende afsnit præsenterer borgerinddragelsesdelen af processen med udarbejdelsen af denne udviklingsplan. Denne del har været essentiel for udviklingsplanens tilblivelse, da borgerne i høj grad er de naturlige eksperter i deres egen by. Ydermere skal borgerinddragelsen sikre, at borgerne vil kunne identificere sig med udviklingsplanen, så denne står stærkest muligt i lokalsamfundet.

Afsnittet gennemgår, efter en introduktion til borgerinddragelse, de tre borgerworkshops under temaerne *"Børnenes Bolderslev"*, som blev afholdt med Bolderslev Skoles elevråd, *"Det trygge familieliv"* henvendt byens børnefamilier samt *"Fremtidens historie"*, som var åben for alle byens borgere. Der afsluttes med en sammenfatning af de vigtigste erfaringer og konklusioner på borgerinddragelsen.

BORGERINDDRAGELSE

Eksperterne i deres egen by

Når der skal skabes udvikling med i landdistrikterne, er en vigtig præmis at inddrage borgerne i processen og se dem som et aktiv. En udvikling hvor borgerne føler at de har været med til at præge med deres ønsker og ideer, er med til at sikre en større ejerskab samt gøre implementeringen lettere.

Som en del af udviklingsplanen er Bolderslevs borgere blevet inviteret til at deltage i en række workshops med det formål at få borgerne til aktivt at indgå i byens udvikling, samt at få deres tanker og ideer bragt frem og viderebragt i udviklingsplanen. Resultaterne er på bedst mulig vis indarbejdet i de helheder og overordnede strukturer som planen foreslår.

Med denne udviklingsplan har det været målet at inddrage byens borgere allerede fra et tidligt stadie. Ideen om denne plan, samt dens overordnede formål, blev dannet allerede i efteråret 2014 på et borgermøde, hvor borgerne var med til at beslutte hvordan den gode udvikling af byen kunne forsætte. Det var her at ideen om en udviklingsplan blev født.

Borgerne har i udarbejdelsen af denne plan været med i de indledende idefaser samt arbejdet med mere konkrete scenarier. De har samtidig bidraget med en intern viden om byen og området, dagligdagslivet i Bolderslev og problemstilligner som har gjort det lettere at identificere fokusområder i denne plan. De er jo efter alt, eksperterne i deres egen by.

De tre afholdte workshops havde alle forskellige temaer og målgrupper og skabt ud fra foregående analyser og indblik i borgernes daglige liv og byens umiddelbare udfordringer. Med Børnenes Bolderslev ønskedes der et billede af Bolderslev fra ungdommens synsvinkel, samt deres ønsker for fremtiden. Workshoppen Familieliv tog fat i hverdagslivets herligheder og udfordringer med udgangspunkt i Bolderslev som rammen om det gode hverdags & familieliv. Den sidste workshop havde temaet Fremtidens historie – Visioner & potentialer og identificerede mulige udviklingspotentialer og visioner for fremtidens Bolderslev.

Med borgernes positive indstilling og iderighed under disse workshops, er grundlaget for visionen og udviklingsstrategierne også skabt gennem resultaterne fra inddragelsesprocessen. Borgernes tilkendegivelser og ideer, korrespondere ganske godt med specialeteamets analyser og indryk af byens samt dens borgere.

Processen med borgerinddragelse og de tre workshops foregik primært i marts måned, som det fremgår i tidslinjen på modstående side, men resultaterne derfra er blevet integreret i processen løbende. De tre workshops samt resultaterne derfra er beskrevet i dette kapitel.

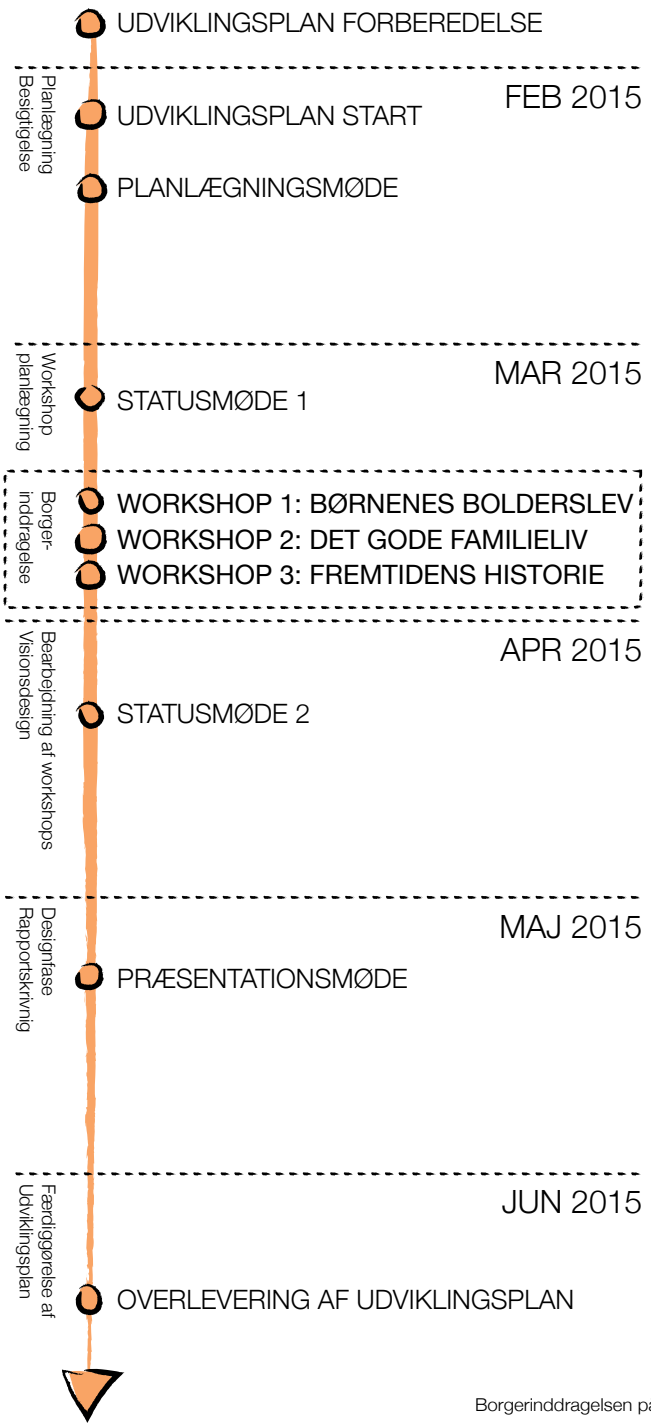

Borgerinddragelsen på tidslinje over udviklingsplanen

WORKSHOP 1

Børnenes Bolderslev

TEMA

Børnenes Bolderslev.

- Hvordan bruger børn og unge Bolderslev?
- Hvordan ser børn og unge på Bolderslev?
- Hvad kan gøre byen bedre for børn og unge?

PROGRAM

- Velkomst og intro til udviklingsplan og program.

- Opgave 1 (fælles): Hvordan bruger I Bolderslev? Hvor leger I henne?

- Opgave 2 (grupper): Fotoøvelse – fotografer de tre bedste og de tre dårligste steder i Bolderslev.

- Opgave 3 (grupper): Brainstorm om fremtidens Bolderslev – udvælg fire idéer/ønsker for fremtiden.

- Præsentation af plancher og afrunding.

BAGGRUND

Børn og børnefamilier er fundamentale for byer som Bolderslev! De er med til at sikre skolen, børnehuset, SFO'en samt fritidsaktiviteterne i byen. De er med andre ord med til at gøre Bolderslev socialt bæredygtig og er med til at fremtidssikre byen. Samtidig kan en god barndom i en by gøre en mere tilbøjelig til at overveje, om også den næste generation skal vokse op hér.

Derfor er det yderst vigtigt også at inddrage børnenes syn på Bolderslev og lade deres ønsker og vurderinger indgå i den fremtidige udvikling af byen.

MÅLSÆTNING

Målet er at få børnenes stemme med i borgerinddragelsesprocessen og tydeliggøre deres ønsker og ideer for fremtiden. I Bolderslev giver det rigtig god mening at inddrage børnene, da en af byens store styrker er rammen for det gode og trygge familieliv.

Det er derfor en målsætning at få børnenes ønsker og ideer frem, give dem en følelse af at være med i bestemmelsesprocessen og derved give mulighed for, at de vil tage bedre imod initiativerne og opbygge et ejerskab hertil.

Fra et fagligt synspunkt er det mål at skabe viden om ungdommens syn på Bolderslev fra deres eget perspektiv samt deres brug af byen. Deres umiddelbarhed og manglende erfaringsperspektiv kan hjælpe os med at få peget på konkrete funktioner, programmering eller byrum der enten fungerer eller ikke fungerer. Det er vigtigt at få dokumenteret hvilke steder i byen de bruger, når de skal mødes, lege, lave aktiviteter mv.

STRUKTUR

I workshoppen deltog skolens 12 elevrådsmedlemmer, der til dagligt går i 4.-6. klasse. Den varede hele formiddagen og var delt ind i tre delopgaver, hvor den første gik ud på i fællesskab at indsætte på et kort hvilke dele af byen, børnene bruger. Herefter skulle børnene i grupper af to og to skulle producere en planche med fotos af de dårligste og bedste steder i byen samt deres ønsker for fremtiden. Slutteligt fremlagde grupperne deres plancher for hinanden, hvor disse løbende blev diskuteret og kommenteret.

"Det her er mit yndlingstræ i skoven - her kan man sidde og tænke."

Jannick, 6.A

HVORDAN BRUGER I BOLDERSLEV?

Workshoppens første opgave gik ud på at lokalisere de steder, som børn og unge i Bolderslev bruger i deres fritid. Opgaven viste, at børnene generelt ikke bruger byen ret meget. De fleste gav udtryk for, at de kun anvendte arealerne ved skolen, ved stadion samt ungdomsklubben "Teen Club" på Vestergade og spejderhuset på Tunnelvej. Dette udtrykte i høj grad mangel på mere uformelle mødesteder i byen. Derudover viste det sig at en stor del af børnenes fritidsaktiviteter foregik i Aabenraa, Tinglev eller endda Tønder. At byens børn i så høj grad skal forlade Bolderslev for at dyrke deres fritidsaktiviteter bør bestemt indtænkes i fremtidens udvikling, hvis Bolderslevs attraktive status for børnefamilier skal bevares.

BEDSTE & DÅRLIGSTE STEDER

Anden del af workshoppen gik ud på i grupper af to og to at udvælge og fotografere de tre bedste og tre dårligste steder i Bolderslev. Først fik børnene lov at kigge på kort over byen, før de begav sig ud i byen for at fotografere disse steder. Der var generelt ingen problemer med at finde gode steder i byen, mens det gik mere trægt med at finde på dårlige steder. De gode steder var i høj grad bundet op omkring fritidsaktiviteterne i byen såsom arealet ved skolen, stadion, Teen Club mv. Ydermere blev nævnt skoven, der i dag fremstår som et hengemt areal mellem jernbanen og Stadionvej. De dårlige steder fokuserede for manges vedkommende på generelle problemer med skrald i byen, slidte veje ligesom også utrygge forhold for cyklister på særligt Æ Stajsvej var i fokus. Endelig blev der også gjort opmærksom på de tomme arealer rundt omkring i byen, hvor børnene foreslog nye fremtidige aktiviteter kunne placeres.

FREMTIDSØNSKER

Denne opgave omhandlede børnenes ønsker om fremtiden, hvor alle ideer, ønsker og tiltag til at gøre Bolderslev til en bedre by for børn måtte bringes på banen. Alle idéer blev skrevet ned, hvorefter grupperne udvalgte fire idéer til at sætte på planchen. Karakteren og realismen i de forskellige ønsker var af yderst varieret karakter og spandt fra skraldespande i gadebilledet til svømmehal, legeland og zoologisk have. Overordnet set var børnene dog ganske realistiske i deres tilgang og foreslog mange forskellige og realistiske aktiviteter som BMX-bane, streetbaner, skatebaner, bedre boldbaner og generelt flere uformelle aktiviteter, der kan anvendes altid. Alle aldersgrupper blev tilgodeset i opgaven, og der blev givet udtryk for manglende aktiviteter til både helt små børn, skolebørn samt de lidt ældre børn, der i høj grad mangler et sted i byen at mødes i deres fritid. Ligeledes blev der foreslået flere uformelle og anvendelige rekreative arealer i Bolderslev som f.eks. en frugtlund, blomsterpark eller legepark, hvor man naturligt kan gå en tur, lufte sin hund eller mødes med andre. Endelig blev der foreslået cykelsti på Æ Stajsvej samt til Tinglev for at tilgodese børnenes sikkerhed, når de cykler til og fra deres aktiviteter ad disse veje.

PRÆSENTATION

Præsentationen var tænkt som en mulighed for de grupper, der ønskede at fremlægge for de andre, men her viste børnenes stærke engagement sig igen tydeligt, da hovedparten af grupperne insisterede på at få lov til at fremlægge deres plancher. Dette ledte til en god løbende diskussion, hvor børnene fik sat yderligere ord på deres tanker og idéer samt kommenterede hinandens fremlæggelser. Fokus kredsede i høj grad omkring de samme problemer og potentialer i byen værende særligt utrygge forhold for cyklister, ønsket om flere og bedre aktivitets- og opholdsfaciliteter for børn og unge samt skrald, rod og generel forfald visse steder i byen.

GODE STEDER/POTENTIALER

God hal og sportsområde.
Legeforhold omkring skolen.
Spejderområdet.
Købmand – godt at der er en i byen.
Teen-club (torsdag 19-21).
Rideskolen.
Markedsskoven, kan udnyttes bedre/gøres mere anvendelig.
Skoven, hvor børnene mødes og leger.

DÅRLIGE STEDER/PROBLEMER

Meget skrald i byen.
Meget skrald i skoven.
Rod/skrot ved nogle ejendomme.
Dårlig asfalt flere steder i byen.
Usikre forhold for cyklister.
"Scooter-drengene" (unge mangler et sted at mødes).
Uudnyttet areal ved bank.
Uudnyttede arealer langs jernbanen.

FREMTIDSØNSKER

Flere aktiviteter for alle aldre.
Uformelle aktiviteter, der kan bruges altid.
Skatebane.
Streetbaner.
Lege-/trampolinland.
BMX-bane.
Zoo/dyrepark.
Svømmehal.
Mødested for børn og unge.
Cykelsti (på Æ Stajsvej og til Tinglev).
Ridestier i området.
Flere skraldespande i byen.
Biogas-anlæg.
Parkområder – legepark, blomsterpark, frugtlund.
Flere børn til byen.
Bedre handlemuligheder.

WORKSHOP 2

Det gode familieliv

TEMA

Den gode og trygge familieby.

- Hvad gør Bolderslev til en god familieby?
- Hvordan kan byen blive en endnu bedre familieby?

PROGRAM

- Oplæg v. Henning Frisk og Steven Hansen.

- Elevrådet fremlægger fra workshop 1.

- Caféworkshop.

- Pause og opsamling af temaer.

- Fælles diskussion og afrunding.

BAGGRUND

Som nævnt er børnefamilierne en af de vigtigste grundsten i fremtidssikringen af en landsby som Bolderslev. Det er børnefamilierne, der er med til at holde befolkningstallet i et nogenlunde stabilt niveau, og det er også i høj grad dem, der holder liv i byens funktioner og faciliteter.

En af de store styrker i Bolderslev er, at byen danner en god ramme for det gode og trygge familieliv, men der er også et potentiale til at blive endnu bedre i fremtiden, hvilket denne workshop søgte inspiration til.

MÅLSÆTNING

Målet med denne workshop var at få sat ord og billeder på både det nuværende familieliv i Bolderslev anno 2015, samt at få familiernes ord på hvordan Bolderslev kan udvikle sig i fremtiden, så den bliver en endnu bedre ramme for det gode hverdagsliv.

STRUKTUR

Workshoppen blev inddelt i to temaer: *Børn & Unge* og *Familieliv*. Workshoppen varede halvanden time og skulle fungere som en caféworkshop, hvor deltagerne kunne komme og enten lytte eller byde ind, hvis de havde noget at bidrage med i debatten. Ordstyrerne sørgede for debatten ved at spørge ind til deltagerne og deres familieliv på en måde der genererede tanker og ideer. Efterfølgende rundede ordstyrerne af med en opfølgning af resultaterne.

Vi beskæftiger os
med byer

EL
Telefon 74 64 64 40
BYGNINGSSERVICE
BOLDERSLEV
TØMRER • SNEDKER • GLAS
Tlf. 74 64 61 47
Brovig

BØRN & UNGE

Denne session skulle diskutere muligheder og aktiviteter for børn og unge i fremtidens Bolderslev og tage udgangspunkt i det som børnene havde lavet i workshop 1. Der skulle diskuteres hvordan vilkårene for denne gruppe kunne forbedres. Dertil skulle der diskuteres mere specifikt om et samlings/mødested var vejen frem. Denne session skulle med andre ord afprøve nogle udviklingsinitiativer som var blevet fremsat og ydere bekræftet under workshop 1.

DEBATTEN

Udgangspunktet for debatten blev, at der generelt var enighed blandt deltagerne for flere aktiviteter til børn og unge i byen. Der mangler generelt aktiviteter for børn og unge som ikke nødvendigvis er bundet på noget foreningsliv. Deltagerne bragte selv på banen at det var en nødvendighed at differentiere i aldersgrupper, når der skulle diskuteres aktiviteter, da behovene var forskellige. Under debatten blev der differentieret mellem tre aldersgrupper: Før skole alderen, skolealderen samt de unge teenagere. Der blev derefter diskuteret aktiviteter og mere specifikke løsninger der henvendte sig til disse aldersgrupper, herunder behovet for "hænge ud" steder som ikke var bundet op på foreninger. Det kunne med fordel tænkes ind med en bypark eller at andet rekreativ areal som var åbent for hele byen.

FAMILIELIV

Denne session handlede om at få belyst familielivet og Bolderslev som rammen for hverdagslivet på godt og ondt. Med andre ord de gode samt de mindre gode sider ved Bolderslev fra en børnefamilies perspektiv. Her kunne deltagerne komme med deres mening om de gode og knap så gode sider ved byen ved hjælp af et stort kort, hvorpå der kunne placeres post-its med en forklarende tekst om hvad der var godt eller skidt. Øvelsen indeholdte både meninger om konkrete steder i byen, men også de mere overordnede. Sessionen skulle hjælpe med at opnå viden, fra borgerne selv, vedrørende emner som: landsbyliv, familieliv og hverdagslivet. Hvilke udfordringer findes der i familiernes hverdag? Hvilke problemstillinger skal der handles på? Hvad kan borgerne gøre? Hvad skal kommunen gøre?

DEBATTEN

Debatten blev startet med en afklaring af hverdagslivet i Bolderslev som familie, som for de fleste betød at eje to biler var en nødvendighed for at få arbejde, transport og familieliv til at hænge sammen. Derudover handlede debatten primært om de udfordringer som for borgerne er tydelige i deres hverdag. Mange emner blev belyst såsom infrastruktur, cykelstier, det sociale liv, fritidsaktiviteter, foreningsliv og fraflytning. Deltagerne var også iderige i forhold til mulige løsninger på udfordringerne som også blev noteret.

De store emner drejede sig om forældrenes udfordringer med at turde sende deres børn af sted på cykel af sikkerhedsmæssige årsager. Især behovet for en cykelsti til Tinglev er højt på listen, da børnene går i skole i byen fra og med 7. klasse.

Udover cykelstier var udfordringerne rent transport- og mobilitetsmæssigt den offentlige transport, som kun sker på timebasis og ikke er optimal eller tilstrækkelig i retninger mod de to større byer: Aabenraa/Rødekro og Tinglev.

Et andet emne var den sociale sammenhængskraft som er stor i Bolderslev, samt anerkendelsen af at mange af byens foreninger, sociale aktiviteter og fællesskab er afhængig af frivillig arbejdskraft. Der blev diskuteret hvordan der kunne skabes mere anerkendelse og bedre rammer for de frivillige.

IDEER - FAMILIELIV

Cykelsti til Tinglev, så børnene kan sendes til skole på cykel.
Højere tilslutning til fodbold.
Bedre dagplejemuligheder.
Småbørnsgruppe er ikke en positiv ting.
Ikke-foreningsorienterede fritidsaktiviteter - f.eks. "åben hal".
Borger cafe, hvor vi kan møde hinanden på andre måder.
Flextrafik.
Mange ældre flytter til Rødekro.
App til at mødes.
Æ Stajsvej er tungt trafikeret, hvilket gør forældrene bekymret for at sende børn afsted på denne vej.
Børn & unge-konsulent, som kan sikre de mere utilpassede unge bedre muligheder.
Der er en generel mangel på cykelstier.
Udfordringer med transport fra yderområderne til Bolderslev.
Trinbræt – en drøm om at få et togstop i Bolderslev igen.
Udvikle frivilligheden og de frivillige organisationer.
En bedre anerkendelse af frivilligheden.
Plus med de mange fritidsaktiviteter (stort udbud)!

IDEER - BØRN & UNGE

Brug for uformelle mødesteder.
De mindre børn mangler et mere fredeligt sted.
Et "hænge ud"-sted for børn.
Legecenter for alle aldre.
Byggelegeplads.
Legeareal for de mindre børn.
Central bypark.
Tilknyt streetworker.
Et mødested for de ældre unge, f.eks. et halvtag.
Del de unge op i aldersgrupper og se på deres behov.
Mindre børn (før skolealder) – skolebørn – unge (15-18år).
Potentialer for børn og unge i Markedsskoven.

WORKSHOP 3

Fremtidens historie

TEMA

Fremtidens historie for Bolderslev.

- Hvad er Bolderslevs styrker og potentialer?
- Hvad skal være Bolderslevs identitet i fremtiden?

PROGRAM

- Oplæg v. Henning Frisk, Mads N. Andersen og Steven Hansen

- Oplæg v. lektor Lea Louise Holst Laursen

- Temaworkshop 1 - Bolderslevs potentialer

- Pause og opsamling af tema

- Temaworkshop 2 - Fremtidens historie

- Fælles fremlæggelse og afrunding

BAGGRUND

Med udgangspunkt i en landsbyudvikling med de enkelte steders potentialer og kvaliteter som katalysator, er det helt afgørende at få disse identificeret, så de kan være med til at definere, i hvilken retning fremtidens udvikling skal gå i, og hvad byens identitet i fremtiden skal være.

MÅLSÆTNING

Det var målet med workshoppen "Fremtidens historie" gennem borgerne at få genereret en række ideer og potentialer - både nye og hidtil ubelyste, men også en bekræftelse af potentialerne og parametrene udledt af analyserne. Yderligere ønskedes der med denne workshop at frembringe bud på Bolderslevs fremtidige historie og udvikling set fra borgernes synspunkt.

STRUKTUR

Workshoppen indledtes med et oplæg om udkantsdanmark og landsbyudvikling ved lektor Lea Louise Holst Laursen. Dette skulle danne inspiration og grundlag for det videre program, der bestod af to sessioner, hvor borgerne skulle arbejde sammen ved de enkelte borde. Første session omhandlede Bolderslevs potentialer og visioner for byen, hvor borgerne skulle påpege alle de potentialer, som de så i Bolderslev. Med baggrund i de fundne potentialer skulle bordene i anden session konkretisere et forslag til fremtidens historie i byen. Dette indebar en titel/overskrift til byen samt konkrete initiativer og tiltag, der kunne hjælpe med at iværksætte den pågældende udvikling af byen. Endelig blev workshoppen afsluttet med fællles fremlæggelse og diskussion af de forskellige bordes idéer og forslag.

BOLDERSLEVS POTENTIALER

Den første opgave var som nævnt at finde frem til potentialerne og mulighederne i Bolderslev, da disse er naturlige og essentielle byggeklodser at udvikle byen med i fremtiden. I denne frie øvelse kom der mange forskellige potentialer på bordet indenfor adskillige forskellige temaer.

Mange af potentialerne omkredsede byens sociale identitet og fællesskab. Her blev der særligt nævnt byens brede foreningsliv med omkring 50 foreninger. Disse blev set som et tydeligt symbol på byens fællesskab og handlekraft, ligesom det er et stort aktiv for byens muligheder for at tiltrække nye borgere, at der findes et så stort antal fritidsbeskæftigelser i byen. Dette er ligeledes tilfældet med byens mange fælles kulturelle begivenheder, som også er med til at skabe og bevare fælesskabet i byen. Yderligere blev der lagt stor vægt på den markante handlekraft i byen med både lokalrådet og adskillige ildsjæle som havende store potentialer, hvis disse får mulighed får at udfolde deres engagement.

Et andet tilbagevendende potentiale for Bolderslev var byens infrastrukturelle placering med nærheden til hovedvej og motorvej, som gør det let at komme til og fra byen. Ligeledes blev den centrale position i kommunen med nærhed til Aabenraa, Tinglev og grænsen nævnt som potentiale, da det dermed er muligt at bo i Bolderslev og pendle til job eller andet i disse byer. Ydermere blev også jernbanen, på trods af dens gener for byen, set som et muligt potentiale. Med en aktiv jernbane i byen er det trods alt principielt muligt igen at binde byen op på jernbanenettet i fremtiden, mens det også kan ses som en mulighed for eksponering, at et så stort antal mennesker kører igennem byen hver eneste dag.

Et tredje tema for byens potentialer omhandlede naturen i og omkring Bolderslev. Markerne og de naturskønne omgivelser rundt omkring Bolderslev med blandt andet grusgrave mod syd og skove mod øst blev set som en stor styrke for byen og en af de kvaliteter, som folk søger, hvis de ønsker at flytte til en landsby. De ubrugte grønne arealer i selve byen samt ledige bygninger blev ligeledes påpeget som et potentiale for den videre udvikling af byen.

I forlængelse af dette tema blev der bragt potentialer op i forhold til turisme i byen og området generelt. Her blev der netop især fokuseret på byens omtalte naturskønne omgivelser med grusgravene og historiske høje og områder, ligesom hærvejens passage lidt øst for byen blev set som et potentiale i denne forbindelse. Endelig blev der diskuteret muligheder for temaferier i byen som landsbyferie, ophold om foreningsliv og lignende.

FREMTIDENS HISTORIE

På baggrund af de identificerede potentialer i byen skulle byens fremtidige historie eller identitet findes. En stærk og tydelig identitet kan være yderst vigtig for en landsbys overlevelseschancer og mulighed for at tydeliggøre sig selv i forhold til andre landsbyer. Derfor blev bordene bedt om at finde de stærkeste potentialer i byen og definere Bolderslevs fremtidshistorie ud fra disse.

Der var i høj grad ligheder og sammenhænge at spore i de forskellige forslag, og generelt var der bred enighed blandt borgerne omkring byens potentialer og fremtidige udviklingsmuligheder. Dette mundede ud i følgende tre historier for fremtidens Bolderslev:

”Fællesskabets by”
Blandt tiltagene i Bolderslev som *Fællesskabets by* blev nævnt en mere aktiv integrering af nye borgere, så disse fra første dag føler sig som en del af byens fællesskab. Brug af digitale og lokale medier skulle forbedre den interne kommunikation og inddrage flere i fællesskabet. Af fysiske tiltag blev foreslået en borgercafé, hvor de mere uformelle og foreningsuafhængige aktiviteter og møder muliggøres. Byens fællesskab og sammenhæng skulle yderligere underbygges af en rampe/bro over jernbanen, der som nævnt i høj grad deler byen og borgerne i dag.

”Mulighedernes by - plads til alle”
Forslaget om *Mulighedernes by* havde i højere grad fokus på fysiske tiltag - at mulighederne i byen er store, og der er plads til alle. En Centerplads til ophold, grill, leg og hygge blev foreslået på arealet mellem købmanden og den gamle bank, hvor man i så fald ville nedrive den gamle bodega på dette areal. Et andet tiltag foreslog at omdanne Stadionvej til stillevej for at skabe mere tryghed og karakter på denne strækning. Endelig blev der i forhold til realisering af tiltagene foreslået at søge diverse fonde, samt at udbyde folkeaktier i byen.

”Den engagerede by”
Den engagerede by rummer adskillige af de samme tiltag som de øvrige to, hvor blandt andet en borgercafé med aktiviteter, nyttehaver samt naturlige mødesteder blev nævnt som tiltag til at styrke og underbygge byens engagement. Derudover blev der foreslået en mere aktiv inddragelse af de unge i byen for at øge fællesskabet og sikre fremtiden. Slutteligt blev der forslået tiltag til landsbyferier i byen, hvor besøgende kan opleve den engagerede landsby og evt. modtage undervisning i foreningsliv.

BOLDERSLEVS POTENTIALER

Få de unge + nye borgere med til møder etc.
Aktivere de mange ildsjæle.
Cykelstier ud af byen.
Hovedvej/motorvej - nem transport til/fra.
Jernbane.
Intern infrastruktur handicapvenlig.
Reklame for byen - turisme.
Turistby - grusgrave, natur, kultur (Urneh., Hærvej), aktiviteter.
Udnyttelse af grusgravene.
Det åbne land.
Mange åbne pladser og grønne områder.
Ledige bygninger med potentialer i midtbyen.
Badesø i Markedsskoven.
Samlingspunkt v. Bodega - legeplads, grill, boldbane o.l.
Hjertet af Aabenraa Kommune.
Foran de andre landsbyer!
Indkomstniveau over middel.
Et godt, trygt og hyggeligt sted at være!
Indkøbsmuligheder.
Børneinstitutioner.
Smukke byhuse.
50 foreninger.
Fibernet til alle.
Alsidige byggegrunde.
Kultur - Markedsfest, Oktoberfest, Boldrock.
Erhverv - særligt Kohberg.

FREMTIDENS HISTORIE

”Fællesskabets by”

- Opsøge nye borgere, brug digitale medier, reklamér for byen udadtil, borgercafé, rampe/bro over jernbane.

”Mulighedernes by - plads til alle”

- Centerplads (grill, leg, hygge, fjern Bodega), smukt/landligt miljø, Stadionvej = stillevej, elek. infostande, fonde/folkeaktier.

”Den engagerede by”

- Ungeinddragelse, borgercafé med aktiviteter, nyttehaver, naturlige mødesteder, landsbyferie, undervisning i foreninger.

BORGERINDDRAGELSE

Sammenfatning

Bolderslevs borgere er engagerede iderige borgere! De tre workshops viser at der tænkes meget over hvordan deres by kan blive endnu bedre. Processen har også vist at de er i stand til at tænke større tanker om deres by, blot de bliver inspireret til det.

Workshop 1 med elevrådet viste at børnene generelt ikke er så gode til at gode til at bruge byens rum og funktioner. Det skyldes at der ikke er meget at give sig til i byen ud over fritidsaktiviteter gennem foreninger og klubber. De få aktiviteter som er i byen synes børnene til gengæld rigtig godt om, hvor rideskolen og klub aktiviteterne blev særligt fremhævet. Børnene synes generelt at Bolderslev kunne tage sig bedre ud. Flere af offentlige arealer og private ejendomme kunne godt forskønnes. Der blev også fremhævet de uudnyttede arealer i byen, som noget der ikke var godt.

Når det kom til ønsker for fremtiden var børnene rigtig gode til at komme med input. Fælles for mange af ønskerne bygger på fritidsaktiviteter der ikke er bundet op på foreninger, og set sted hvor børn og unge kan mødes mere uformelt.

Workshop 2 var en workshop der henvendte sig specielt til børnefamilierne. Der var deværre ikke så mange deltagere, men det åbnede til gengæld for mere kvalitative debatter hvor ideer og ønsker blev udspecificeret og snakket igennem.

Forældrene er enige i børnenes ønsker om flere aktiviteter for børn og unge. Det er dog vigtigt at aldersdifferenciere når der diskuteres aktiviteter såsom før skolealderen, skolealderen og ældre teenagere.

Sikkerheden for børnene er noget som forældrene er meget opmærksomme på, og mener kan blive bedre. Specielt de dårlige forhold for cyklister, der gør at forældrene flere steder ikke tør sende deres børn af sted alene. Dette gælder f.eks. de børn der går i skole i Tinglev hvor et stort ønske er en cykelsti dertil. Den offentlige trafik til og fra byen er heller ikke optimal.

Fællesskabet og de mange frivillige blev fremhævet som en positiv ting og der blev debatteret hvordan den kunne udbygges. En borger cafe som kunne øge fællesskabet var et bud.

Workshop 3 var en hyggelig hverdagsaften, hvor borgernes kreativitet var viste sig at være rigtig høj. Det blev særligt bemærket at selvom der blev arbejdet i grupper til de to temaworkshops, viste det sig at alle borde fik præsenteret nogenlunde de samme tanker og ideer, hvilket må betyde at det der blev fremhævet ikke var helt ved siden af.

Der er generel enighed i at der ligger et udviklingspotentiale i det fællesskab og sociale liv som byen borgere har med hinanden. Derudover er byens geografiske placering et potentiale, pga. dens tæthed til motorvejen og Aabenraa samt tæthed til naturen.

VISION

INDLEDNING

Borgerne i Bolderslev har bevist, at de både kan og vil udvikling i deres egen by. Deres egen fremtidsplan, etablering af stisystem, markedsskov med scene, bænkinventar rundt omkring i byen er alle eksempler på projekter, der er skabt på borgernes initiativ. Det er håbet med denne udviklingsplan, at den handlekraft skal viderebringes og endda forstærkes ved at lave en udviklingsplan, der henvender sig i lige så høj grad til borgerne som til kommunen. Det skal være en plan, der både løser byens åbenlyse udfordringer og skaber herlighed og merværdi for byens borgere. Borgerne skal kunne se sig selv i planen, som delvis er baseret på ønsker og ideer fra dem selv, men de skal også kunne se projekterne ført ud i livet på deres initiativ. Planen skal derfor både være visionær og inspirere til nye måder at tænke Bolderslev på, men samtidig indeholde projekter der realiserbare for borgerne og økonomisk overkommelige. Visionen for fremtidens Bolderslev er derfor:

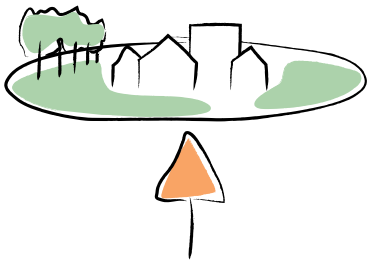

BOTTOM UP
UDVIKLING

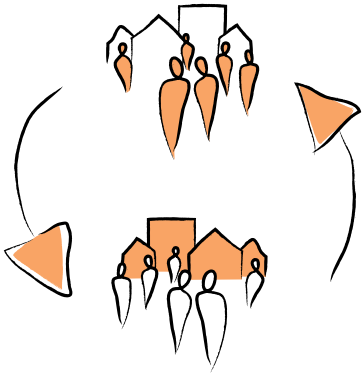

VISION

RAMMEN OM DET GODE HVERDAGSLIV

I Bolderslev foregår det gode hverdagsliv med de traditionelle herligheder, som en landsby har. Basisfunktioner såsom skole, børnepasning, købmand og fritidstilbud samt nærheden til naturen og landskabet er det gode fundament og rammen, der får familielivet til at fungere i dagligdagen. Bolderslev skal danne ramme for landsbylivet, hvor alle kender alle, og hvor de daglige uformelle såvel som formelle møder kan finde sted.

FÆLLESSKABET OG DETS POTENTIALER

Bolderslev skal være et eksempel på fremtidens landsby, hvor de stedbundne potentialer er katalysatorer for udviklingen. Det er den sociale kapital og det lokale engagement som skal gøre Bolderslev til en mere attraktiv leveby. Visionen er at den eksisterende handlekraft skal udnyttes hvor udviklingen skabes nedefra og op, med kommunen som facilitator. Bolderslev skal være en by med gode rammer for det sociale liv, fællesskaber og aktiviteter i by, natur og landskab på tværs af jernbanen. Byen skal med dens stærke sociale kapital profilere sig tydeligt i forhold til konkurrerende bosætningsmuligheder i kommunen.

DE GRØNNE HÆNGSLER OG MØDESTEDER

Jernbanen og de hengemte grønne arealer langs voldene skærer sig gennem byen og deler den i to, men de grønne områderne op ad jernbanen har potentiale for at samle byen. Ligesom et hængsel på en konstruktion forbinder to dele og sørger for at de er sammenhængende, skal de grønne arealer med stiforbindelse på tværs af jernbanen være de to bydeles hængsel der sikrer større bevægelighed og sammenhængskraft. Arealernes grønne og rekreative potentitaler skal aktiveres og samtidig give mulighed for de uformelle møder. Byens øvrige grønne områder skal åbnes yderligere op så de i dagligdagen virker som en værdi for hele byen. Yderligere styrkes deres funktioner og gøres mere attraktive at anvende for alle byens borgere. Bolderslev nye og forstærkede grønne områder skal være byens mødesteder, hvor der bliver gået tur, ”hængt ud”, luftet hund, skudt genvej, dyrket sport og aktiviteter i alle aldre.

STRATEGI

Visionen er båret af fire primære strategier, der i alt indeholder 16 forslag til konkrete initiativer, som det foreslås at iværksætte.

”ÅBN BOLDERSLEV”

Den første strategi beskriver, hvordan der skabes mere synlighed om byens eksistens i flere skalaer - Bolderslev skal have en mere synlig rolle og stærkere identitet i folks bevidsthed.

Derudover skal strategien hjælpe med at synliggøre de herligheder, som allerede findes i byen ved at åbne dem og gøre dem mere tilgængelige for både borgerne og forbipasserende. Byen skal med andre ord gøre mere opmærksom på sig selv og dens herligheder - både internt i byen og udadtil.

”BEDRE INTERNE FORBINDELSER”

Strategien ”interne forbindelser” beskriver, hvordan mobiliteten og de interne sammenhænge i byen forbedres. Set i lyset af tidligere tiders planlægning samt jernbanens gennemskæring af byen, skal strategien gøre barrieren, der i høj grad deler byen i to, mindre - både fysisk og mentalt.

Strategien skal ydermere gøre det lettere at navigere rundt i byen samt skabe et klarere hierarki i byens interne infrastruktur.

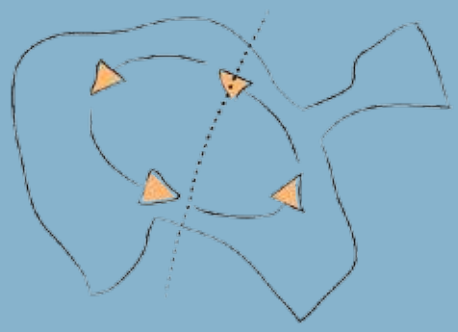

”SKAB MØDESTEDER”

Den tredje strategi skal sikre, at flere af byens rum og grønne arealer gøres til reelle steder, hvor møder mellem borgerne kan ske. Strategiens hovedmål er en skabelse af nye byrum med programmer, der opfordrer til både de formelle men i høj grad også de uformelle møder.

Samtidig skal de allerede eksisterende mødesteder forstærkes og fungere i sammenhæng med de nye mødesteder i byen.

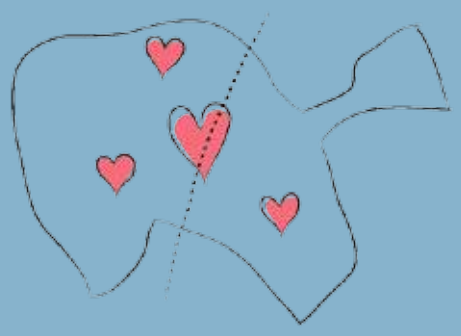

”MERE NATURVÆRDI”

Fjerde og sidste strategi har fokus på at bringe mere naturværdi ind i Bolderslev. Som nævnt har byen visuelle marklandskaber til alle side, mens mulighederne for at interagere med naturen er få.

Derfor skal denne strategi udnytte byens grønne arealer, understrege deres individuelle naturværdier samt gøre det naturligt for borgerne at inddrage og opleve naturen i deres daglige færden - naturen skal være et identitetsskabende element i Bolderslev.

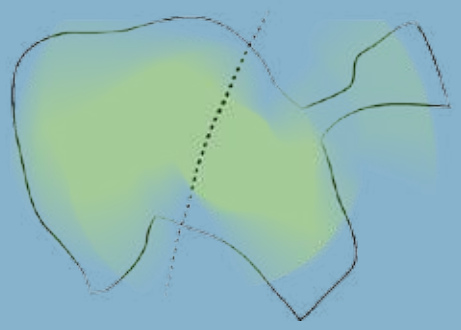

De fire strategier konkretiseres yderligere i initiativer og vil i fællesskab danne grundlaget for de fysiske tiltag i designet.

INITIATIVER

Åbn Bolderslev

SYNLIGHED FRA VEJENE

Strategiske åbninger i bælterne af træer langs især omfartsvejen skal eksponere Bolderslev for forbipasserende trafikanter, der i dag ikke bliver gjort opmærksomme på byens tilstedeværelse.

BYENS INDGANGE

En indgang til en by er som en hoveddør. Det er der, man bydes velkommen og skaber sine første indtryk af stedet. Tydelige og identitetsskabende indgange skal byde borgerne og besøgende velkommen til byen og skabe et tydeligt og positivt indtryk.

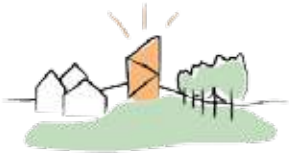

SYNLIG ARKITEKTUR

En arkitektur, der er tydelig, selv på afstand, skal skabe interesse og vække nysgerrighed både inde i byen men også for de forbipasserende trafikanter. Disse arkitektoniske elementer skal både være funktionelle og være af brandingmæssig værdi.

CYKELSTIER

Bolderslev er geografisk en interessant by med dens nærhed til de større byer Tinglev og Aabenraa - en afstand, der sagtens kan klares på cykel. Derfor skal byens cykelforhold styrkes og kobles på kommunens stiplan, der foreslår cykelstier til disse byer.

INITIATIVER

Bedre interne forbindelser

PÅ TVÆRS AF JERNBANEN

Jernbanen, der gennemskærer byen, er en stor udfordring for byens sammenhæng, tilgængelighed og identitet. Flere og bedre forbindelser på tværs skal hjælpe med at nedbryde både den fysiske og den mentale barriere, som jernbanen udgør.

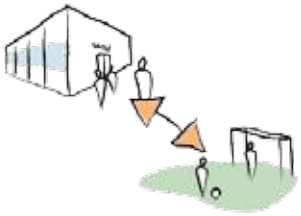

MELLEM BYENS FUNKTIONER

Der skal skabes bedre interne forbindelser mellem byens funktioner og herligheder, og gøres nemmere at bevæge sig rundt i byen, især for cyklende og gående. Disse forbindelser skal ydermere hjælpe med at skabe en stærkere sammenhængskraft i byen.

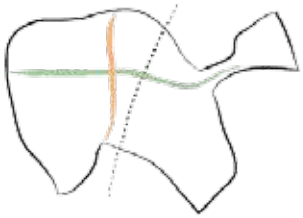

GENSKAB BYENS HOVEDAKSER

Identiteten af byens to gamle hovedakser skal styrkes og fremhæve landsbystemningen. Her ligger de fleste af byens historiske huse, som er med til at tydeliggøre og forstærke status som hovedgader. Endvidere skal Bolderslevs mødesteder skal kobles op på hovedakserne.

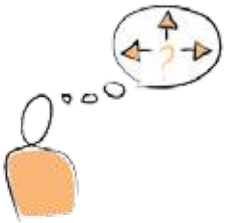

FORBEDRET MENTAL NAVIGATION

Bolderslevs gamle infrastrukturelle overskuelighed er med tiden forsvundet, hvilket i dag gør det svært at navigere i byen. En identitetsmæssig styrkelse af byens tidligere hovedgader samt bedre interne forbindelser skal skabe en øget overskuelighed og hierarki i byens infrastruktur.

INITIATIVER

Skab mødesteder

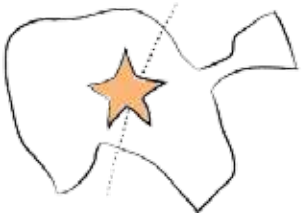

EN NY BYMIDTE

Det gamle centrum i Bolderslev har efter jernbanens lukning og den øvrige udvikling mistet sin styrke og identitet. Det gamle centrum og friarealerne omkring skal omdannes til en ny bymidte med nye aktiviteter, både indendørs og udendørs, og være det naturlige mødested for byens borgere.

UFORMELLE MØDESTEDER

Byens byrum i dag er formelle og monofunktionelle. Både de eksisterende og nye byrum i byen skal i højere grad invitere til ophold og uformelle møder, ligesom de skal gøres mere anvendelige, tilgængelige og indbydende for alle byens borgere.

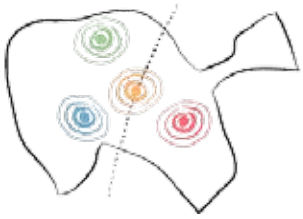

FORSTÆRK EKSISTERENDE ZONER

Bolderslev har flere programmerede grønne arealer med hver deres kvaliteter og styrker. Det er i høj grad i disse zoner, at borgerne mødes i hverdagen, hvorfor der fokuseres på at koncentrere, optimere og udvikle de enkelte områders kvaliteter og potentialer yderligere.

MØDESTEDER FOR BØRN & UNGE

Bolderslev børn og unge efterspørger rum i byen, hvor de kan mødes og ”hænge ud” efter skole. Der skal skabes rum for ophold og aktiviteter, som de unge kan mødes omkring. Dette skal yderligere forstærke byens nuværende styrker som familieby.

INITIATIVER

Mere naturværdi

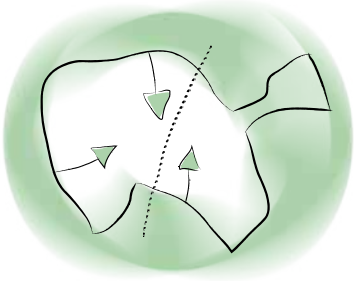

NATUREN IND I BYEN

Med størstedelen af de nuværende naturoplevelser værende af visuel karakter og placeret hele vejen omkring Bolderslev, ligger der et stort potentiale i at bringe naturen ind i byen og lade den være et rekreativt, sanseligt og identitetsskabende element.

NATUREN SOM BINDELED

Ved at anvende naturen og naturelementer som træer og anden beplantning aktivt som sammenbindende, guidende og identitetsskabende elementer i byen, skal naturen være med til at skabe forbindelser og sammenhængskraft i byen.

TILGÆNGELIG NATUR

Tilgængeligheden i forbindelse med byens grønne og rekreative områder skal forstærkes og synliggøres, så byens grønne arealer bliver en integreret del af det interne flow og borgernes daglige færden.

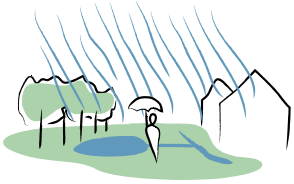

INDTÆNK KLIMAUDFORDRINGER

Med fremtidens mulige klimaudfordringer for øje er dette en vigtig faktor at indtænke i udviklingen af Bolderslev som en fremtidssikret landsby. Behov og strategier for håndtering af regnvand bør derfor indtænkes i udviklingen af de forskellige byrum i byen.

FOKUSOMRÅDER

Udviklingsinitiativerne tager udgangspunkt i allerede kommunalt ejede arealer, sådan at økonomiske midler til opkøb af arealer minimeres og gør forslagene i denne plan lettere at realisere. Der fokuseres på at udnytte de frie ubrugte arealer langs jernbanen og det tilhørende skovareal samt det hengemte areal øst for banen i midtbyen. Derudover er størstedelen af centerpladsen bag købmanden også kommunalt ejet. Disse arealer danner et sammenhængende område med store potentialer.

Derudover fokuseres der på allerede eksisterende offentlige arealer, som enten har udviklingspotentialer eller har styrker som kan fremhæves skabe en større værdi for byens borgere.

I den nordlige del af byen ligger markedsskoven, der er meget markant i sit udtryk med de mange rumskabelser dannet af træerne. Området bliver i da primært brugt til events og sportsaktiviteter.

Stadionområdet ved idrætscenteret er et stort grønt område hvor de omkringliggende træer har fået lov at vokse sig store og tætte og skabe læ til sportarealerne. Udover fodboldstation med atletikbane, består området af træningsbaner samt to baner til Tennis. Området synes derfor monofunktionel.

Ved skolen er der grønne arealer som eleverne i alle aldre bruger i deres frikvarter. Det er også et område der bliver brugt udenfor skoletid til at spille fodbold på. Asylcenterets beboere bruger også området til aktiviteter. De mange træer skaber læ og deler området op i flere rum, sammen med den anlagte sti som bryder igennem i en lige strækning.

De grønne områder bindes sammen af de to gamle hovedgader, som var vejen til henholdsvis Aabenraa og Tinglev og danner to perpendikulære akser med midtpunkt ved det gamle centrum. Der er stadigvæk spor af hovedgade karakter, men de har mistet noget af deres kraft og medvirker ikke til et større hierarki i vejnettet.

Fokusområder med temaer

DESIGN

Analyserne, borgerinddragelsen og visionen har dannet grundlaget for designet af de fysiske tiltag og den fremtidige udvikling i Bolderslev, som alle præsenteres i dette kapitel.

Designafsnittet organiseres ud fra udviklingsplanens fokusområder startende med bymidten, hvor henholdsvis Byhaven, Byskoven og Fælleden præsenteres. Herefter følger præsentationen af de tre øvrige fokusområder; skolen, stadion og Markedsskoven, der alle, ligesom bymidten, præsenteres ud fra planens strategier og visioner.

Slutteligt gennemgås designets forskellige infrastrukturelle tiltag med fokus på blandt andet cykelforhold og forbindelser i byen, inden en initierende realiseringstidsplan afslutter kapitlet.

MARKEDSSKOVEN
BYHAVEN
BYSKOVEN
STADION

Helhedsplan - 1:5000

Bymiljøen - 1:2000

BYMIDTEN

Bolderslevs nye hjerte

Frugtlund

Byhaven

Fælleden

Byskoven

Bolderslev har i mange år haft sit centrale midtpunkt ved jernbaneoverskæringen, hvor byen i løbet af årene er vokset ud fra. Det var et traditionelt centrum, hvor byens stationsbygning, handel og hotel gav liv og aktivitet i gaderne. I dag er forretningerne, hotellet og stationen lukket hvor kun købmanden holder stand endnu. Hvor var det bare bedre i gamle dage!

Ideen er at skabe et nyt centrum i Bolderslev, som igen kan danne ramme om liv og de tilfældige møder. Men hvor livet i det gamle centrum var dannet omkring byens butikker og erhverv, er Bolderslevs nye bymidte et centrum på en ny måde. I den ny bymidte kan man ikke bare handle; her kan man også gå en tur i Byskoven eller på Fælleden, tage en slapper på en bænk i Byhaven, opleve legende børn på multibanen, slå genvej på vej til idrætscenteret, vente på bussen eller plukke lidt frugt fra frugttræerne på frugtlunden. Bolderslevs nye bymidte er derfor ikke dannet af bygninger og deres funktioner, men derimod af oplevelser. Det er Bolderslevs nye hjerte!

BYMIDTEN

Initiativer

ÅBNINGER OG INDGANGE

Bymidten gennemgår en omfattende bearbejdning i forhold til tilgængelighed. Byhaven bliver et åbent shared space areal. Byskoven gøres tilgængelig mod Jernbanesvinget i nord og Brogade i syd, mens den nye centrale cykel- og fodgængerbro åbner områder på tværs. Fælleden åbnes med indgange mod henholdsvis viadukten og Søndergade.

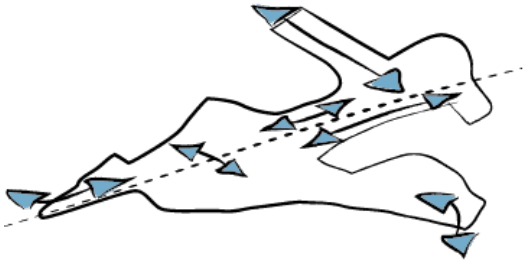

INTERNE FORBINDELSER

Som nævnt bliver Byhaven en samlet shared space forbindelse, mens denne forbindes til Brogade og hallen gennem Byskovens stier. Fra Byskoven forbindes yderligere ud til Stadionvej, mens broen bliver byens nye forbindende hængsel forbindende til Fælleden og den østlige by. Fælledens rekreative stier forbinder broen med de ovennævnte indgange.

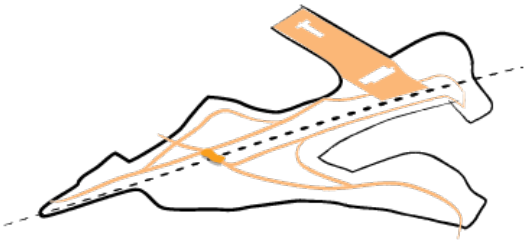

MØDESTEDER & AKTIVITETER

Byhaven og Kultur- og aktivitetshuset bliver byens nye hjerte med aktiviteter og ophold både inde og ude. Derudover skabes et nyt mødested for børn og unge ved multibanen ved skoven. Funktioner som BMX-bane, skovleg og rekreativt ophold definerer Byskoven, mens et klatretårn/svævebane på Fælleden bliver et tydeligt visuelt vartegn for byen.

GRØN BEARBEJDNING

Bymidten består af yderst varierede naturoplevelser, hvor Byhaven og frugtlunden repræsenterer det stringente og anlagte landskab. Byskovens og Fælledens volde mod jernbanen udnyttes og bearbejdes med henblik på at føre op til broen. Yderligere forhøjninger og lavninger (tørbassiner) skaber sammen med høj bevoksning oplevelsen af et areal på naturens præmisser.

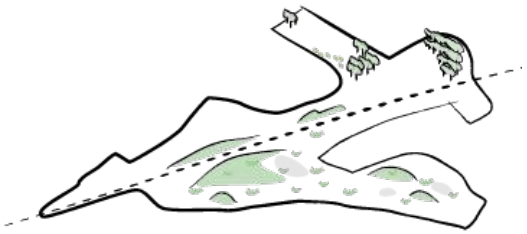

BYMIDTEN

Byhaven

Der har været store tanker for området mellem købmanden og den gamle bank igennem tiderne. Området hedder sågar i foldemunde "centerpladsen", men navnet lyver en smule, for der er desværre ikke meget center over den tomme plads. Banken og den tomme plads fortjener dog nyt liv og byens borgere kan selv hjælpe til. Bankbygningen er oplagt til det som borgerne efterspørger, nemlig en ny borgercafe i form af et Kultur & Aktivitetscenter med tilhørende have. Kultur & Aktivitetscentret kan danne ramme for mange aktiviteter, formelle som uformelle. Det kan danne ramme om alt fra byens mange foreninger, kulturarrangementer, fællesspisning, læring & undervisning, events, banko, grillaftener eller bare som frirum til at slappe og drikke en kop kaffe. Ideerne er mange og det skal være op til borgerne selv at definere hvad de vil have i deres eget Kultur & Aktivitetscenter. Tanken er at det skal være borgerdrevet og hovedsageligt drives på frivillig basis; et projekt som alle byens borgere kan være fælles om!

Tilhørende centeret er Byhaven som skal virke som en forlængelse af det indendørs rum. Den gamle lukkede bodega ligger uhensigtsmæssigt og foreslås nedrevet sådan at der kan skabes et sammenhængende rum med købmanden i den anden ende. Der er nyttebede som kan bruges til madlavning, pavilloner til grill og udendørsspisning, bænke til at slappe af i solen eller dyppe tæerne i vandspejlet.

Perforerede pavilioner i cortenstål

Kultur & Aktivitetscenter

Træbjælker som sidde- og aktivitetselementer

Højbede og bænke i cortenstål

Byhaven - 1:1000

BYMIDTEN

Byskoven og Fælleden

Bolderslev fortjener en central bypark med forskellige naturoplevelser. Der foreslås at åbne det, i dag, hengemte friareal lige øst for jernbanen som tilhører kommunen og give adgang for byens borgere. Området er i dag afgrænset af de omkringliggende huse på Søndergade og Hovedgaden samt jernbanen og støjvoldene. Der tages udgangspunkt i områdets eng karakter og igennem dette skabes et "fælled"-areal, som er kendetegnet ved vild og udyrket beplantning, der samtidig skal invitere til at lege og gå på opdagelse i. Jernbanens voldanlæg udnyttes terrænmæssigt til en broføring for cyklende og gående over jernbanen. Voldanlægget udnyttes yderligere ved en højtravende klatrevæg samt svævebane, der samtidig skaber synlighed og opmærksomhed fra Hovedvejen. Det er Fælleden!

På den anden side af cykel og gangbroen åbnes der op for skovarealet vest for jernbanen. Et stisystem skaber forbindelser til både idrætscenteret og mod købmanden. Der ryddes ud i den tætte bevoksning, skabes lysninger der skal give plads børneaktiviteter som Skovlegeplads og BMX bane.

Ved skovens slutning mod købmanden foreslås en ny multibane der skal danne ramme om et mødested for byens børn og unge. Multibanen og dens aktiviteter og pavillon skal opfordrer til aktiviteter og til bare at "hænge ud" efter skole og hygge med vennerne.

Børn og unge mødested med multibane og aktiviteter

BMX-bane i Byskoven

Cykel- og gangbro over jernbanen (cortenstål)

Markant klatretårn og svævebane på Fælleden

Byskoven og Fælleden - 1:1000

Skala 1:2000

SKOLEN

Aktiverende og legende landskab

Asfaltbakker til skate og leg

Aktivitetslommer langs hovedstien

Aktiverende bakkelandskab

Slåede græsstier

Ved skolen er det grønne område, som i dag mest af alt bliver brugt af skolens børn i frikvarteret og til at spille bold efter skole. Der foreslås at skabe et område som i højere grad henvender sig til både eleverne på skolen samt byens borgere.

Der foreslås et større udbud af aktiviteter med leg og bevægelse som tema. De ensartede grønne græsplaner får vildt græs med løbebaner på kryds og tværs der opfordrer til leg og aktiviteter sammen med det bakkede landskab. Her kan der leges gemmeleg i det vilde græs eller spilles bold på græsbanerne.

Langs hele området bryder den nuværende skolesti igennem med sit lange lige forløb. Stien aktiveres ved at etablere ”forhindringer” undervejs, dvs. aktiviteter som kan anvendes mens man går tur eller motionere langs stien.

SKOLEN

Initiativer

ÅBNINGER OG INDGANGE

Den nordlige indgang til skoleområdet tydeliggøres og åbnes ved at danne en samlet farvet areal i belægningen på vej, fortov og sti. Derudover skabes der nye indgangsåbninger gennem træerne mod syd i forbindelse med stinettet på Urnehovedvej, mens fortovet på Gl. Søndergade åbnes ind imod området.

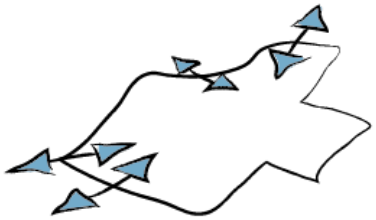

INTERNE FORBINDELSER

Den eksisterende hovedsti gennem området forstærkes i dens karakter og gøres til mere end blot en sti ved hjælp af tilknyttede aktiviteter og bemaling. Herudover defineres en række primære flows i området, som defineres som slåede stier i græsset. Hvor disse møder hårde underlag bliver de bemalet herpå, så der skabes en tydelig helhed.

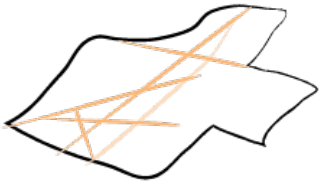

MØDESTEDER & AKTIVITETER

Områdets hovedsti aktiveres med farvede "lommer" indeholdende aktivitetsredskaber og opholdsarealer. I den sydlige ende skabes et aktiverende bakkelandskab med indbyggede trampoliner. Skolegården tilføres asfaltbump og bemaling til eksempelvis skate og leg, mens eksisterende aktiviteter opgraderes med simple virkemidler som bemaling.

GRØN BEARBEJDNING

Skoleområdet bliver i høj grad defineret af dens grønne karakter, hvor højt græs præger området, mens de slåede arealer definerer flows og rum. Hermed skabes en mere interessant naturoplevelse for børnene, hvilket i høj grad underbygges med det legende og aktiverende bakkelandskab, der giver området yderligere karakter.

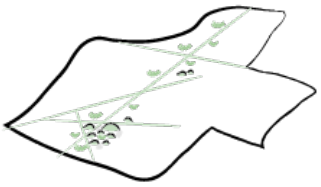

Stadion - 1:2000

STADION

Utraditionel bemaling på løbebaner

Opholds-, grill- og hyggeareal

Græsvolde som tilskuertribune

Nedsænket boldbane som klimaløsning

Idrætscenteret er i dag rammen om fritids- og sportsaktiviteter heriblandt byens fodboldklub. Der er både indendørs hal, stadion med atletikbane, tennisbaner og træningsbaner. Det er også her at byens borgere har skabt et udendørs fitness område og udgangspunkt for "De grønne sløjfer"; et netværk af stier som bruges til at motionere og gå ture langs.

De store græsarealer bruges i dag kun til træning og kampe og virker slidt og monofunktionel. Det foreslås at åbne op for området med stier langs banerne, og invitere byens borgere til at komme forbi og se når der spilles kamp eller trænes. Områdets åbne karakter brydes ned i mindre og dermed mere overskuelige rum med levende hegn. Langs disse etableres græsvold, der er beregnet som tilskuerpladser og underbygge invitationen til at komme og se på.

Området er beliggende i et stort lavningsområde, som skader banen via oversvømmelser ved store regnmængder. Dette afhjælpes ved at etablere en lavt liggende bane under terræn, som skal aflede vandet fra de omkringliggende boldbaner. Den overskydende jord bruges til græsvoldene.

Belægningen på atletikbanen får ny belægning eller repareres og bemales, der skal invitere til mere motion og bevægelse.

STADION

Initiativer

ÅBNINGER OG INDGANGE

Åbningerne i hver ende af den eksisterende sti langs omfartsvejen åbnes og tydeliggøres yderligere, så de fremstår mere imødekommende. Derudover åbnes op imod Brogade, hvor den nye stiforbindelse gennem bymidten udmunder. Endelig åbnes der strategisk i træerne mod vejen, så der gives visuelt indblik til området fra vejen.

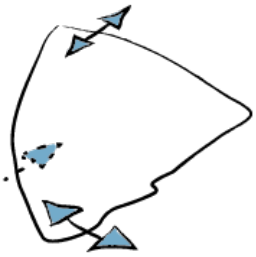

INTERNE FORBINDELSER

De tydeliggjorte åbninger styrker den eksisterende forbindelse, som yderligere åbnes mod Brogade. Langs stien skabes flere åbne forbindelser til sportsområdet, så stien interagere mere hermed. En ny sti anlægges fra parkeringspladsen til den eksisterende sti, hvilket binder området op på byens uformelle forbindelser og definerer en klar struktur i området.

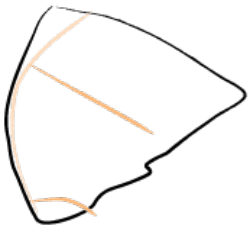

MØDESTEDER & AKTIVITETER

Det aktive område tilføres to nye aktiviteter med en sandbane til forskellige spil og en bemalet street-bane på det eksisterende asfaltareal. Tilskuerfaciliteterne forbedres med tribunevolde rundt om stadion, mens der ved indgangen hertil skabes et stenmelsbelagt opholdsareal med borde, bænke og grill, der indbyder til uformel brug af området.

GRØN BEARBEJDNING

Græsvoldene rundt om stadion er, ud over at facilitere tilskuerne, med til at bryde områdets plane og åbne karakter. Denne brydes yderligere ved en nedsænkning af den mindste boldbane, der vil virke som tørbassin og ved kraftig regn forhindre, at hele arealet oversvømmes samtidig. Endelig tilføres nye rækker af træer for at definere rummene tydeligere.

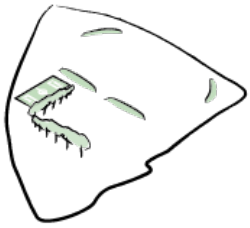

5

Markedsskovej 1:2000

MARKEDSSKOVEN

Overløbsgrøfte mellem søer

Træbroer over grøfte

Amfi-græsbakke

Stenmelsstier - evt. med cortenstålskant

Markedsskoven er en sjov skov! Udefra ser den ikke ud af meget, men det meget markante udtryk med de mange rumskabelser dannet af træerne er en oplevelse i sig selv. Områdets mere åbne områder er i dag beregnet til større events som når Bolderslev holder Open Air festival, ringridning eller andre aktiviteter på deres udendørs scene. Denne kvalitet forstærkes gennem terrænskabt amfiscene.

Området er et lavningsområde med oversvømmes ved større regnmængder. Det naturbeskyttede mosearealer er derfor oversvømmet flere gange om året. Der foreslås en udvidelse af mosen med overløbsgrøfter som kan tage sig af regnvandet og sikrer en bedre nedsivning. Et nyt stisystem føres igennem mosearealet trædæk som invitere til ophold. Her kan man få et afbræk på gåturen og dyppe tæerne i vandet.

MARKEDSSKOVEN

Initiativer

ÅBNINGER OG INDGANGE

Markedsskoven åbnes yderligere op i forhold til dag med en indgang tæt ved det tidligere busstoppested samt en adgangsvej mod ringvejen. Derudover skabes der en åbning i træraekken mod ringvejen, der giver de forbikørende et visuelt view til området.

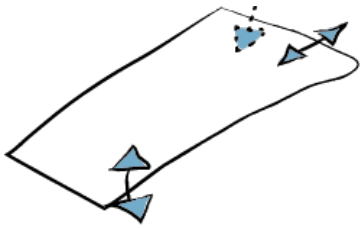

INTERNE FORBINDELSER

Et nyt stiforløb startende ved den nye åbning ved busstoppestedet fører folk naturligt fra bymidten og ind i Markedsskoven. Stien krydser den eksisterende sti ved søerne og ender ved ringvejen, hvor den forbinder til Perbølvej og potentielt integreres i byens motionsruter.

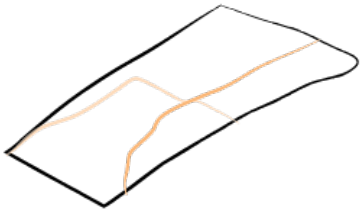

MØDESTEDER & AKTIVITETER

Områdets kvaliteter i forhold til events og lignende styrkes ved at skabe et optimeret område for gæsterne til disse events i forbindelse med den eksisterende scene. Ved søerne og stierne herved skabes to hævede trædæk med borde og bænke, hvor byens borgere kan mødes i direkte kontakt med det naturskønne areal.

GRØN BEARBEJDNING

Eventarealet optimeres med en amfi-græsbakke, der også giver en ekstra landskabelig dimension til oplevelsen på disc golf banen. Et træbælte bag scenen definerer området tydeligere. Ved den eksisterende sø dannes en ny sø, som internt forbindes via overløbsrender i græsset. Dette øger både arealets forsvar mod kraftigt regnvejr, samt styrker områdets rekreative værdier.

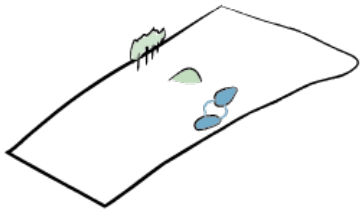

INFRASTRUKTUR

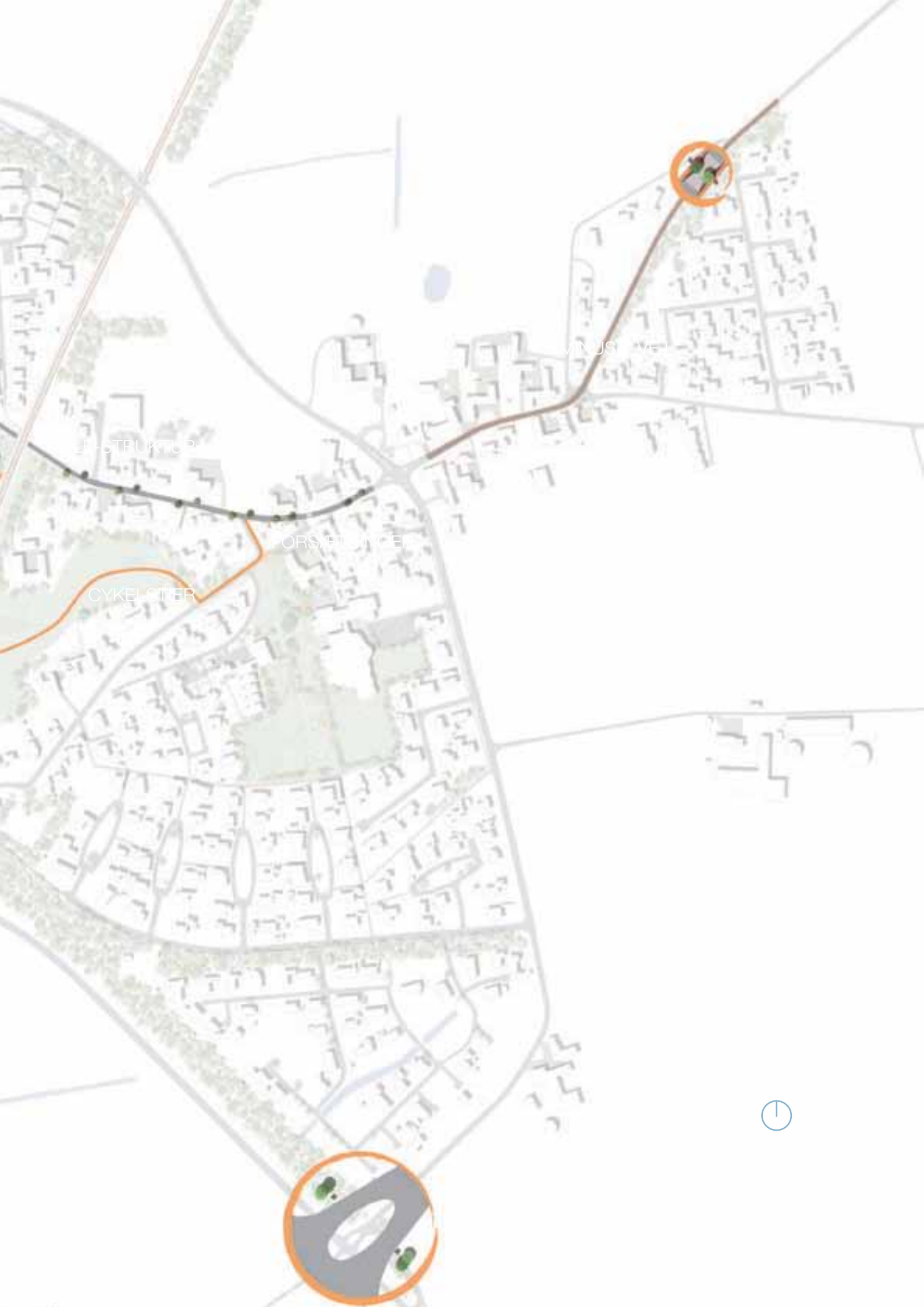
VINUSLOVEN
CYKELSTIER

De infrastrukturelle løsninger skal ses som en sammenfatning af designstrategierne, ønsker ideer fra borgerinddragelsen samt kommunens infrastrukturelle fremtidsplaner.

HOVEDAKSER

Trafiksanering rummer trafiksikkerhed og forskønnelsesinitiativer på de to hovedakser Stadionvej og den gamle hovedgade (se afsnit om serial vision).

Den gamle hovedgade der gik gennem byen i længderetningen i gamle dage og virkede som byens nerve har over årene mistet sin styrke og senest lukningen af jernbaneoverskæringen. Det medvirker også til en mindre infrastrukturel overskuelighed. Den nye plan for de tre veje der i dag udgør den gamle hovedgade (Æ Stajsvej, Østergade og Bolderslev Hovedgade) er en større sammenhæng gennem beplantning. Derudover skal strækningen gøres mere sikker for cyklister, især langs Æ Stajsvej der betegnes som en trafikfarlig skolevej samt koble sig på kommunens stiplan om en cykelsti langs Æ Stajsvej efter bygrænsen.

Stadionvej er ligeledes en vigtig akse i nord/syd retningen der ønskes forstærket samtidig med at der etableres hastighedsdæmpende foranstaltninger. Løsningen er en forsætninger af samme type som på den gamle hovedgade og skal give oplevelsen af en alléstruktur langs stadionvej og samtidig sikrer en større overordnet sammenhæng på tværs af jernbanen.

Forsætning, principsnit - 1:200

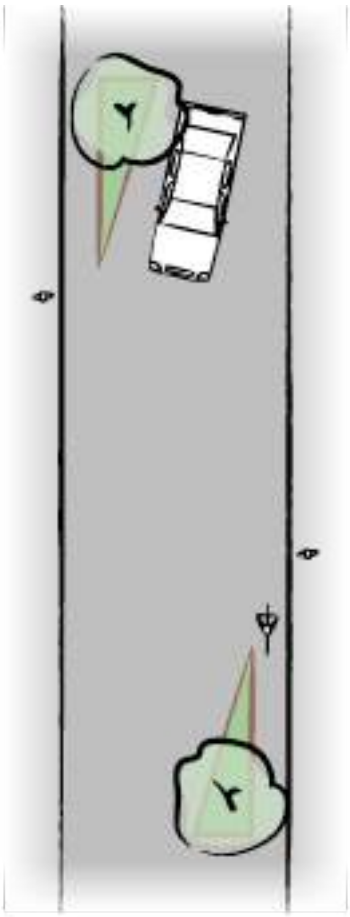

Forsætning, principplan - 1:200

FORSÆTNINGER

Der etableres forsætninger langs strækningen og skabes en 40 km/t zone på strækningen. I forbindelse med hver forsætning plantes træer og bundbeplantning og skaber en samlende grønnere udtryk. Forsætningerne er placeret efter vejdirektoratets anvisninger om fartdæmpere. [Vejdirektoratet1, 2013: s. 16 & 23]

2 MINUS 1 VEJ

En 2 minus 1 vej er en visuel indsnævring med en stiplet bred kantbane i begge sider der danner et fælles kørespor i midten. Herved skal biltrafikanter i begge retninger "deles" om én kørebane, og placere sig midt på vejen når der ikke er modkørende trafik. Når der er modkørende trafik kan bilerne trække ud over de stiplede linjer og komme forbi hinanden. Denne type er en billigere løsning bedre trafiksikkerhed for cyklister, da den mest af alt kun kræver bemaling af asfalten. Strækningen med 2 minus 1 vej opfylder krav og specifikationer [vejdirektoratet2, 2013] jf. stækningens trafikbelastning. [Aabenraa4]

2 minus 1 vej, principsnit - 1:200

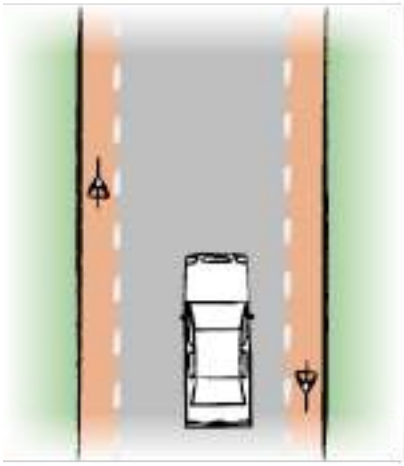

2 minus 1 vej, principplan - 1:200

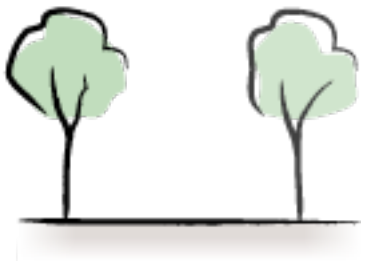

Shared space, principsnit - 1:200

Shared space, principplan - 1:200

SHARED SPACE

Denne løsning har en udover en udformningsmæssig kvalitet også trafikale fordele. Shared spaces er en indretning af et offentligt rum, hvor der ikke er reguleringer, eller kun meget få, samtidig med at rummet formes sådan at mange funktoner kan ske udover bare trafikafvikling. Færdsel foregår på de forskellige trafikanters betingelser. Ved Shared spaces skelnes mellem opholdsrum og trafikrum. Løsningen er især velegnet til torve og byens centerfunktioner. [Sønderborg Kommune, 2009: s. 48]

CYKELSTIER

Det skal være mere attraktivt og sikkert at cykle i Bolderslev! Derudover skal det være nemmere at komme på tværs af jernbanen. Derfor foreslås en cykel og gangbro på tværs af jernbanen. Cykel og gangbroen skal øge mobiliteten og forstærke forbindelsen mellem skolen og idrætscenteret. Det bliver på samme tid en genvej for gående og cyklister til købmanden, kultur & aktivitetscenteret og multibanen og vil medvirke til at nedbryde barrieren.

Cykel- og gangbro, visualisering

Det eksisterende terræn, der dannes langs jernbanen via de høje lydvolde, forhøjes sådan at der opnås nok frihøjde til at komme over jernbanen og nedkørslerne indarbejdes voldes skråning. Nedkørslernes stigning er på 5 % og gør det nemt for kørestolsbrugere og barnevogne at komme over.

Stisystemet består for hele byen af fin stenmel, der henvender sig til både gående og cyklende og er en mere økonomisk løsning.

BYPORTE

Det anbefales at etablere tydeligere byporte strategisk udvalgte steder ved Hellevad Bovvej, Æ Stajsvej, Bolderslev Skovvej, Tunnelvej og Stadionvej. Disse er alle færdselsårer der leder ind i byen. Byportene skal understøtte strategien om at åbne byen og skabe mere synlighed. De skal være tydelige i deres udtryk indikere en stærk identitet. Men skal med andre ord være klar over når man passerer eller kører ind i byen.

Byportene inkorporeres i et forsætningsanlæg der skal tage farten af trafikanterne, især på Æ Stajsvej. De andre steder er byportene delvist indarbejdet så det afstemmes med vejbredde og beplantning.

BUSSTOP

For at forstærke funktionerne og skabe mere liv omkring midtbyen, foreslås en flytning af regionalbussernes stoppested på Stadionvej til Jernbanesvinget ud for købmanden i Shared space området. Vejledning omkring etablering af busstop med venteplads er gennemgået og overholdes med denne løsning. [Vejdirektoratet, 2014]

Byporte, principsnit - 1:200

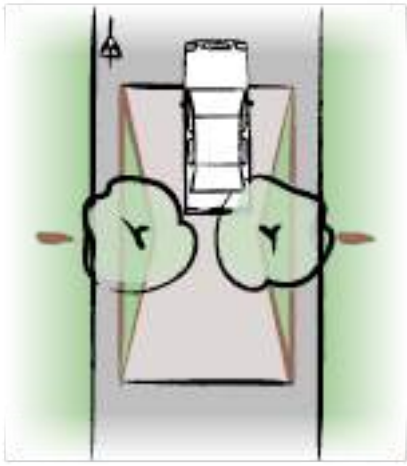

Byporte, principplan - 1:200

Byporte, visualisering

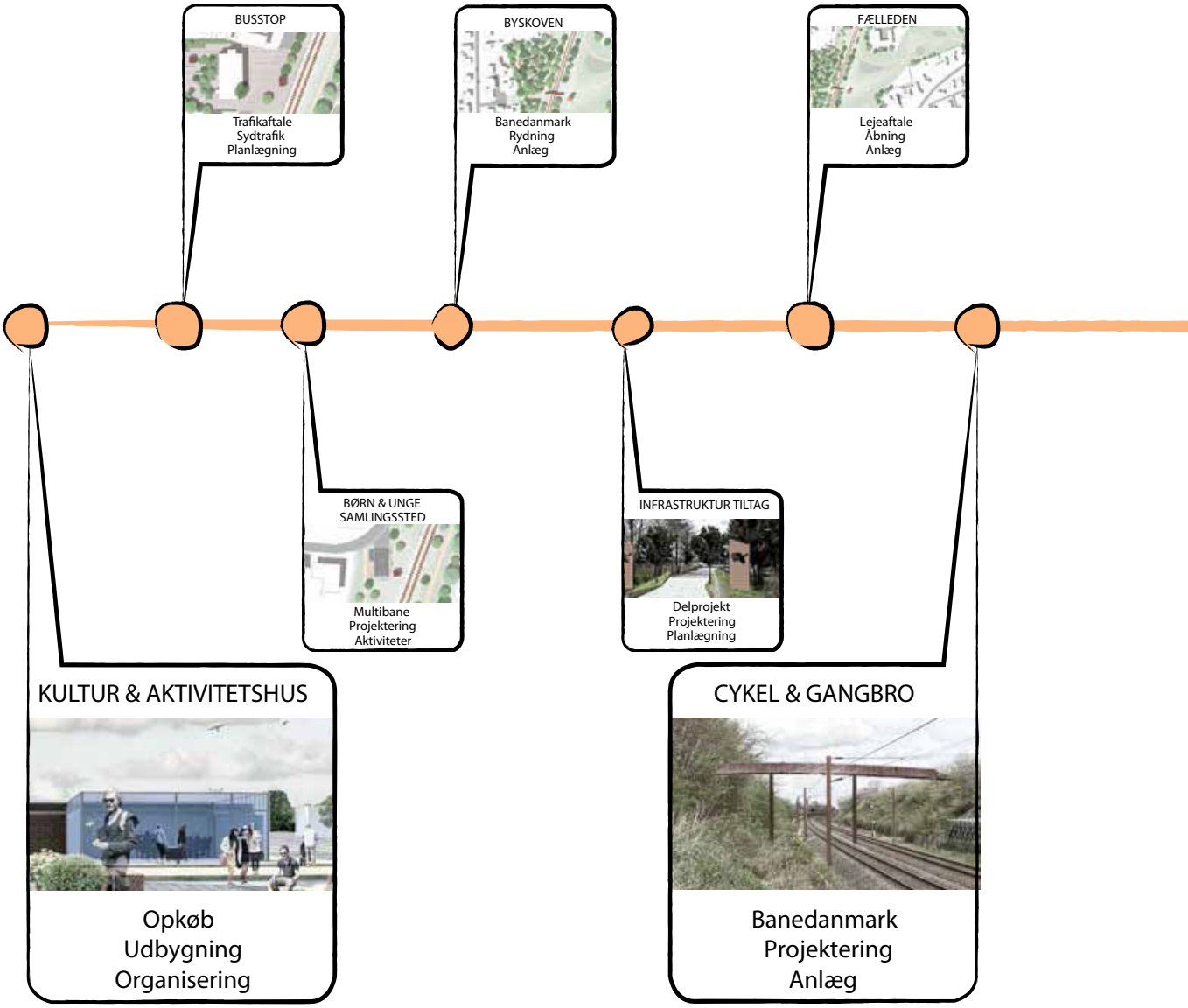

REALISERINGSPLAN

Alle forslag og initativer i denne plan foreslåes realiseret når der er rejst tilstrækkelige opbakning og midler til det. De fleste initiativer kan fungere uafhængigt af realisering af andre og dette forslag skal derfor kun ses som en forslag til de projekter som opnår størst værdi for byen, hvis de realiseres indenfor for en kortere tidsramme. Der er ikke angivet tidsramme da dette beror på et politisk skøn og borgernes egen handlekraft.

De største og økonomisk tunge projekter som Kultur & Aktivitetshuset, cykel- og gangbroen og Byhaven kræver ekstra mobilisering af kræfter og økonomi. Derfor kan der med fordel arbejdes med mindre udviklingsprojekter i mellemtiden.

Der foreslås at Kultur & Aktivitetshuset realiseres først, da denne kan være katalysator et større fællesskab og øget social kapital. Dermed kan huset

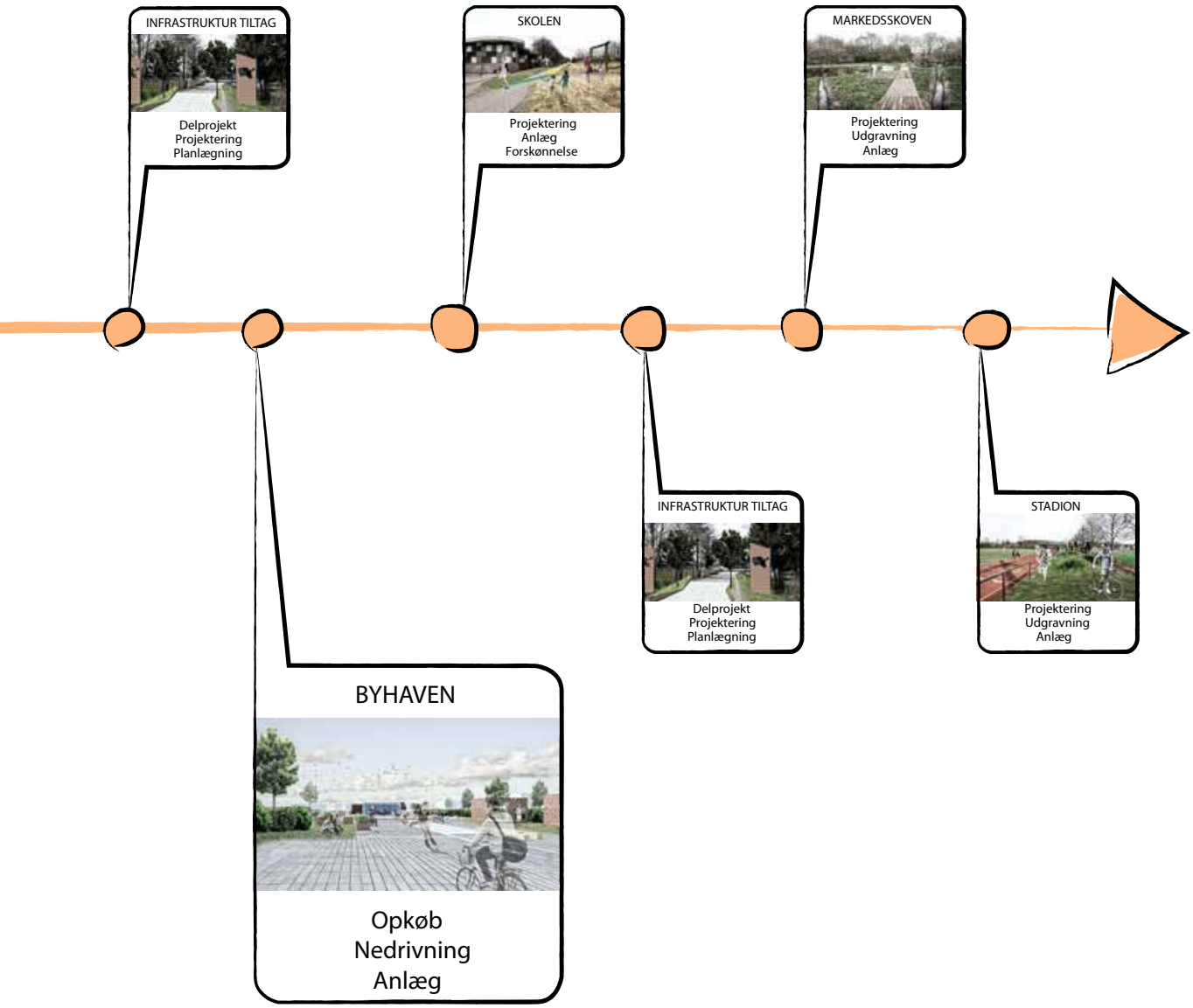

medføre at flere har lyst til at deltage i aktivt i byens udvikling og gøre det nemmere at mobilisere kræfter til realisering af nye projekter.

Planen for bymidten med byskoven og fælleden har størst værdi for byen hvis de bliver realiseret indenfor nogenlunde samme tidshorisont, sammen med broen der skal binde dem sammen og skabe bedre forbindelse på tværs.

FONDE

Nedenstående er en liste over mulige puljer/fonde, man kan søge i forbindelse med realisering af projekter fra landsbyplanen.

Der findes i dag en række fonde og puljer der bidrager med økonomiske midler til projektbaserede initiativer fra udviklingsplanen, og som Bolderslevs borgere og lokalråd kan overveje at søge.

LAG

De Lokale Aktionsgrupper har til formål at skabe attraktive vilkår og skabe arbejdspladser i landdistrikterne.

Der kan søges om midler til netværksetablering, kulturelle aktiviteter og faciliteter der kan danne ramme, forskønnelse af landsbyer f.eks. i form af bygningsrenovering, miljømæssige tiltag ved veje, projekter der kan forbedre den lokale natur- og kulturarv samt kultur- eller fritidsaktiviteter generelt.
Yderligere information: www. lag-syd.dk

FRILUFTSRÅDET

Friluftsrådet yder støtte via tips- & Lottopuljen til friluftslivet.
Der kan søges om materialer og udstyr til friluftsaktiviteter, faciliteter og udstyr, der øger befolkningens forståelse for naturen samt mulighed for friluftsaktiviteter, etablering af f.eks. overnatningshytter, lejrpladser, skibe, naturskoler, informationscentre og friluftsgårde etc.
Yderligere information: www. friluftsraadet.dk

LOKALE- OG ANLÆGSFONDEN

Lokale- og Anlægsfonden har til formål at udvikle og støtte byggeri inden for idræts, kultur- og fritidsområdet.

Der kan bl.a. søges om renovering af en spejderhytte, udbygning af et klubhus, fra oprettelsen af et lokalt samlingssted for skatere til store kultur-, musikhuse og idrætsanlæg. Det kan være idræt, børne- og ungdomsformål, teater, musik, film, dans, friluftsliv med mere. Ydermere findes en pulje til klublokaler og værestеder.
Yderligere information: www.loa-fonden.dk

MATAS MILJØFOND

Matas Miljøfond yder økonomisk støtte til buske og træer der plantes på børns legepladser, samt evt. fjernelse af asfalt til fordel for grønne miljøer. Børneinstitutioner kan søge om flytbare pavilloner (Flextents), der øger muligheden for, at børn kan være ude at lege i al slags vejr.
Yderligere information: www. matas.dk

NORDEA FONDEN

Nordea Fonden fokus er projekter der fremmer sundhed, motion, natur og kultur, og vægter aktiviteter af høj kvalitet og originalitet, som aktivt involverer mange mennesker. Der ydes støtte til projekter i alle størrelser og på såvel lokalt, regionalt og nationalt niveau.
Yderligere information og ansøgning: www. nordeafonden.dk

FONDEN REALDANIA

Realdania støtter bredt forskellige initiativer, som gør en positiv forskel og er med til at udvikle og forandre det byggede miljø i Danmark. Der arbejdes inden for tre fokusområder, byen, byggeriet og bygningsarven, og hvert år udpeges der herudover en række særlige indsatsområder.
Yderligere information: www.realdania.dk

TUBORGFONDEN

Tuborgfondens formål er støtte til projekter er samfundsgavnligt og særligt erhvervslivet. Fonden støtter store og små aktiviteter inden for alle dele af det danske samfund, lige fra kunst, kultur, sport, foreningsvirksomhed, uddannelse samt erhvervsrelateret forskning. Hvert andet år oprettes "Tuborgs Grønne Fond", der støtter aktiviteter der i bredeste forstand gør Danmark lidt "grønnere".
Yderligere information: www. tuborgfondet.dk

TRYGFONDEN

Trygfonden støtter både store og små projekter, der skal øge danskernes oplevelse af tryghed i hverdagen. Fonden har 11 fokusområder fordelt på hovedområderne sikkerhed, sundhed og trivsel.
Yderligere information: www.trygfonden.dk

Derudover kan hentes inspiration på www.tilskudsbasen.dk

LITTERATURLISTE

LITTERATUR

Realdania (2012) *Mulighedernes Land – Nye veje til udvikling i yderområder*. [online] tilgængelig fra: http://www.realdania.dk/samlet-projektliste/mulighedernes-land [Besøgt: 15.03.15]

Sønderborg Kommune (2009) *Virkemiddelkatalog*. [online] tilgængelig fra: http://sonderborgkommune.dk/sites/all/files/Forvaltninger/Teknik%20og%20Milj%F8/Dokumenter/veje-og-trafik/Doc.%209%20Virkemiddelkatalog-REDUCERET.pdf [Besøgt: 25.03.15]

Vejdirektoratet1 (2013) *Fartdæmpere, Håndbog*. [online] tilgængelig fra: http://vejregler.lovportaler.dk/ShowDoc.aspx?q=fartd%C3%A6mpere&adv=false&area=0&querytype=ALL&docId=vd-anlaeg-fart-daempere2013-full [Besøgt: 25.03.15]

Vejdirektoratet2 (2013) *2 Minus 1 vej, Erfaringsopsamling*. [online] tilgængelig fra: http://vejregler.lovportaler.dk/ShowDoc.aspx?q=%222+minus+1%22&adv=false&area=0&querytype=ALL&docId=vd-anlaeg-2minus1-full [Besøgt: 25.03.15]

Vejdirektoratet (2014) *Trafikterminaler, Håndbog*. [online] http://vejregler.lovportaler.dk/ShowDoc.aspx?schultzlink=vd-2014-0051#pkt5 [Besøgt: 25.03.15]

HJEMMESIDER

[Aabenraa1] http://www.publikationer.aabenraa.dk/aak/politikker/12/11/

[Aabenraa2] https://www.aabenraa.dk/media/704395/Landdistriktspolitik.pdf

[Aabenraa3] https://www.aabenraa.dk/media/372630/4337733E1.PDF

[Aabenraa4] https://www.aabenraa.dk/vores-kommune/kort-over-kommunen/kommunale-temakort/ [Alle temakort/trafik/trafiktælling]

[Bolderslevby1] http://www.bolderslevby.dk/index.php/nyheder/2014/145-valgfrihed-i-bornepasning-i-bolderslev

[Bolderslevby2] http://www.bolderslevby.dk/index.php/om/historie

[Sygehussønderjylland]: http://www.sygehussonderjylland.dk/wm389829

ILLUSTRATIONSLISTE

Ill. 1.1	Egen illustration
Ill. 6.1	Egen illustration
Ill. 7.1-7.2	Leveret af Aabenraa Kommune
Ill. 9.1	http://oooja.dk/2012/09/26/stedet-taeller/
Ill. 9.2	http://www.visitnordjylland.dk/sites/default/files/styles/galleries_ratio/public/asp/visitnordjylland/Turist/Feriesteder/Klitmoller/klitmoller-surf-camp.jpg?itok=1djM08LD
Ill. 9.3	http://livogland.dk/vidensbase/projekter/roedding-aeblets-by-salling
Ill. 10.1	Eget foto
Ill. 12.1-2	Egne fotos
Ill. 13.1	http://www.bolderslevby.dk/images/2014/bygnytibolderslev.png
Ill. 13.2	http://www.livogland.dk/sites/livogland.dk/files/styles/spaltebredde/public/billeder/projekter/ind2.jpg?itok=k1CrLgdh
Ill. 14.1-2	http://netgis.aabenraa.dk/NetGISRuntime/basis/index.jsp?custid=228&login=Pub&password=Pub
Ill. 15.1	http://www.danskestationer.dk/arkivet/bolderslev_station.php
Ill. 15.2-3	http://netgis.aabenraa.dk/NetGISRuntime/basis/index.jsp?custid=228&login=Pub&password=Pub
Ill. 16.1	Egen illustration
Ill. 17.1	Egen illustration
Ill. 18.1	Egen illustration
Ill. 19.1	Egen illustration
Ill. 20.1	Egen illustration
Ill. 21.1	Egen illustration
Ill. 22.1	Egen illustration
Ill. 23.1	Egen illustration
Ill. 24.1-2	Egne fotos
Ill. 25.1	Egen illustration
Ill. 25.2-3	Egne fotos
Ill. 26.1	Egen illustration
Ill. 26.2-3	Egne fotos
Ill. 27.1-2	Egne fotos
Ill. 28.1-2	Egne fotos
Ill. 29.1	Egen illustration
Ill. 29.2-3	Egne fotos
Ill. 30.1	Egen illustration
Ill. 30.2-7	Egne fotos
Ill. 31.1-6	Egne fotos
Ill. 32.1-6	Egne fotos
Ill. 33.1-9	Egne fotos
Ill. 36.1	Eget foto
Ill. 39.1	Egen illustration
Ill. 41.1-4	Egne fotos
Ill. 45.1-3	Egne fotos
Ill. 49.1-3	Egne fotos
Ill. 54.1-2	Egne illustrationer
Ill. 56.1-2	Egne illustrationer
Ill. 57.1-2	Egne illustrationer
Ill. 58.1-4	Egne illustrationer
Ill. 59.1-4	Egne illustrationer
Ill. 60.1-4	Egne illustrationer
Ill. 61.1-4	Egne illustrationer
Ill. 63.1	Egen illustration

Ill. 64.1 Egen illustration
Ill. 66.1 Egen illustration
Ill. 68.1 Egen illustration
Ill. 69.1 Eget foto
Ill. 69.2 http://www.jgbengineering.co.uk/Images/Upload/news/DSC08687a.jpg
Ill. 69.3 http://www.dn.dk/files/billeder/Lokale_billeder/koebenhavn/natur/amager/Groenjordsti.jpg
Ill. 69.4 http://www.naturlegepladser.dk/wp-content/uploads/2012/12/P1050453.jpg
Ill. 70.1-4 Egne illustrationer
Ill. 71.1 Egen illustration
Ill. 72.1 http://www.archdaily.com/606304/public-space-in-gora-pulawska-3xa/54f8ff1be58ece86bb00016b_public-space-in-gora-pulawska-3xa_1505-0069_l-jpg/
Ill. 72.2 Egen illustration
Ill. 72.3 http://www.arkitektforeningen.dk/sites/arkitektforeningen.dk/files/tapE.jpg
Ill. 72.4 http://www.jgbengineering.co.uk/Images/Upload/news/DSC08687a.jpg
Ill. 73.1 Egen illustration
Ill. 74.1 http://www.uno.dk/sites/default/files/IMG_3115---Version-2.jpg
Ill. 74.2 https://www.moredirt.com/photos/49908.jpg
Ill. 74.3 http://tredjenatur.dk/wp-content/uploads/2013/07/004-Kopier2.jpg
Ill. 74.4 https://www.nih.dk/Files/Billeder/nih-v3/Billeder/Faciliteter/Top/k%C3%A6mpegynge3.jpg
Ill. 75.1 Egen illustration
Ill. 76.1 Egen illustration
Ill. 77.1 http://boblehallen.dk/side/wp-content/gallery/rez/PA070022.JPG
Ill. 77.2 http://www.droen.dk/SiteCollectionImages/Indhold/Cases%20-%20billedkarruseller/Assens%20Arena%2021.jpg
Ill. 77.3 http://b.bimg.dk/node-images/709/4/800x600-u/4709328-husk-storbyhaven--.jpg
Ill. 77.4 http://www.voresvandreture.dk/billeder/DK_Stevns_Klint_Trampesti_2005/Stevns_Klint_Trampesti_2005_0002.JPG
Ill. 78.1-4 Egne illustrationer
Ill. 79.1 Egen illustration
Ill. 80.1 Egen illustration
Ill. 81.1 http://www.loa-fonden.dk/media/107900/1.jpg
Ill. 81.2 http://arkitema.com/media/3188/_mg_0111.jpg?center=0.71689497716894979,0.4525&mode=crop&width=479&height=226&rnd=130700320350000000
Ill. 81.3 Eget foto
Ill. 81.4 http://www.polyformarkitekter.dk/wordpress/wp-content/uploads/2009/09/Boldbane1.jpg
Ill. 82.1-4 Egne illustrationer
Ill. 83.1 Egen illustration
Ill. 84.1 Egen illustration
Ill. 85.1 Egen illustration
Ill. 85.2 http://kragh-berglund.com/wp-content/uploads/2014/09/Kragh_Berglund_Dyvekeskolen_10-845x337.jpg
Ill. 85.3 http://turf.co.uk/wp-content/uploads/laban-4.jpg
Ill. 85.4 Eget foto
Ill. 86.1-4 Egne illustrationer
Ill. 87.1 Egen illustration
Ill. 88.1 Egen illustration
Ill. 90.1-2 Egne illustrationer
Ill. 91.1-2 Egne illustrationer
Ill. 92.1-3 Egne illustrationer
Ill. 93.1-3 Egne illustrationer
Ill. 94.1 Egen illustration